

Muzejsko obzretje v Ptujih

20./3.24.

Škofija in nadduhovnija

Ptuji.

Zgodovinska črtica.

Spisal

Matej Slekovec,

župnik pri sv. Marku nižje Ptuja.

Ponatis iz „Slovenskega Gospodarja“.

Muzejsko
društvo-Ptuj

V Mariboru 1889.

V lastni zalogi. — Tisk tiskarne sv. Cirila.

1826

S 3.322-1)

29. 6. 57.

Uvod.

Na slov. Štajerskem ni kraja, ki bi se v zgodovinskem oziru mogel meriti s Ptujem, mestom ob levem bregu deroče Drave, kateremu so vsej pravici gre častni priimek: starodaven in slaven. Začetek svoj ima namreč že v pred-romljanski dobi ter prekosi, kar zadeva starost, celó Rim, kakor opiraje se na stare pisatelje trdi nek domač zgodovinar. *) Mesto je bilo znano starim pisateljem grškim in rimskim, ki ga v svojih spisih pod različnimi imeni večkrat navajajo. Imenovalo se je: *Πεταβίω* Petovio, Petaevio, Poetavio, Petovium, Petabione itd.

V bojih, ki so jih Rimljani imeli z Iliri, dospela je rimljanska vojna pod Oktavijanom l.

*) Janez Jurij Hauptman ali Hauptmanič. Rodomčanec je primiciral v Rušah na god sv. Vida l. 1664. l. 1667. je bil kaplan in inštruktor v Rušah, kjer je l. 1671 postal župnik. Čez 6 let je prišel za vikarija na jdnj pri Ptuji ter je služboval ondi do druge polovice l. 1692. Ob njegovem času je v Ptuji in okolici bila kuga, katero je v klasični latinščini opisal. Spisal tudi precej obširno zgodovino Ptujskega mesta: „*Chronicon seu commentarius historiae Pettoviensis*“, ki pa ni nesljiva, kakor dokazuje dr. Fr. Krones v knjigi: „*Die Orten von Saneck*“ (II., 13.)

33. pred Kr. prvokrat v gornjo Panonijo in konzul Statilij. zaradi svoje neprestrašenosti in telesne moči „Taurus“ (bik) imenovan, je oblegel Ptuj in ga je tudi v svojo oblast dobil. Panonci in ž njimi tudi prebivalci mesta Ptuj so se sicer pozneje zoper Rimljane spuntali in so za kratek čas otresli tuj jarem, a že l. 8. pred Kr. je Tiberij puntarje užugal in Ptuj močno utrdil. Mesto je ostalo potem več stoletij pod rimljansko oblastjo in v tej dobi je dospelo na vrhunec svoje časti. In ko je cesar Trajan Ulpij (98—117 po Kr.) v naše kraje prišel, se mu je Ptuj z divno svojo okolico tako dopadel, da ga ni samo dal povečati in olepšati, ampak je celo ukazal, naj se v prihodnje po njem imenuje: „Colonia Ulpia Trajana.“ Povzdignjeno v kolonijo, katere naselniki so iz Italije došli, in pripisano rimsko-papirijski družbi ostalo je mesto precej časa pravi biser prelepe Panonije ter se je odlikovalo kakor po svoji legi in strategični važnosti, tako po svoji pripravnosti za trgovino in umetnih stavbah. V mestu so bili različni tradi rimski: „procuratores provinciae Pannoniae superioris; tabularii eius provinciae, adiutores tabulariorum, custodes tabularum.“ Ondi so se nahajali: „decuriones, duo viri iuridicundo, praefecti, aediles, quaestores, pontifices, augures sacerdotales, angustales, collegium iuventutis cum praefectis suis et quinquennialibus, collegium magnum Larum et imaginum Caesaris.“

Z vlado rimljansko morali so prebivalci mesta sprejeti tudi rimljansko bogočastje in Rimljani so, kakor drugod pa Panoniji, postavili tudi v Ptuji več paganskih tempeljnov. Najlepši med njimi je bil Herkulov, ki je stal

ondi, kjer je zdaj mestna cerkev sv. Jurija. Tega je l. 313. po Kr. daroval Konstantin Veliki kristjanom, ki so ga dali v hišo božjo posvetiti. Tudi Mart*), bojni bog, kateremu sta bila ščit in sulica posvečena, njegova sestra in vedna tovaršica Belona, Izis**) in Dijana, boginja svetlobe in varhinja stare zaveze latinskih mest, imeli so v Ptuji lastna svetišča in različne spominke. Še okolu l. 195. po Kr. postavili so ondi Jupitru in boginji Juliji Avgusti obljubne stebre. Da so pa po hišah častili male hišne bogove ali Penate in duše umrlih prednikov ali Lare, se samo ob sebi razumeva.

Pa kljuba temu je že proti koncu prvega stoletja po Kr. prisvetila luč prave vere tudi v naše kraje in dasi so rimski cesarji hoteli krščanstvo ukončati z mečem in ognjem, širilo se je vendar tako naglo, da sta v tretjem veku, če že ne poprej, bila na slov. Štajerskem dva škofovska sedeža, namreč v Celji in Ptuji.

V naslednjih vrsticah hočemo prijateljem domače zgodovine podati nekatere, po raznih virih nabrane črtice o škofiji in nadduhovniji Ptujski in ž njimi pokazati, kako se je krščanstvo v Ptuji začelo in pod škofi razvijalo. po-

*) Martov tempelj je stal pri sv. Ožbaltu.

**) Izis je bila soproga Oziris-a, kralja Egiptovskega. Ona je Egipčane učila iz pšenice in ječmena kruh peči ter je izumila mnogo drugih koristnih stvari. Njej se pripisuje tudi iznajdba zdravilstva in početek poljedelstva na Egiptovskem, kjer so jo zaradi tega kot boginjo častili. Njej v čast bilo je v Egiptu in poznej tudi po mestih rimskega cesarstva postavljenih več tempeljnov, v katerih so ob posebnih praznikih žito in živino v dar sožigali. Tak tempelj imeli so za časa Rimljanov tudi paganski Ptujčani na Hajdinji.

t·m pa v nemirnih časih preseljevanja narodov razpadlo; kako je čez precej časa zopet oživel, okrepilo in se kljubu mnogoterim sovražnim navalom in verskim homatijam pod nadduhovniki skoz tisoč let ohranilo.

I. Škofija Ptujška.

1. Početek in razvoj krščanstva v Ptuji.

Ptuj, precej časa rimska metropola v gornji Panoniji, je v kolonijo povzdignjen dobil mnogo naselnikov iz Italije. Največ jih je prišlo iz Rima, središča krščanstvu. In ravno s temi naselniki vtegnili so v Ptuj dospeti prvi kristjani in ž njimi je med paganske prebivalce mestne bila vsejana prva iskra resnice in pravega spoznanja božjega, ki je zaradi hudega preganjanja kristjanov sicer celo na skrivnem tlela, a vsekako srca za Kristusa ogrevala. Tudi v vrstah rimskih legij, ki so bile v Ptuji nameščene, znašlo se je brezdvomno več krščanskih vojščakov, ki so na razvoj krščanstva dobrodejno vplivali. Vrhu tega je mesto tako ugodno ležeče ob veliki državni cesti, ki se je iz Italije v Panonijo vila, bilo v tesni zvezi z najimenitnejšimi mesti rimskega cesarstva, zlasti z Oglejem in Sremom, kjer se je krščanstvo bilo že o času apostolov razširilo in močno vtrdilo. Od tod se je krščanska vera po trgovcih, delavcih, vojaki in uradnikih zanesla kmalu tudi med sosednja ljudstva in tako dospela tudi v starodavni Ptuj, preden so bili prišli tje pravi označevalci krščanstva.

Ako pa vprašamo sedaj, od katere strani da so v Ptuj dospeli prvi misijonarji, ali iz

Ogleja, ali iz Srema, je pač zelo težavno, na to določno odgovoriti. Zgodovinarji so namreč v tem oziru različnega mnenja; — eni trdijo, da je zibelka krščanstva za naše kraje stala v Ogleji, drugi pa z utemeljenimi dokazi ono čast prisojujejo staremu Sremu.

Oglej, svoje dni veliko, bogato in imenitno mesto, prvo za Rimom v zahodnih deželah, slavno zaradi trgovine med Italijo in Panonijo, ob obalih Jadranskega morja — časti kot prvega svojega blagovestnika sv. Marka, evangelista, katerega je bil sv. Peter iz Rima tje poslal, da oznanjuje ondi sv. evangelje. Ko pa se je sv. Marko vrnil v Rim, da bi se vsled želje prvaka apostolov podal v Aleksandrijo, pustil je Oglejčanom za svojega naslednika domačina sv. Mohora, ki je od sv. Petra v škofa posvečen, bil prvi škof Oglejski. On in njegov pomočnik sv. Fortunat sta si za slovenske kraje tolike zasluge pridobila, da ju Slovenci lahko s ponosom imenujejo svoja apostola.

Mogoče je, da je po njih luč sv. vere zasijala tudi v Ptuj, a verjetniše je, da so prvi oznanjevalci sv. vere v Ptuj prišli iz Srema.

Srem ob Savi poleg Mitrovice, v starih časih največe mesto v Panoniji, glavno skladišče za vojaško spravo v vojni zoper Dake in druge narode, zbirališče vojnih trum, središče pretorijalnega prefekta za vso Ilirijo in politična metropola ne samo za Panonijo, temveč tudi za ves Norik, je bil poznej tudi v cerkvenih stvareh glavno mesto vse Ilirije, in tako je nadškof Anemij zamogel na cerkvenem zboru v Ogleji l. 381. po vsej pravici vsklikniti: „Glava Ilirije ni nobeno drugo mesto, nego

Srem: jaz pak sem škof tega mesta in rečem onemu, kateri ne priznava . . . „anathema“, to je: naj bode izobčen.

Pripoveduje se, da je sv. Peter potujoč skoz Srem postavil tam za predstojnika krščanski občini nekega Epeneta, a ko je bil ta l. 56. v Kartagino premeščen, da je poglavar cerkve Sremčanom sv. Andronika za škofa odločil in posvetil, in sv. Pavel jim ga je iz Rima poslal okoli l. 61.

Ker pa je Ptuj, kakor v civilnem, tako cerkvenem oziru spadal v upravno oblastnijo Sremsko, sme se za gotovo trditi, da je svitla zarja Kristusove vere zasijala v Ptuj najbolje iz Srema in da je Sremski nadškof ustanovnik krščanske občine in škofije v Ptuji. Ni nam sicer znano, kedaj da se je to zgodilo, a toliko je gotovo, da je že v drugi polovici drugega veka bila v Ptuji krščanska občina, ki je imela lastnega višjega pastirja. Žalibog se nam imena prvih škofov Ptujskih niso ohranila, še le v drugi polovici tretjega veka zasledimo v Ptuji prvega po imenu nam znanega škofa: sv. Viktorina.

Domovina tega slavnega vladike je bila najbrž Grecija, kajti sv. Hijeronim poroča o njem, da je umel bolje grški, nego latinski jezik. Vendar pa ni nemogoče, da je bil rodom Ptujčan ter je dobival skrbnejšo odgojo v grščini, kakor v latinščini, čemur bi se po takratnih razmerah in običajih ne bilo čuditi. Odrasel si je izvolil stan govorniški, ki ga je nekako silil, da se je bavil in pečal z grškim slovtvom. Vendar preden se je vzobrazil za spretnega in zvedenega govornika ali zago-

vornika, bil je po božji previdnosti odločen za višjo službo cerkveno. Iz Grecije, — Raisp v svoji zgodovini Ptuiskega mesta celo pravi: iz Aten, — bil je poklican v panonsko mesto Ptuj, da zasede tam škofji tron. Umeščen je bil brezdvomno od Sremskega nadškofa, kajti Oglej je cerkvena metropola za Norik in sosednje dele Panonije postal še le po l. 442. ko je Srem bil od Hunov razdjan in je tamošnja škofija prenehala.

V Ptuji je sv. Viktorin delal z apostolsko gorečnostjo. Nevtrudno si je prizadeval, da bi svoje ovčice v pravi veri dobro podučil in jih zmot obvaroval, krivoverce pa za resnico pridobil. Kamor ni segati mogla njegova živa beseda, segala je pisana ter užigala srca krščanska in navduševala za pravo prosveto. V kratkem je njegova učenost zaslovela daleč po svetu. Modri so njegova pisma željno čitali in krivoverniki, spoznavši po njegovih jasnih naukah svoje zmote, so se spokorno k pravi veri vrnili, ali vsaj osramoteni omolknili. Po poročilu sv. Hijeronima je spisal v latinščini komentarje za prve tri knjige Mojzesove, za preroke Izaijo, Ecehijela in Habakuka, za Eklezijastesa, za Visoko pesem in za skrivno razodetje sv. Janeza apostola, sestavil razpravo zoper vse krivoverere onodobne in poleg tega napisal še mnogo drugega. V vseh svojih spisih bil je po spričevanji istega Hijeronima sicer bogatih in vzvišenih misli, pa manjkal mu je dar zgovornosti, vsled česar ni svojim mislim našel primernih pojmov in izrazov, čemur pa se ni čuditi, ker je v grščini bil bolje izurjen, nego v latinščini.

Umrl je kot krščanski mučenik za cesarja Dioklecijana dne 2. novembra l. 303. najbrž v Ptuj, kjer ima v mestni cerkvi tudi altar. *)

Iz ove dobe ohranil se je znamenit krščanski spomenik, kakoršnjih se je v naših krajih do zdaj le zelo malo našlo.

Ko so namreč l. 1858. začeli delati železno cesto, ki vodi s Pragerskega na Ogersko, izkopali so delavci zunaj Ptujja pri Rogozničkem kovaču nekaj bronastih stvari. Večja dva kosčka predstavljata ime Jezusovo starejše oblike, namreč s tako imenovanim Andrejevim križem umetno v podobi kolesa s šesterimi špicami. Eden meri v premeru 8 centimetrov ter ima na platišči okrog napis:

INTIMIVS (et) MAXIMILIANVS (fra) TRES
CRISPINO POSVERVNT.

Pri drugem, ki ima v premeru le 6 centimetrov pa je na okrog čitati:

„VOTVM PVrrINNIO POSVIT“.

Na desno in levo od horizontalnega premera kolesastega opisa ste pri prvem, večjem kolesu dve stegnjeni roki, držeči lilije in oljkine vejice. Pri drugem tega ni, pač pa ima lilijino in oljkino vejico zgoraj, kakor iz kroglice rastočo. Pod manjšim je napravljen jeziček ali čepek, s svincem prevlečen, ki kaže, da je monogram bil udelan v kamen. Najbrž je bil enak čepek tudi pri večjem kolesu, pa je bil odkrhan in pri tej priložnosti tudi opis poškodovan.

*) Življenje in delovanje sv. Viktorina je na podlagi najstarejših virov in po najnovejših pripomočkih obširno in temeljito opisal velenčeni g. dr. Mihael Napotnik, c. kr. dvorni kaplan na Dunaji l. 1888.

Učenjaki trdijo, da sta ova kosčeka krščanska nagrobna spomenika iz poslednje dobe preganjanja kristjanov (303—313). Prvi naznanja, da sta brata Intimij in Maksimilijan vsled dane besede po krščanski navadi pokopala Krišpina; isto delo usmiljenja izvršil je neimenovan tudi pri Puriniju.*)

V prvih časih krščanstva, osobito za časa krvavega preganjanja kristjanov imeli so namreč verniki hvale vredno navado v življenji si eden drugemu obljubiti, da bode oni, ki bode druge preživel, njim zadnjo čast skazal in njihova trupla dostojno pokopal.

Kakor nam ni po imenu znan škof, ki je pred sv. Viktorinom v Ptuji pastiroval, tako tudi ne vemo, kdo je njemu ondi v škofji službi sledil. A to je gotovo, da je mesto kljubu preganjanji štelo mnogo kristjanov in imelo lastnega višjega pastirja.

S cesarjem Konstantinom je krščanstvu zasvetila svobode zlata doba in kmalu so se paganski tempeljni spremenili v krščanske cerkve. Tudi v Ptuji je bil Herkulov tempelj posvečen v hišo božjo. V tem času je v Ptuji pastiroval škof Aprijan, katerega sv. Atanzij navaja l. 347. v svojem drugem listu, pisanim v Sardiki zbranim škofom in duhovnikom.

V drugi polovici četrtega veka najdemo v Ptuji škofa Marka, katerega sv. Ambrozij imenuje „*admirabilis memoriae sacerdotem*“.**)

O njegovem času je pravi veri pretila nevarnost, da jo spridi arijanska krivovera, katero so bili zahodni Goti v naše kraje prinesli.

*) Mittheil. d. hist. Ver. f. Steierm. IX., 94.

***) Opera s. Ambrosii II., 809.

Tudi v Ptuji je óva krivovera imela precej privržencev. Ti so, našuntani od arijanizmu vdanega Sremskega metropolita Germinija, pravovernega škofa Marka pregnali in nekega Julijana Valensa, rojenega Ptujčana na škofji tron posadili. A pravoverna krščanska občina, ki je v Ptuji večino imela, se je kmalu shrabrila ter je vsiljenca iz mesta spodila. Pa to je za Ptuj imelo zelo žalostne nasledke. Odpadnik Julijan Valens si namreč ni vedel jeze bolje shladiti, kakor da je šel h Gotom, ki so bili Ptuj brezvspešno oblegali ter jim je naznanil, od katere strani da se morajo mesta lotiti, da ga bodo z lahka obladali. Vsled tega je prišlo mesto leta 378. v oblast Gotom, ki so ga opleni in slednjič še razdjali. A ko je l. 380. cesar Gracijan Gote premagal, pobegnil je odpadnik Julijan Valens v Italijo, kjer je posvečeval arijanske škofo in duhovnike. Bival je večjidel v Milanu.

Tudi njegov pokrovitelj, Sremski metropolit Germinij je l. 380. umrl. Cesar Valentinijan II. poslal je v Srem sv. Ambrozija, naj ondi pravovernega škofa postavi. Kljub naspotovanji Justine, arijanizmu vdane matere cesarjeve, bil je Anemij, odločen katolik, za škofa vmeščen. Ta se je v naslednjem letu vdeležil cerkvenega zbora v Ogleji, kjer je bil Julijan Valens zavoljo krivoverstva obsojen in izobčen, Marko pa iz nova za škofa v Ptuji potrjen. —

Z veliko častjo se je slednji vrnil na svoj škofji sedež in tako je krščanska občina v Ptuji imela zopet svojega višjega pastirja. Kako dolgo da je ta vladika pastiroval, nam ni znano, le toliko vemo, da je bilo treba večletnega dela,

preden je bila škoda, katero so sovražniki mestu in okolici prizadjali, le za silo popravljena.

2. Propad krščanstva v Ptuji.

V drugi polovici četrtega veka so se v Evropi začeli vršiti silni in neslišani prevrati. Iz Azije so namreč prihrula divja ljudstva v brezbrojnih trumah v Evropo, da bi si poiskala boljšo domovino. Z mogočnimi kralji na čelu in orožjem v roki prodirala so v tuje dežele in z vso silo udarila na ondotne prebivalce. Le-ti, iz svojih bivališč pregnani so napadli in pregnali jim sosednje narode in vsled tega so nastali silni pregoni narodov, kakoršnih še svet nikdar ni doživel in jih bržčas tudi ne bo. V tej žalostni dobi ljudskega gibanja in splošnega preseljevanja narodov, ki je, ako odštejemo nekaj mirnih let, trajalo blizo tri sto let, je mnogo sel in imenitnih mest, večkrat razdjanih in požganih — raz površje zemlje celó zginilo, druga, med njimi Ptuj, so se sicer še ohranila, a niso nikdar več k nekdanji imenitnosti dospela.

Strašne učinke prvih navalov opisal nam je z živimi besedami l. 396. sv. Hijeronim v pismu do Helijodora tako-le: „Groza me obhaja, ako v duhu prehodim razvaline naših časov. Dvajset let in nekaj več je že, kar se med Carigradom in Julskimi planinami den za dnem preliva rimska kri. Scitijo, Traoijo, Mezijo, Macedonijo, Dardanijo, Dacijo, Tesalonik, Ahajo, Epir, Dalmacijo in celo veliko Panonijo pustošijo, pokončujejo in plenijo Goti, Sarmati, Kvadi, Alani, Huni, Vandali, Markomani. Koliko žlahtnih gospa, koliko Bogu posvečenih

devic, koliko plemenitih oseb je postalo igrača tem divjim zverinam! Škofje so vjeti, duhovniki in svečeniki vsake vrste umorjeni, svetinje sv. mučencev izkopane in raztresene; — povsod se razlega le toževanje in jok, na vse strani vidiš tisočere podobe nemile smrti. Porušena je rimska država. Priča je kraj, v katerem sem bil rojen, kjer je razun neba in zemlje ter trnja in goščave vse propalo⁴.

Zares nesrečni časi! Pa to je bil še le začetek razdjanja; hujše gorje je še sledilo. Da-si se ne da lahko povedati in popisati, kaj je za onega časa naša domovina trpela, užali se že pri površnem oziru v ono žalostno dobo srce vsakega domoljuba. Vse bolj milo se pa stori še krščanskemu srcu, ako pomisli, da so ovi divji narodi, ki so po vaseh in mestih plenili, požigali in morili, pomandrali in ugonobili tudi žlahtno setvo pravega spoznanja božjega in svetih resnic ter krščansko vero po naših krajih skoraj čisto zatrli.

Mnogo škode so v vsakem oziru napravili že arijanizmu vdani zahodni Goti, ko so pod vodstvom kralja Alarika pleneč in požigajoč drvili proti Rimu, potem pa pred Rimljani iz Italije bežali, a vsa po njih povzročena škoda ni nič v primeri s tem, kar je naša domovina trpeti imela, ko je grozoviti Atila, „šiba božja“, prignal v Panonijo divje Hune. Požgane vasi in razdjana mesta so zaznamovale pot teh divjakov, pred katerimi se je vsa Evropa tresla. Tudi Ptuj je okusil l. 452., ko so z Ogerskega v Italijo drli — njihovo besnost. Bogato in imenitno mesto je bilo v kratkem pogorišče in razvalina.

Atila je sicer že v naslednjem letu umrl, pa doba britkosti še ni minola. Trpela je še precej časa, kajti za Huni prirazbijali so v naše kraje vzhodni Goti, za temi Heruli, Gepidi, Longobardi, Slovenci in slednjič še „pesjani“ Obri ali Avari in Madjari — vsi ali pagani ali krivoverci. V tej obeni stiski in sili so bili kristjani večji del poklani in krščanski veri ni bilo precej časa ne duha, ne sluha, kajti bila je malo ne v zemljo zateptana. Tudi se v teh groznih zmešnjavah ni našla roka, katera bi nam bila kakšne vesti iz one dobe zaznamovala.

Zato se moramo zadovoljiti s kratko opazko, katero nam je na svedočbo nekega Paladija prihranil že omenjen Jurij Hauptman, farni vikarij pri sv. Martinu na Hajdinji v svoji zgodovini Ptujškega mesta, namreč, da je po smrti Ptujškega škofa Marka škofijo v Ptuj oskrboval ob enem Ljubljanski škof Cest. Pa dolgo to ni moglo biti, kajti Goti so si Štajarsko bili večji del pod svojo oblast spravili in še le, kedar jih je Narzes, vojskovodja cesarja Justinija v dveh krvavih bitkah skoraj do slednjega ugonobil, je bil l. 557. Virgilij za škofa v Ptuj postavljen. On je naveden v aktih cerkvenega shoda, ki je bil l. 558. v Beneško mesto Grado sklican. Virgilij je zadnji po imenu znan škof v Ptuj. Za Goti so namreč prihruli na Štajarsko drugi zgoraj imenovani paganski narodi, ki so si celo lastno kraljestvo osnovali in v tej dobi je Ptujška škofija prenehala. Za našo domovino je nastopila noč paganstva, v katero je prvi žark krščanstva šinil početkom sedmega veka.

3. Zopetno pokristjanjenje Ptuja.

a) Prvi poskusi.

Ko so se bili razni narodi iz svojih bivališč vzdignili ter so šli po svetu iskat boljše domovine, začeli so tudi slovanski narodi zapuščati staro svojo domačijo na Ruskem ter se pomikati proti zahodu in jugu. Po smrti strahovitega Atila (453) so se pomaknili dalje, po odhodu Longobardov v Italijo (568) pa so se razširili in naselili po sedanjem Štajarskem, Koroškem, Kranjskem, Primorskem in celo po Tirolskem. Brezdvomno je dobil takrat tudi Ptuj slovenske prebivalce.

V svoji novi domovini imeli so Slovenci zelo zlobne sosede. Najhujši so bili Obri ali Avari. Te je bil Longobardski kralj Alboin zoper Gepide na pomoč poklical, a ko so bili Gepidi premagani, naselili so se Obri po Ogerskem, od koder so hodili na vse kraje ropat, požigat in morit. Blizo trideset let so nadlegovali naše kraje in ni mogoče popisati, kar so morali Slovenci od teh divjih „pesjanov“ trpeti. Pa l. 623. je ljudomili Samo nabral pri raznih slovenskih plemenih toliko vojščakov, da je zamogel divje Obre ukrotiti. Hvaležno ljudstvo ga je na to (627) izvolilo za kralja, ki je novo svoje kraljestvo čemdalje bolj razširjeval ter tako utemeljil prvo veliko slovensko državo.

Pa Slovenci so bili brezizjemno vsi trdovratni malikovavci ter so krščanstvo hudo sovražili. Nje pokristjaniti poskušali so apostolski možje: sv. Kolumban, sv. Amand in več drugih, toda večidel brezuspešno; — le sv. Ru-

pertu se je posrečilo med Slovence, po naših krajih živeče, zasejati prva semena krščanstva.

Kraljeve rodovine Merovingske je apostolski škof Rupert, iztiran od hudobnih krivovercev iz svoje škofije v Vormaciji, prišel leta 580. na Bavarsko, kjer je vojvodo Teoda in njegovega sina v krščanski veri podučil in veliko Bavarcev krstil. Po tej srečni žetvi Gospodovi poda se sv. Rupert po Donavi doli v spodnje panonske kraje ter pride početkom sedmega veka tudi v Ptuj. Poln apostolskega duha oznanjuje ondi nauk Izveličarja, potem pa se poda v Celje, kjer je v čast sv. Maksimilijanu posvetil cerkvico, njegovo sv. truplo pa v Lavreak prenesel, kajti ovi mučenec je bil ondi škof. In tako je sv. Rupert sejal seme božje besede tudi med Slovenci, ki so toraj celo prav imeli, da so njemu v čast postavili več cerkva poznejšim rodom v opomin, naj tolikega dobrotnika svojega nikar ne pozabijo.

Sv. Rupert je zaspal v Gospodu na veliko-nočno nedeljo (27. marca) l. 623. v Solnogradu, kjer v veliki cerkvi sv. Petra, katero je bil on pozidal — od svojega truda počiva, poln zaslug, tudi za Slovence velike časti in hvale vreden, ker je s škofijo vred utemeljil semenišče, iz katerega so pozneje učitelji krščanstva k Slovencem prihajali. *)

Tudi o sv. Vitalu, kateri je sv. Rupertu kot škof v Solnogradu sledil, pripoveduje se, da je prišel v naše kraje ter je paganskim Slovincem in Obrom pridigoval krščansko vero. Ali to so bili le prvi poskusi pokristjanjenja Slo-

*) Drobtinice, 1852, XI.

vencev, pravo spreobrnjenje začelo se je s pomočjo bavarskih vojvod še le za škofa sv. Virgilija sredi osmega veka ter se je dognalo za njegovih naslednikov.

b) Pokrajinski škofi.

V osmem veku so divji Obri začeli zopet čez mejo siliti in Slovence napadati. Že pri prvih navalih polastili so se Ptuja, ki je od teh divjakov imel mnogo trpeti ter je s prostostjo svojo izgubil tudi slednje sledove krščanstva. Ker je kruti sovražnik zmiraj dalje v Karantanijo silil, prosil je vojvoda Borut l. 747. sosednje Bavarce, naj bi mu pomagali pesjane iz dežele pregnati. Bavarci so to zelo radi storili. Pa za ovo pomoč moral je Borut Bavarskega vojvodo Tasila priznati za svojega gospodarja ter mu v poroštvo zvestobe na Bavarsko poslati svojega sina Gorazda, stričnika Hotimira in več drugih veljavnih oseb. In tako je Karantanija postala odvisna od Bavarske.

Ali ravno ova odvisnost je imela dobre nasledke za krščanstvo na Slovenskem. Odkar so namreč Bavarski vojvode dobili neko vrhovno oblast nad slovenskimi knezi, prizadevali so si Solnograški škofi na vso moč, da bi po naših krajih pagansko vero zatrli in luč večne resnice prižgali. Veliko sta k temu pripomogla tudi Gorazd in Hotimir, ki sta bila v Solnogradu, kjer je takrat pastiroval slavni Virgilij, v krščanski veri podučena in krščena ter sta se po smrti Boruta vrnila kot vneta kristjana v domovino.

Gorazd, ki je ožetu kot vojvoda na Slo-

venskem sledil, je v deželo poklical krščanske duhovnike, ki so mu božjo službo opravljali in med paganskimi Slovenci krščanstvo širiti začeli. Le tri leta je vladal Gorazd. Po njegovi smrti je vojvodino prevzel njegov bratranec Hotimir. Tudi on je iz Solnograda dobil dva duhovnika, Lupa in Majorana, ki sta po širni Karantaniji učila in se za razvoj krščanstva med Slovenci veliko trudila.

Čez nekoliko časa obrnil se je Hotimir do sv. Virgilija, ki se je med tem vsled vsestranske želje dal vendar-le v škofa posvetiti, da-si se je temu bil 22 let ustavljal, ter ga je prosil, naj bi njegovo deželo obiskal in ljudstvo v veri potrdil. Ker pa mu to zaradi domačih opravil takrat ni bilo mogoče, poslal je svojega pomagavca, pobožnega škofa Modesta in mešnike Vatona, Reginberta, Kocara in Latina, pa diakona Ekharda v Karantanijo, naj bi ondi sv. vero širili, cerkve stavili in duhovnike po pravilih sv. cerkve posvečevali. To so tudi storili. Je-li sv. Modest s svojimi tovariši prišel tudi v Ptuj, ni znano, a toliko je gotovo, da je ta prvi pokrajinski škof na Slovenskem večji del Korošcev in Kranjcev za krščansko vero pridobil in si zaslužil častno ime apostola Slovencev. Umril je okoli l. 760. pri Gospej sveti na Koroškem, kjer je tudi pokopan.

Po njegovi smrti je sv. Virgilij vsled prošnje Hotimirove poslal v Karantanijo duhovnika Latina in več drugih duhovskih pomočnikov. Pa teh delovanje so paganski Slovenci že zelo ovirali. Nekateri podpihovalci so namreč ljudstvo proti misijonarjem našuntali, češ, da jih hočejo duhovniki spraviti popolnoma pod nem-

ško oblast. Že pod Hotimirom so se paganski Slovenci dvakrat proti krščanstvu uprli, a s pomočjo bavarskih zaveznikov je slovenski knez upor takoj v začetku zadušil in trdovratni malikovalci morali so molče gledati, kako se je prava vera razširjevala. Ko pa je Hotimir l. 769. umrl in je njegov naslednik Valhun začel častilce starih bogov z orožjem h krščanski veri siliti, spuntali so se neverni plemenitaši zlasti v okraji denešnjega Maribora, Celja in Slov. Gradca v tretje s tako silo, da je Valhun moral iz dežele bežati. Zmagovalni malikovalci so kar divjali, duhovnike izpodili, cerkve podrli in veliko kristjanov, ki se niso hoteli v malikovanje povrniti, grozovito pomorili. Čez tri leta so pa kristjani s pomočjo Bavarskega vojvode Tasila II. vendar le zmagali in Valhun se je vrnil zopet v Karantanijo. Podrte krščanske cerkve so se zopet popravile in tudi nove so se zidale, malikovalstvo pa je polagoma zginilo iz naših krajev.

Na svoje stare dni obiskal je Karantanijo tudi sv. Virgilij, da bi se o stanu cerkva z lastnimi očmi prepričal in videl, kako je s sv. vero. Na tem svojem potovanji prišel je tudi v Ptuj, kjer so ga z nepopisljivo častjo sprejeli ter ga kot „zemeljskega boga“ častili. Ko je ondi ustanovil župnijo in posvetil nekatere duhovnike, podal se je proti vzhodu, baje do iztoka Drave v Donavo. Povsod je učil ljudstvo, posvečeval duhovnike in cerkve in delil zakrament sv. birme. In vedno bolj se je razcvetalo krščanstvo, ki bi si bilo brezdvomno že takrat srca vseh Slovencev pridobilo, ko bi Nemci s Slovenci ne bili sem ter tje zelo trdo-

srčno ravnali. Tudi Obri še niso mirovali, ampak so Slovence, v Panoniji živeče večkrat napadali ter jim mnogo škode učinili.

Sv. Virgiliji, ki je 27. novembra l. 784. v Gospodu zaspal, sledil je kot škof v Solnogradu Arnon. Od njega se pripoveduje, da je takoj po nastopu škofijske službe prišel v Ptuj, kjer je dal iz podrtin stare cerkve, katero so bili Obri porušili, sezidati novo cerkev. Pa tudi ta je bila v bojih med Obri in Franki razdjana in tako je Ptuj ostal zopet precej časa brez dostojne hiše božje.

Ko so pa l. 796. bili Obri od Pipina sina Karola Velikega popolnoma premagani, lotil se je vsled ukaza cesarjevega Arnon z novimi močmi misijonskega dela po Panoniji in slovenskih pokrajinah. Blagoslavljal je cerkve, posvečeval mešnike in oznanjeval besedo božjo, za kar mu je Karol Veliki daroval tretjino ovih zemljišč, katere je za sv. vero pridobil. Pa desetino pobirati mu je Alkuin, slavni učitelj Karolovih otrok odsvetoval, ker bi to vtegnilo ljudstvo razkačiti in krščanstvu odtujiti.

Povrnivši se iz slavjanskih dežel v Solnograd naznanil je Arnon, ki je bil med tem nadškof imenovan, cesarji, da bi se med Slovenci dalo mnogo opraviti, ako bi si kdo marljivo prizadeval. Na to ga je cesar vprašal, bi li imel za to sposobnega cerkvenega moža. On pa je odgovoril, da ima takega moža, kateri bi bil Bogu ugoden in bi mogel narodu pastir biti. Tako je bil na povelje cesarjevo že leta 798. Teodorik imenovan pokrajinski škof za slovenske kraje. Sam Arnon in grof Gerold sta

ga spremljala v Slovenijo ter ga vojvodom in duhovništvu predstavila.

Teodorik se je v Gospej sveti na Koroškem naselil ter je od tod Slovence po Karantaniji in Panoniji do izliva Drave v Donavo učil in krščeval. Brezdvomno je obiskal tudi Ptuj in sosednje kraje.

Pa sedaj se pritoži Oglejski patrijarh Urz pri cesarji Karolu Velikem, češ, da spada ova pokrajina k Oglejski, nikakor pa k Solnograški cerkvi, ker so prvi oznanjevalci krščanske vere bili iz Ogleja tje poslani. Ravno to je trdil tudi Solnograški nadškof Arnon. Ker je ova razprtija trajala še za Urzovega naslednika Maksencija, določil je Karol Veliki, dne 14. junija 811. l. na državnem zboru v Cahah (Aachen), da ima obe metropoliji v bodoče mejiti Drava; južne pokrajine naj oskrbljuje Oglej, severne pa Solnograd. Kar je bilo cerkvá postavljenih ob obeh obrežjih Drave, naj bi vsaka v miru ohranila svoja posestva, da si se tista morebiti na drugem bregu nahajajo.

Ovo razsodbo je na prošnjo Arnovo, dne 27. decembra 819. l. potrdil Karolov najmlajši sin, cesar Ludvik Pobožni. *)

Nadškof Arnon je umrl l. 821. Njegov naslednik je bil Adalram, ki je l. 824. dobil palij iz Rima.

V tem času je zopet velika nezgoda zadela mesto Ptuj. L. 825. je namreč Bolgarski knez Omortag napovedal nemškim Frankom vojsko, ki je trajala več let in kamor so dosepele bolgarske trume, so vse vkončale. Tudi

*) Listine glej: Zahn, Urkundenbuch I., 5 in 7; Juvavia II., 61, št. 16 in 76, št. 22.

v naše kraje so takrat prirazbijali Bolgari, ki so se v velikem številu na ladijah po Dravi navzgor pripeljali ter z mečem in ognjem strašno razsajali. Prav lahko so se polastili slabo utrjenega Ptuja ter ga oropali, razdjali in užgali, tam gospodujočega frankovskega grofa pregnali, prebivalce pa, kar jih ni še o pravem času odbežalo, umorili. Mesto je ostalo potem nekaj let v razvalinah, a proti drugi polovici devetega veka je po prizadevanji Solnograškega nadškofa in kneza Privine zopet ustalo.

Pokrajinski škof Teodorik je za časa bolgarskih navalov bival na Koroškem, kjer je umrl l. 830. Nadškof Adalram dal mu je naslednika Otona ter ga poslal na Slovensko z naročilom, naj se poda v Panonijo in v veri potrdi ondote kristjane. Ta pokrajinski škof je stoljeval nekaj časa tudi v Ptuji ter je veliko pripomogel, da je mesto, od Bolgarov razdžano dobilo v Privini blagega dobrotnika in zavetnika, rekel bi — ustanovnika.

Privina, gospodar v Nitranjski pokrajini, je v prepiru, ki se je bil med njim in Moravskim vojvodo Mojmirom vnel, moral zapustiti svojo domovino in pri tujih ljudeh zavetja iskati. Bival je zdaj tu, zdaj tam, dokler ni okoli l. 840. dobil od kralja Ludvika v last del spodnje Panonije. Ta pokrajina, ki se je raztezala od Ptuja čez Pečuh, je bila prej le malo obljudena; Privina pa je zbiral slovensko ljudstvo okoli sebe in kmalu se je napolnila njegova dežela s pridnimi prebivalci. Sezidal je na močvirnatem kraju utrjeno mesto, ki se je iz prva zvalo Privinov grad, pozneje pa Blatograd, ker je stalo blizo Blatenskega jezera.

Tudi Ptuj je dal Privina popraviti in utrditi in v mestu novo cerkev staviti. Pa preden je bila ova cerkev dodelana, umrl je pokrajinski škof Oton. Zato se je Privina obrnil do nadškofa Luiprama, ki je l. 836. sledil Adalramu ter ga je prosil, naj bi prišel v Ptuj in posvetil od njega postavljeno cerkev. Nadškof je prošnjo uslišal ter je prišel najbrž l. 846. na Slovensko. Na tretjo nedeljo po binkoštih omenjenega leta je posvetil z veliko slovesnostjo v Ptuji cerkev v čast sv. Juriji, potem pa je obiskal še druge kraje. Toda povsod je našel hiše božje ali razdjane, ali zelo ubožne, ljudstvo pa revno in nevedno. Zato je pustil v Ptuji, kot Otonovega naslednika, škofa Ožbalda ter je vrnivši se v Solnograd poslal v deželo Privinovo *) mnogo rokodelskih mojstrov: zidarjev, slikarjev, kovačev in tesarjev, naj bi ondi hiše božje stavili.

Nadškof Luipram je prišel še večkrat v Privinovo deželo ter je tam posvečeval cerkve in postavljaj po različnih krajih duhovne. Tudi pokrajinski škof Ožbald si je za Ptuj in za druge slovenske kraje mnogo zaslug pridobil: zato ga verni Slovenci še dandanes radi slavijo in njemu v čast cerkve in kapele zidajo. Spomin njegovega blagega delovanja v Ptuji pa je ohranjen v starodavni, njemu v čast posvečeni cerkvi zunaj Ptuja.

Po smrti Luipramovi (859) je postal nadškof v Solnogradu Adalvin, kateri je, kakor

*) Kar je Privina od Ludvika l. 840. le v fevd dobil, bilo mu je z listino od 12. oktobra 847 podeljeno v popolno last, izvzemši ona posestva, katera so Solnograški cerkvi pripadala. Zaradi tega se je dolnja Panonija za dobe Privinove imenovala „Privinova deželja“.

njegov prednik, obiskal večkrat naše kraje ter je birmoval, pridgoval, in cerkve posvečeval. Ko je škof Ožbald umrl, kar se je najbrž l. 861. zgodilo, nadškof Adalvin Slovincem ni hotel več posebnega škofa dati, ampak je izročil nadzorovanje vsega ljudstva v Privinovi deželi nadduhovnu Altfridu, bivšemu dvornemu kaplanu kneza Privine. Po Altfridovi smrti postal je višji duhovnik na Slovenskem Rihbald, ali ta se je zaradi važnih cerkvenih sprememb, ki so se v Panoniji vršile, kmalu nazaj v Solnograd vrnil. V tej dobi je namreč vzhodna Štajarska dobila za nekaj časa drugega višjega pastirja.

c) Sv. Metod v Ptuji.

Moravski knez Rastislav je proti koncu l. 862. prosil svojega prijatelja v Carigradu, cesarja Mihaela, naj mu pošlje krščanskih misijonarjev, ki bodo zmožni slovenskega jezika. Prav rad je cesar tej želji vstregel ter je poslal na Moravsko dva učena Solunčana, brata Konstantina in Metoda, katera je knez Rastislav z velikim veseljem sprejel.

Pobožna moža sta začela ondotni narod podučevati v sveti veri in ga h krščanskemu življenju napeljevati. Slovensko ljudstvo ju je z radostjo poslušalo in mahoma je po vsej Moravski zasijala prijazna luč krščanstva. Ker pa je Rastislav previdel, da bi Moravska zamogla še le potem napredovati in prav okrepiti se, ko bi kakor v političnem, tako v cerkvenem oziru postala popolnoma neodvisna od Nemcev, zato je delal na to, da bi Moravska država dobila lastnega škofa. Ovo svojo željo je na-

znanil papežu v posebnem pismu, v katerem je opisal tudi blago delovanje solunskih bratov na Moravskem. Papež Miklavž I., se je jako razveselil in je Konstantina in Metoda poklical v Rim. Proti koncu l. 867. se vesela odpravita na dolgo in težavno pot. Med potjo se oglasita v Panoniji pri slovenskem knezu Kocelu, ki je očetu Privini okoli l. 863. sledil ter se nekaj časa pri njem pomudita. Potem potujeta dalje skoz Ptuj čez sedanje Kranjsko in Primorsko in dospeta v drugi polovici l. 868. v Rim. Papež Hadrijan II., ki je Miklavžu sledil, ju je z veliko častjo sprejel in na Štefanovo t. l. v škofa. njune učence pa v duhovnike in dijakone posvetil. Konstantin si je kot škof izvolil ime Ciril. Pri tej priložnosti je papež odobril njuni slovenski prevod liturgičnih knjig in dovolil rabo slovenskega jezika pri božji službi.

Kmalu na to je Ciril zbolel ter 50 dni po svojem posvečenju za škofa umrl v Rimu, kjer so ga v cerkvi sv. Klementa na desni strani altarja slovesno pokopali.

Ker se je med tem unela huda vojska med Moravci in Nemci, ostal je Metod še nekaj časa v Rimu. A zdaj je panonski knez Kocel poslal poslance k papežu ter ga prosil, naj bi Metod prišel v njegovo deželo širit krščanstvo. Vsled tega je papež Hadrijan II. poslal škofa Metoda s posebnim pismom do slovenskih knezov v Panonijo, kjer so ga z veliko radostjo in častjo sprejeli. Od vseh strani so prihajali Slovenci, da bi poslušali veseli glas sv. evangelja; kakor ovčice svojemu pastirji so mu bili iz srca udani, ker je slovenski pridigoval in tudi sv. mešo v tem jeziku pel in vse cerkvene ob-

rede v slovenski besedi opravljal. Kamorkoli je prišel, vpeljal je slovensko službo božjo in nastavil svoje, v Rimu za duhovnike posvečene učence. Nemški mešniki iz Solnograda in drugih krajev, ki so slovenski jezik le za silo lomili, izgubili so naenkrat vso veljavo pri ljudeh in ni jim drugega kazalo, kakor zapustiti slovenske pokrajine. To je storil tudi višji duhovnik Solnograškega nadškofa Rihbald, ki je večjidel stanoval v Ptuj, ter se je žalosten in razžaljen vrnil v Solnograd z gotovim namenom, da ondi Metoda zatoži in vse naredbe očrni, katere je usiljenec — tako so imenovali nemški duhovniki Metoda — proti dosedanjim cerkvenim običajem v Panoniji bil vpeljal.

Ker pa je Metod kot škof bil vsekako odvisen od Solnograškega nadškofa, ki bi ga toraj v njegovem delovanju lahko oviral, zato sta slovenska kneza Kocel in Rastislav prosila papeža, naj bi blagovolil Metoda povzdigniti za nadškofa čez Panonijo in Moravsko in obnoviti nekdanjo Panonsko škofijo. Papež Hadrijan se temu ni protivil, kajti je izprevidel, da bi se krščanstvo med panonskimi in moravskimi Slovenci tako najlože utrdilo. Zato se je Metod po želji Kocelovi napotil z nekaterimi učenci že proti koncu l. 869. v drugič v Rim.

Solnograški nadškof Adalvin se je med tem posvetoval z Bavarskimi škofi, kako bi se dalo proti Metodu z uspehom postopati. Ravno je bil Metoda pri kralji Ludviku tožil, da je spodrinil njegovega namestnika Rihbalda v Panoniji in da je zamenivši ondi latinski rimski obred pri službi božji s slovenskim onečastil sv. mešo, evangelj in sploh službo božjo, kar

dobi iz Rima ukaz, naj izroči Panonijo Metodu, katerega je papež bil za nadškofa povzdignil. Kakor strela iz jasnega neba zadela je ova vest Adalvina. Toda nadškof nikakor ni hotel izgubiti Panonske pokrajine. Zato je opiraje se na določbe cerkvenega prava kljuboval nekaj časa celó papežu, češ, da nima pravice Solnograški stolici vzeti Panonije, ker so ondotni narod h krščanski veri spreobrnil nadškofje Solnograški.

Nadškof Metod je med tem, vrnivši se iz Rima prišel v Panonijo, kjer so ga z veliko častjo sprejeli. V staroslavnem Ptuji, nekdanji metropoli gornje Panonije, se med potjo nekaj časa pomudi, razlaga božjo besedo, uredi cerkvene zadeve in nastavi višjega duhovnika, potem pa se poda h Kocelu v Blatograd.

V drugi polovici l. 870. zbrali so se nemški škofje v Solnogradu, kamor so tudi Metoda poklicali. Nič hudega sluteč podal se je tje, a zbrani škofje so ga kot usiljenca obsodili in v ječo vrgli. Blizo tri leta bil je Metod potem na Nemškem zaprt ter je imel pred svojimi sovražniki veliko prestati.

Papež Hadrijan II. najbrž pred svojo smrtjo še zvedel ni, kako se je godilo z Metodom, katerega je bil on nadškofa imenoval: ako je pa kaj slišal, bilo je za-nj prepozno, da bi mu bilo mogoče za Metoda kak korak storiti, ker umrl je meseca novembra ali pa decembra leta 872. Pač pa je njegov naslednik Ivan VIII. poslal ostra pisma onim škofom, ki so bili Metoda obsodili, vrhu tega pa še svojega legata za Germanijo in Panonijo, jakinskega škofa Pavla s posebnimi naročili na Bavarsko. Vsled tega

je bil Metod v prvi polovici l. 873. iz ječe izpuščen, njegove nasprotnike pa je kmalu na to kaznoval Bog z naglo smrtjo.

Z Nemškega šel je Metod s škofom Pavlom na Moravsko, kjer je po žalostnem koncu Rastislava vladal njegov nečak Svetopolk. Pa ondi se ni dolgo mudil, ampak je odšel že leta 873. v Panonijo h knezu Kocelu, kateri ga je z veseljem sprejel in ga v njegovem apostolskem delovanju podpiral.

Že v naslednjem letu je umrl Kocel, glavni pokrovitelj Metodov. Po njegovi smrti je vrhovno oblast čez Panonijo dobil Ludvikov sin Karlman, ki je jugozahodni del Panonije, namreč grofijo Dudlebsko z mestom Ptujem izročil grofu Gozvinu. Hoteč porabiti ugodni politični položaj, da bi Panonijo zopet s svojo nadškofijo zedinil, podal se je Adalvinov naslednik v Solnograški nadškofiji Teotmar ali Dietmar že l. 874. — tedaj kmalu po Kocelovi smrti — v Ptuj ter je posvetil ondi v čast sv. Ožbaldu cerkev, katero je že okoli l. 858. začel na razvalinah Martovega tempeljna staviti pokrajinski škof Ožbald, grof Gozvin pa jo je povečal.

To, vse bolje pa še prepričanje, da mu Karlman in njegovi fevdniki niso nikakor naklonjeni, pripravilo je Metoda, da se je podal k Svetopolku na Moravsko. Brezdvomno je o tem slišal tudi papež, zato je okoli l. 875. pisal Karlmanu in mu velel, da naj pusti Metodu po Panoniji svobodno izvrševati nadškofovska opravila.

Pa nemški škofje še pri vsem tem vendarle niso mirovali, ampak so, kakor hitro so bili zvedeli, da je papež Ivan VIII. gledé jezika, v

katerem naj bi se obhajala služba božja, drugega mnenja, kot njegov prednik Hadrijan II., tožili Metoda pri papežu, da opraviža božjo službo v nerazumljivem slovenskem jeziku. In kakor bi to še ne zadostovalo, dolžili so ga l. 879. celó krivoverstva. Pa Metod se je v Rim poklican gledé vseh očitanj sijajno opravičil ter se je potrjen od papeža v nadškofijski oblasti čez Moravsko in Panonijo vrnil iz večnega mesta v svojo škofijo. Pri tej priložnosti se je mudil kratek čas v Ptuji, potem pa se je, zapustivši za vselej Panonijo, podal na Moravsko, kjer ga je ljudstvo sprejelo kot svojega pastirja s spodobno častjo, z vsem spoštovanjem in z radostnim srcem.

Kljubu novim spletkam od strani nasprotnikov deloval je Metod z apostolsko gorečnostjo v svoji nadškofiji še do 6. aprila l. 885., ko je izdihnil svojo blago dušo. Pokopan je v cerkvi device Marije v Velegradu na Moravskem.

Po njegovi smrti so nastopili žalostni časi za naše kraje. Svetopolk našuntan od nemških duhovnikov je že l. 886. ukazal, blizo 200 slovenskih duhovnikov z vojaško silo z Moravskega izgnati, kar je prebivalce hudo razkačilo. To in še marsikaj drugega je l. 892. puzročilo hudo vojsko med Nemci in Slovani in kakor bi te nevolje razkačenih narodov ne bile dovolj ukrotile, prihruli so v deželo še divji Madjari, ki so od l. 894. naprej stiskali več let Panonijo ter jo tako opustošili, da po pričevanju verjetnih zgodovinarjev koncem devetega veka v njej ni bilo nobene cerkve več. V pismu škofov Solnograške metropolije na pa-

peža Ivana IX. l. 900. čitajo se o Madjarih te le grozne besede: „*Alios captivos duxerunt, alios ceciderunt, alios ferina carcerum fame et siti perdidierunt, innumeros vero exilio deputaverunt et nobiles viros et honestas mulieres in servitium redegerunt, ecclesias Dei incenderunt, omnia aedificia deleverunt, ita ut in tota Pannonia nostra, maxima provincia, tantum una non appareat ecclesia*“.

V teh nemirnih in viharnih časih, v katerih je bila uničena panonsko-moravska nadškofija, izgubil je tudi Ptuj, da-si se je nekaj let Madjarom uspešno ustavljal in njihove napade odbijal, vendar-le svojo prostost in ž njo slednje spominke nekdanje škofovske časti ter se je krščanstvu zopet precej odtujil. Stolna cerkev sv. Jurija, že itak v nadduhovnijo ponižena, bila je slednjič od divjih Madjarov še porušena in vsa razdjana.

H koncu tega oddelka naj omenimo neko za Ptuj važno listino, ki pa je po mnenji nekaterih zgodovinarjev najbrž ponarejena. Ž njo je namreč kralj Arnulf dne 20. novembra leta 890. Solnograški cerkvi potrdil vse to, kar so jej njegovi predniki bili drugod in v Ptuji podelili; — v Ptuji cerkev z desetino in dva dela mesta z mitnino in mostnino. Od svoje strani jej je daroval še tretji del mesta, kate-rega je poprej nek Karantanec v oblasti imel, pa ga je zaradi veleizdaje zopet izgubil. Izvzeta so le ona posestva, katera je pustil Karatančevi soprogi zaradi njene zvestobe, namreč dvor v vzhodnem ali gornjem delu mesta, kjer so začeli delati novo cerkev, nekateri dvori v zahodnem ali dolnjem delu mesta ter 100

kmetij in 10 vinogradov v „Zistanesfeld u“. Prepustil je Solnograški cerkvi tudi pobrežje, ki se od dveh gričev pri Dravi vleče do tje, kjer se Dravinja v Dravo izteka.

Ptuj zadevajoči del ove obširne listine glasi se v izvorniku tako-le:

„.....ad Pettouiam aecclesiam cum decima et duas partes civitates cum bannis, theloneis et ponte, que ab antecessoribus nostris illo tradita fuerunt, et ex parte nostra addimus terciam partem ciuitatis, que proprietas Carantani fuit illique diiudicatum est eo, quia reus magestatis nostrae criminatus est constare, exceptis subnotatis rebus quas uxori illius propter fidele seruitium concessimus, id est in superiori ciuitate in orientali parte ciuitatis ipsius curtilem locum ubi nova aeclesia incepta est, atque in inferiori ciuitate in occidentali parte ciuitatis ipsius illa curtilia loca que in potestate tunc habuit, cum hobis C et uineis X in Zistanesfeld ubi nunquam antecessores nostri alicui quicquam dederunt propter fidele seruitium prenominati archiepiscopi tribuimus ad praefatum monasterium sicut acervi duo prope Trauum positi sunt, ex summitate termini qui Unagreini dicitur, et ita sicut ille Unagreini tendit usque dum Treuina fluit in amnem Trauum *)....“

*) Zahn, Urkundenbuch, I., 13 in Juvavia, II., 114. 114. — Tukaj opomnimo, da „... acervi duo prope Trauum“ nikakor nista „gorski pobočji“, kakor prestavlja dr. Kos v „Spomenici tisočletnice Metodove smrti“ na str. 87 brezdvomno po Felicetti: „Steiermark im Zeitraume vom 8. bis 12. Jahrhundert“ v „Beiträge z. K. steier. G.“ IX., 23, ampak „acervi“ so griči, navoženi kupi zemlje. Eoen teh v listini navedenih gričev stoji še dendenes, namreč

Ovo daritev je potrdil dne 1. okt. 977. in dne 18. maja 982. l. cesar Oton II, dne 7. okt. 984. l. kralj Oton III., 8. febr. 1051. l. cesar Henrik III. in dne 4. febr. 1057. l. cesar Henrik IV.

II. Nadduhovnija Ptujška.

Iz poprej navedene listine, s katero je celo mesto Ptuj prišlo v last Solnograškim nadškofom, razvidimo, da so v gornjem delu mesta začeli l. 890. zidati novo cerkev. Pa ovo hišo božjo razdjali so brezdvomno divji Madjari, ki so kmalu potem na Štajarsko prirazbijali.

V desetem veku si je mesto Ptuj v vsakem oziru precej opomoglo, zlasti so Solnograški nadškofje za razvoj krščanstva in za omiko v naših krajih veliko storili, a vsak napredek oviral je siten sosed Madjar, ki mestu ni privoščil miru, ampak ga je vedno nadlegoval. Že

hríbček s cerkvico sv. Roka blizo Hajdine. Drug, ki je stal nekoliko višej je bil v teku let poravnán. „Unagreini“ je sedanji Breg (Rann) predmestje Ptujja in Pobrežje, ki se vleče do sv. Vida, kjer se Dravinja izteka v Dravo. Ovi zelo rodoviten, nekđaj z velikanskimi hrasti obraščen kos zemlje spadał je vedno pod Ptujško sodnijo, kajti meja je vsled starega urbarja od l. 1597. šla „... nach der Traa auf vnnd auf biss an die Train vnndt Sannet Veit in dem gericht gelegen; vnnd von der Train nach dem Rain auf vnd auf biss auf Sannt Merten Kirchen (sv. Martin na Hajdini) vnnd von der Kirchen nach dem Rain auf biss auf den Kaltenprunn (Studenčnica-Brunnwasser) biss zu der Traa . . .“ Trditev Felicettova, da Solnograška cerkev na desnem bregu Drave ni ničesar posedla, je to-raj kriva, istotako tudi mnenje, da „Treuuina“ pomeni Drvanjo v Slov. gor.

l. 1041. prihrul je z veliko trumo pred Ptuj ter ga je začel z vso silo oblegati. Najbrž bi mesto bilo že takrat Madjarom v oblast prišlo, pa še o pravem času je pridirjal mejni grof Gotfrid ter je sovražnike pred mestnim ozidjem v Budini premagal in kar jih ni padlo, proti vzhodu odpodil. V tem času je bil postavljen ovi visoki stolp, ki še dandanes kot nema priča iz sive starodavnosti tik mestne cerkve stoji, da bi na njem straža noč in den pazila, se li sovražnik zopet bliža. Prišel je sicer še večkrat, a le v manjših trumah, ki pa se močno utrjenega mesta niso mogle polastiti. Pa ko so l. 1052. v obilnem številu zopet prizbijali, se mesto ni moglo ubraniti, ampak je prišlo v last krutim Madjarom. Blizo 100 let je potem mesto z okolico zdihovalo pod oblastjo teh divjakov. Še le nadškofu Konradu (1120—1147) se je, — najbrž l. 1135. posrečilo, skleniti z Madjari mir, ki je za mesto in okolico bil precej ugoden. Ta nadškof je dal mesto še bolj utrditi in nov grad sozidati. Po okolici so nastale vesi, obljudene s pridnimi slovenskimi poljedelci in ves kraj, poprej zapuščen — dobil je v kratkem času celo drugo obličje.

V tej dobi ima se iskati tudi početek sedanje farne cerkve in nadduhovnije v Ptuj.

Farna cerkev sv. Jurija je ena največjih in najlepših v celi okolici, zato jo slovensko ljudstvo po vsej pravici imenuje: velika cerkev. Meri od prednjega altarja do praga velikih vrat 52·15 metrov, in na široko od kapele sv. Frančiška Ksav. do kapele sv. Dizma 17·20 metrov, s kapelama vred pa 37 metrov.

Sim. Povoden in po njem drugi trdijo, da je prvi ustanovnik sedanje cerkve sv. Jurija v Ptuji bil l. 785. nadškof Arnon, nadškof Lui-
pram pa da jo je proti vzhodu podaljšal in l. 846. posvetil. Zahodni del in stranski ladiji bili bi po njegovem mnenju iz l. 1312, kapele pa iz osemnajstega veka. Ali ako si človek natančneje ogleda stavbo in ozir vzeme na slog posameznih delov cerkve, mora o sostanku cerkve soditi vse drugače.

Od Arnonove in Luipramove cerkve zdaj ni drugega, nego le temelj ali podzidje, ki nosi tridelno ladijo ali osredje cerkve. Ovo osredje s povišano srednjo ladijo in nizkima pokrajnima ladijama, s stebri ali stolpi, spojenimi z loki, je izrečno romanskega sloga in ima toraj početek svoj v 11. ali 12. veku.

Z ozirom na zgodovino Ptujskega mesta smemo trditi, da je ova romanska cerkev bila postavljena za nadškofa Konrada po letu 1135. Prvotna cerkev je bila primeroma kratka in je imela bolj nizko srednjo ladijo, katera je svetlobo dobivala skoz podolgasta, s polukrožnim lokom pokrita okna, kakor se lahko še dendenes pod streho stranskih ladij opazujejo. Vse tri ladije imele so ravni strop iz lesa ter so se proti vzhodu končale s polukrožnimi apsidami. To obliko ohranila je cerkev do 15. veka in še le takrat je bila povečana in obokana.*)

Solnograški nadškofje imeli so na Štajarskem obširna zemljišča in različne dohodke. Ker niso mogli vsega sami nadzorovati, dali so mnogo lastin plemenitnikom v najem ali v fevd.

*) Der Kirchenschmuck, 1884, str. 127—132.

Tudi Ptuj in okolico prepustil je že nadškof Konrad v fevd odličnemu Ptujčanu, ki je na gradu prebival in je bil prednik slavni Ptujskih gospodov. Cerkev sv. Jurija pa je povzdignil v nadduhovnijo z različnimi, vmes imenitnimi pravicami, in vsakateri župnik Ptujski bil je navadno višji duhovnik ali arhidijakon Solnograškega nadškofa za spodnje Štajarsko ter je opravljal v njegovem imenu razne imenitne službe posvetne in duhovne.

Ove višje duhovnike, kateri so se poznej, ko je v okrogu velike Ptujске župnije bilo ustanovljenih več podžupnij, nadžupniki klicali, imenoval je do konca 15. veka Solnograški nadškof, a v borbi med cesarjem Friderikom in kraljem Matjažem prišel je Ptuj, kakor v političnem, tako v cerkvenem oziru za nekaj časa v oblast Ogrom, l. 1491. pa deželnemu vladarju. S pogodbo od dne 14. novembra l. 1511. je cesar Maksimilijan Ptuj z vsemi pravicami izročil zopet Solnograški cerkvi, h kateri je spadal do l. 1571. Takrat pa je nadškof Janez Jakob Khuen Bellasi prepustil Ptuj za vsikdar nadvojvodi Karolu. In od ove dobe je patron nadžupnije Ptujске deželni vladar.

Sedaj pa naj sledi vrsta nam znanih nadduhovnikov, župnikov in nadžupnikov v Ptuji s potrebnimi opazkami in životopisnimi črticami.

Vrsta župnikov in nadžupnikov v Ptuji.

a) Pred reformacijo.

Da-si se je iz dvanajstega veka ohranilo precej listin, nam vendar ni znano ime ovega župnika, katerega je bil Solnograški nadškof

Konrad pri novi cerkvi sv. Jurija v Ptuji nastavil. Ravno tako neznanani so nam njegovi nasledniki, ki so do druge polovice trinajstega veka v Ptuji župnikovali. Nekateri sicer menijo, da bi vtegnil ovi višji dijakon Ortlieb, ki je naveden kot priča v listini, pisani v Ptuji, dne 30. marca l. 1188.¹⁾, s katero je nadškof Albert v pričo Krškega škofa Ditriha, prošta Ekharda in več drugih cerkev v Freilandu povzdignil v župnijo, biti ob enem tudi župnik Ptujski, a v listini, dani v Gradci dne 10. avg. l. 1189. imenovan je Ortlieb, kaplan vojvode Otokarja višji duhovnik „de Viscach“;²⁾ bil je toraj, kakor je to razvidno tudi iz listine od dne 17. dec. 1163³⁾ župnik v Fišavi na nižjem Avstrijskem, nikakor pa v Ptuji.

F. Raisp navaja na str. 121 svoje zgodovine Ptujkega mesta kot najstarejšega po imenu znanega župnika v Ptuji za l. 1209. Hartnida, korarja Solnograškega, katerega tudi Janisch v svojem stat. topografičnem slovarji (II., 456.) omenja. Nekega Hartnida, korarja v Ptuji navaja tudi Muchar v zgodovini Štajarske (V., 41.) med pričami v listini, s katero je nadškof Eberhard II. samostanu Admontskemu, dne 6. januarija l. 1203. potrdil vsa prej storjena volila in pridal še nova. A v omenjeni listini imenovan je Hartnid „canonicus Pataviensis“; bil je toraj korar Pasavski, ne pa Ptujski, kajti Ptuj je v ovi listini imenovan „Betowe“.⁴⁾

¹⁾ Zahn, Urkundenbuch, I., 670. F. Raisp ima v svoji knjigi: Pettan na str. 108 krivo „1168“.

²⁾ Tisti, I., 685.

³⁾ Tisti, I., 444.

⁴⁾ Zahn, Urkundenbuch, II., 102.

Drugi župnik, katerega Raisp in po njem Janisch po imenu navajata, je Henrik, notar vojvode Leopolda l. 1212. Nekega Henrika, imenovanega Ptujčan, kaplana avstrijskega vojvode najdemo med pričami v listini od l. 1211., pa iz besed: „dictus Petoviensis“¹⁾ se pač ne da sklepati, da bi bil on župnik Ptujski, nego le, da je bil Ptujčan.

V prvi tretjini trinajstega veka bila sta v Ptuji ustanovljena dva samostana, imenitna in slavna, namreč minoritski in dominikanski. O prvem, ki še dandenes obstoji, sicer ni za gotovo dognano, kedaj in od koga da je bil ustanovljen, a vse kaže na to, da so ga ustanovili Ptujski gospodje v tisti dobi, kakor dominikanskega. Za slednjega, ki je za cesarja Jožefa l. 1786. prenehal, prepustila je Matilda, udova po Frideriku Ptujskem l. 1230. potrebno zemljišče, na katerem je bil najbolj po prizadevanji Solnograškega nadškofa Eberharda II. še v tistem letu postavljen samostan z majhno cerkvijo. Isti nadškof je dne 11. okt. l. 1231. dominikanom potrdil vse privilegije, kar so jih že imeli in jih bodo še dobili ter je l. 1235. o priliki zopetnega bivanja v Ptuji podelil vernim, ki bodo k pridigam dominikanov zahajali, posebne odpustke. Tudi Oglejski patrijarh je domikane pooblastil, da smejo povsod, kjerkoli bodo besedo božjo oznanjevali, svojim poslušalcem podeliti 40 dnevni odpustek.²⁾

Za l. 1245. navaja F. Raisp kot župnika v Ptuji Henrika. Ker je ta župnik v listinah

¹⁾ Tisti, II., 178.

²⁾ Tisti, II., 369, 383, 433 in 437., potem Beiträge z. K. st. G. 16. Jahrgang (1879) 3—25.

večkrat omenjen, zamoremo ž njim začetni po izvirnih listinah sestavljeno in zaradi tega zanesljivo vrsto Ptujskih župnikov.

1. Magister Henrik, župnik v Ptuji pričuje z drugimi februarija l. 1241. v Brežicah, da je Solnograški nadškof Eberhard II. Frideriku Ptujskemu dovolil, da sme v odpuščenje grehov rajne soproge Heradis in tudi lastnih Zatičkemu samostanu voliti 12 fevdnih kmetij v Kopivniku, dokler ne bode omenjenemu samostanu ravno toliko dohodkov iz lastine rajne soproge prepustil. Podpisan je v listini: „magister Henricus plebanus de Betto“. ¹⁾

Isti je dne 13. dec. l. 1245. v hiši nekega Haytvolch-a pri Ptuji podpisal z drugimi listino, s katero sta Friderik in Hertnid Ptujski patronat cerkve sv. Jurija v Lavantinski dolini izročila samostanu sv. Pavla. ²⁾

Tudi dne 13. aprila l. 1249. ga najdemo med ovimi pričami, ki so omenjenega dne v Ptujski cerkvi podpisale listino, s katero so dediči Zofije, udove Alberta Rogačkega in ustanovnice Studeniškega samostana, namreč Henrik Rogački s soprogo Gizelo in z dvema hčerki-cama, Gero in Prido, potem Rihica s svojimi tremi otroci, Otonom, Henrikom in Katarino in otroci rajne Gere, namreč Henrik, Albert, Diemod in Kunigunda, omenjenemu samostanu v Studenicah iz svojih dohodkov prepustili 20 kmetij, namreč Krašino (Criezendorf) in Studenice s hosto višje ležečo in pa dve vedri (carradis) vina na leto ter se odpovedali tudi vogtiji. ³⁾

¹⁾ Zahn, Urkundenbuch, II., 508.

²⁾ Tisti, II., 576.

³⁾ Izvirna listina v deželnem arhivu v Gradci.

Za časa župnika Henrika polastili so se l. 1247. Madjari Ptuja. Bili so sicer kmalu odpojeni, a l. 1251. so pod kraljem Belo zopet prirazbijali ter si celo Štajarsko prisvojili. Blizo 6 let je zdihovala domovina pod tujim jarmom, l. 1258. pa se je Hertnid Ptujski z drugimi vitezi z Dravskega polja vzdignil ter madjarskega namestnika, Štefana Zagrebačkega s Ptuja spodil. Zaradi tega pride na Štajarsko sam madjarski kraljevič Štefan, sin kralja Bele IV., premaga Ptuj in si ga izvoli v svoje in svoje soproge stolno mesto. Pa ljudstvo ni bilo z vlado Madjarov zadovoljno. Zato so se vsi Štajarci vsiljencem uprli ter v 11 dneh vse Ogre iz dežele pregnali, le Ptuj je ostal še nekaj časa v njihovi oblasti. Pa po slavni zmagi pri Kroissenbrunn-u na Moravskem polji morali so Madjari tudi Ptuj zapustiti in Štajarci so dobili v češkem Otokarji novega boljšega vladarja. V tem času (1260) posedal je župnijo Ptujsko.

2. Ortolf, prošt Gospesvetski, rodom plemenitnik Monsberški. Ta je dne 28. julija leta 1261. v pričo Henrika, župnika Monsberškega, Ditriha, dijakona in drugih pečatil z Gotfridom Mariborskim in Henrikom Rogačkim v Monsbergu listino, s katero so Hartvik Monsberški, njegova sestra „Gottestev“, sestrana Brigita in njena hčerka Berhta darovali Studeničkemu samostanu 7 kmetij v Razborji in ravno toliko svoji sestri Lizi, redovnici v Studenicah za čas njenega življenja s tem pogojem, da se drugi dedščini odpové.¹⁾ Imenovan je: „Ortolfus, prepositus de Solio, nec non plebanus Be-

¹⁾ Izvirne listine v deželne arhivu v Gradcu.

toviensis“. Nek „Ortolfus, prepositus de Solio“ naveden je kot priča že v listini od 13. aprila l. 1249.

Za l. 1262. navaja F. Raisp po S. Povodnu kot župnika v Ptuji magistra Ulrika. Pa ta je bil župnik v Strassgangu ter je kot tak podpisal listino od dne 25. sept 1262.¹⁾

3. Konrad višji duhovnik in župnik v Ptuji dobil je l. 1268. od kardinala Gvida, apostolskega legata na Dunaji povelje in pooblastilo, naj z višjim dijakonom spodnje pokrajine župnijo Piber, kateri se je bil nadškof Solnograški, Ulrik pismeno odpovedal, podeli župniku v „Grauscharen“ ter ga inštalira.²⁾

Isti župnik Konrad je dne 16. junija l. 1273. v Ptuji podpisal kot priča pismo, s katerim je vitez Wulfing Pongerčki (Paumgarten) križnikom pri Veliki nedelji podaril eno kmetijo na gornjem Hajdinji.³⁾

4. Jakob, vikarij v Ptuji podpisal je l. 1282. kot prva priča listino, s katero sta Perchtold Pabensteinski⁴⁾ in Henrik Hayde s svojima soprograma Diemudo in Zofijo prepustila v fevd Mariborskemu meščanu Rudolfu in njegovim dedičem 8 kmetij, 10 veder gorne in mlin v Poličanah, kar sta bila od očeta Amelrika Spete in svaka Lembaškega dobila.

5. Henrik, višji duhoven v Ptuji. Tega navaja F. Raisp za l. 1286. brezdvomno po Mu-

¹⁾, ²⁾ Izvirne listine v deželnem arhivu v Gradcu.

³⁾ Pettelegg, Urkunden des Deutsch-Ordens-Arch. I., 124.

⁴⁾ Muchar (V., 444.) ga imenuje Pilštanjskega, a listina v deželnem arhivu ima razločno „von Pabenstein“.

charji (III., 243.) a kaj natančnejega o njem nam ni znano.

6. Ulrik, vicedom ali nadškofji namestnik v Lipnici in župnik Ptujski naveden je kot priča v listini, dani v Gradci, dne 2. marca l. 1290.¹⁾ Nek Ulrik, župnik Mariborski spremljal je l. 1295. nadškofa v Admont.²⁾

Za l. 1296. navaja dr. J. Hönlisch³⁾ kot župnika v Ptuji Henrika, ki je 15. aprila t. l. pečatil z Ortolfom, proštom Gospelsvetskim, Konradom župnikom Mariborskim, Friderikom in Hertnidom Ptujskim in drugimi plemiči v Ptujski cerkvi listino Zofije Rogačke v prid Studeničkemu samostanu. A to je gotova pomota, kajti ova daritev vršila se je že dne 13. apr. 1249 in v dotični listini podpisani so kot pričë: „Philippus venerabilis Salzburgensis Ecclesiae electus, in cuius praesentia haec acta sunt. Vlricus Seccoviensis Episcopus, Ortolfus Soliensis Praepositus, Chunradus Plebanus de Marchpurch, Hainricus Plebanus de Betowe, Fridericus Hertnidus fratres de Bettowe.“

Početkom štirnajstega veka župnikoval je v Ptuji

7. Ditrih, o katerem F. Raisp trdi, da je bil župnik Ptujski in ob enem višji dijakon Oglejskega patrijarha od l. 1302 do 1312. Naveden je kot priča v listini, pisani v Gradci dne 2. sept. l. 1305, s katero Ulrik, škof Sekovski javlja, da mu je Hartneid Wildonski dovolil v „Sachentalu“ blizo Ivnika zidati za

¹⁾ Deželni archiv v Gradci.

²⁾ J. Orožen, Das Bisthum und die Diöcese Lavant, I., 20.

³⁾ „Tagespost“ 1863, št. 274.

se in svoje naslednike grad „Bischofseckh“. Podpisan je ondi: „Dietrich Ertzpriester der obern March, pfarrer zu Pettav.“¹⁾

L. 1312. ukazal mu je Otobon, patrijarh Oglejski, naj z Gotfridom, opatom Žičkega samostana, poizve in potem patrijarhu poroča o krivoverskih Adamitih ali Valdencih, ki so se z Avstrijskega tudi na Štajersko pritepli in zelo nesramno živeli.²⁾

L. 1315. je Dietrich dal v Ptuj postaviti za župnika primerno stanovanje in sicer ondi, kjer je v devetem veku stala krasna palača mejnega grofa Gundakerja, katero so pa divji Madjari razdjali.

Iz te dobe ohranil se je odlomek zanimive listine, v kateri so navedene meje in pravice Solnograške cerkve v Ptuj l. 1322. Vsled ove listine je mejna črta šla iz Ptuja proti Pesnici. od tam pa mimo sv. Lovrenca do Ščavnice, ki je v listini imenovana „Stienicz“ in „Tzienicz“. Potem je delalame jo Ščavnica do Oggerskega, od koder je deželna meja kazala ob enem mejo Solnograške cerkve do Drave. „Inter quas praedictas metas est Polstrow (Središče) et Holrmus (Ormož), que omnia immediate ad ecclesiam Salzburgensem pertinent“

Pravice našteva pa listina tako-le:

„ . . . Dalje je vedeti, da deželski sodnik ni dolžen in tudi ne sme drugih, nego spodaj zapisane reči po pravici soditi. Prvič mora in je dolžen soditi, karkoli se tiče smrtne kazni, naj bo kakoršnega koli imena; drugič krvave rane majhne in velike; tretjič o tatvini majhni

¹⁾ Deželni arhiv v Gradcu.

²⁾ Dr. I. M. Stepischnegg, Seiz, 34.

in veliki; četrtič rop in nasilstvo; petič ako kdo drugega iz sovraštva premišljeno išče razbivši mu dveri ali vrata, kar se imenuje „haimsuechen“; šestič o takih zločinih in rečeh, o katerih gospod nad kakim svojim človekom na trojno opominjanje in zahtevanje ni razsodil zahtevajočemu, zavoljo tega namreč taka sodba pripada deželskemu sodišču.

Dalje je znati, da deželski sodnik nima pravice soditi, ampak gospod vsakterega človeka o vdarcih kakšnih koli brez prelivanja krvi, tudi ne lasanje, ogovarjanje in ne o dolgovih malih in velikih, naj jih dolžnik še tako hudobno zadržuje; tudi ni dolžen soditi spašenja, namreč „etzat“, ne osvojenja, katero si je človek prilastil za sebi storjeno škodo po pravem načinu, ne odtrganja, ki se godijo pri oranji na polji in se imenujejo „vbernauch“. Deželski sodnik tudi ne sme katerega bodi kmeta vjeti zaradi kakšne koli tožbe, kar se „inziht“ zove, ampak najpred mora gledati, če gospod ali župan toženega hoče tega zatoženega pred sodišče postaviti; ako namreč to obljubi in stori, mora s tem sodnik biti zadovoljen. Ako pa gospod ali župan zatoženega sodišči ohraniti ali predstaviti se brani, tedaj ga sodnik slobodno brez škode gospodovega blaga, če ga ondi najde, vklene in zgrabi, tako da hudobnežev gospod na svojem blagu skoz sodnika ali njegove tovarše ali glasnike čisto nič ni oškodovan.“¹⁾

S. Rudolf „de Soin“ župnik v Ptujih imel je kot višji dijakon l. 1324. z dominikani v Ptujih tako hude pravde, da je moral papež Janez

¹⁾ Listina št. 1909. d. v deželinem arhivu v Gradcu.

XXII. Krškemu škofu Henriku III. ukazati, naj v omenjeni zadevi posreduje. Ta župnik je umrl l. 1328. Njegov naslednik je bil

9. Henrik. Ta je naveden z Gotfridom Kelčkim, Herdegom Ptujskim, Friderikom Jablanskim, Duringom Schwanberškim, Wignadom Dachsenberškim in Albrehtom Holenečkim l. 1329. kot priča v listini za Nežo Landsberško.¹⁾ Po smrti višjega duhovnika Rudolfa Dornerja, župnika na Vogavi in korarja Briksenskega postal je l. 1337. višji duhovnik. Kot tak je naveden najpred v listini od dne 14. febr. l. 1338. Ž njo namreč javlja Hertneid, župnik pri sv. Petru nižje Maribora, da je po nasvetu svojega višjega duhovnika Henrika, župnika Ptujskega na znanje vzel ustanovitev kaplana v Hrastovci, katera se je bila za njegovega prednika Kristana zgodila ter jo je s posebnimi, v listini naštetimi pogoji odobril.²⁾ Dne 3. januarja l. 1339. je zopet imenovan v listini, pisani v Hartbergu, s katero ondotni župnik Hauch javlja, da je po nasvetu in z dovoljenjem Henrika, nadškofa Solnograškega in Henrika, župnika Ptujskega, „ze den zeiten Erzpriester auf der nideru March“ ustanovil vsakdanjo rano mešo, — to je kaplanijo v Hartbergu.³⁾

Omenjenega leta (1339.) mudil se je Henrik, nadkof Solnograški v Ptuji, kjer je 29. avg. t. l. Novomeškim križnikom dovolil, da smejo z dvorom, katerega so od duhovnika Jakoba in njegove matere dobili, kupiti tudi desetino z dvorom združeno.⁴⁾

^{1) 2) in 3)} Deželni arhiv v Gradci.

⁴⁾ Petteg, Urkunden des Deutsch-Ordens-Arch. I., 301.

Višji duhovnik in župnik Ptujski Henrik je umrl dne 2. junija l. 1341. Njegov nagrobni kamen so svoje dni porabili za menzo pri altarji sv. Viktorina, kjer se nahaja še dendenes. Na njej čitaš sledeče besede: „Anno. dni. 1341. in crastino. beati. Erasmi. obiit. diacon. marchie. inferioris. pleba. in. Petovia.“ Na eni strani je plošča altarji primerno odsekana in vsled tega poškodovan tudi napis. Po mnenji dr. Hönisch-a so bile sledeče besede odkrhane: „... venerabilis . dominus . Henricus archi....“ Ves napis se je torej glasil: „Anno. dni. M. CCC. XLI. in. crastino. bti. Erasmi. obiit. venerabilis. dominus. Henricus. archidiacon. marchie. inferioris pleba. in. Petovia“¹⁾ — ali po slovenski: „Leta Gospodovega 1341. na den sv. Erazma zaran je umrl častivredni gospod Henrik, višji dijakon v spodnji pokrajini, župnik v Ptuji“.

Njemu je kot župnik v Ptuji sledil

10. Janez, ki je po mnenji nekaterih zgodovinarjev bil višji duhovnik ne le v slovenski pokrajini, ampak tudi na Kranjskem. Ta župnik je naveden najpred v listini od dne 6. dec. l. 1344., s katero je Ulrik Sweiner, meščan v Ptuji s soprogo Kunigundo svojo hišo v Židovski ulici, potem eno njivo in vinograd prodal za 45 in pol marke starih graških vinarjev nadškofu Ortolfu.²⁾ Poznej zasledimo njegovo ime v listini od dne 13. jan. l. 1347. S tisto potrjujeta Janez iz „Lantztröst-a“ in njegova mati Liza, da sta od Janeza, višjega

¹⁾ Grazer Volksblatt. 1885., št. 12.

²⁾ Listina v deželnem arhivu v Gradci.

duhovnika v spodnji pokrajini na Štajarskem in župnika v Ptuji prejela ovih 1200 gld., katere jima je nadškof Solnograški Ortolf dolževal ter jima za to Sevnico zastavil.¹⁾ Tudi l. 1351. še se imenuje. Dne 1. sept. t. l. je namreč kot vicedom v Lipnici in župnik v Ptuji vitezu Wolframu Spangenstainskemu prodal svoje dohodke v okolici Spangenstain-a²⁾, ki so znašali 60 vinarjev na leto.³⁾ S kupnino je kupil od nekega Valbena v Ptuji za eno marko vrednosti „in der Pyrgassen⁴⁾ auf einer press“. Ovo listino pečatil je z župnikom Janezom tudi „Yrmhawtz zv den zeitn Erzpriester an der nidern Marc vnd Pfarrer zv Strazzganch“. Po tem takem Janez, župnik Ptujski l. 1351. ni bil višji duhovnik v spodnji pokrajini, pač pa vicedom Lipnički; višje duhovenstvo je bilo takrat z župnijo Strassgangsکو združeno. Da bi toraj Janez, župnik Ptujski bil tisti višji dijakon Kranjske in spodnje pokrajine, katerega je Oglejski patrijarh Miklavž l. 1357. k sinodi v Videm poklical, kakor opiraje se na Mucharja (VI. 341.) trdi dr. Hönisch⁵⁾, je zelo dvomljivo.

11. Konrad, župnik Ptujski in vicedom v Lipnici. Tega župnika najdemo l. 1360. v Solnogradu, kjer je dne 15. aprila t. l. pričal,

¹⁾ in ²⁾ Listine v deželnem arhivu v Gradcu.

²⁾ Spangenstain je bila svoje dni majhna grajščina više Brunnsee-a, s katerim je bila poznej tudi združena.

⁴⁾ „Pyrgassen“ se je vsled starega grajskega urbarja od l. 1597. imenovala ulica pri Grajeni pred novimi mestnimi vrati (Neuthor) poznej „Speckthor“ imenovanimi. Unkraj Grajene proti kapucinskemu samostanu in sv. Ožbaltu omenjata se: „Geyrprunn“ in „Sterzergasse“.

⁵⁾ Grazer Volksblatt, 1885, št. 12.

da je Janez, župnik v Murički dolini od redovnic v Göss-u prejel 20 gld. v zlatu kot „subsidium ecclesiasticum“ za papeža. Podpisan je: „Dnus Chunradus plbanus Ecclae parochialis in Petovia, Salzburg. dyoec.“¹⁾ Istemu župniku Konradu je Solnograški nadškof Pilgrim leta 1368. naročil, naj z Gotfridom Mariborskim pozive, imali samostan Vitrinjski od vinograda „in der Raytz“ blizo Maribora Solnograškemu nadškofu odrajtovati kako desetino. Dne 9. okt. t. l. sta nadškofa javila, da nadškofija od omenjenega vinograda nima nobene desetine. V ovi listini, v kateri je naveden tudi „Lienhart, die zeit vicari zv Marpurg“, imenuje se Konrad, župnik v Ptuji razločno „Vicedom zv Leybnitz.“²⁾ — Poslednjokrat zasledimo njegovo ime v listini od l. 1379, v kateri s Konradom, opatom Zatičkim in z nekaterimi Ptujskimi minoriti in dominikani pričuje, da se je Janez, župnik Rogački cerkvi sv. Petra v Černomlji, ki mu je bila od nemškega reda podeljena, odpovedal.³⁾

Konradu je kot župnik v Ptuji sledil

12. Janez Wygoltinski. Ta je dne 14. jul. l. 1384. s svojim bratom Konradom in sestro Marjeto, omoženo z Rupertom Naterjem, v Hallein-u kupil od Pasavskega meščana Miklavža in njegove soproge hišo in dvor, „daz gelegen ist ze Saltzburg in den gehay an der steten auf der alben gegen des von Chyemsee über“. Podpisan je: „Herr Hanns von Wygoltingen, Pfarrer zv Pettaw“. V listini, s katero

¹⁾ in ²⁾ Deželni arhiv v Gradcu.

³⁾ Pettenegg, Urkunden d. D. O. Arch. I., 385.

je opat Oton pri sv. Petru v Solnogradu ovo kupčijo potrdil, imenovan je: „Hanns, pfarrer zv Pettaw, chapplan vnsers hern von Saltzburg“. ¹⁾ Dne 16. apr. l. 1394. mu je papež Bonifacij ukazal, naj studeniškemu samostanu brani stare dohodke, ki jih ima od slivniške župnije dobivati ²⁾ Slednjič je naveden kot priča v listini od 19. febr. l. 1396. Ž njo javlja Bernhard ptujski, da je z dovoljenjem solnograškega nadškofa prepustil Ulriku Wallsee-skemu več solnograških fevdov v Ptuji in okolici. ³⁾ Tukaj se imenuje ne le župnik ptujski, ampak tudi vicedom v Lipnici.

Omenjeno leto 1396. je bilo za Ptuj in okolico osodepolno, kajti prirazbijali so Turki, najhujši sovražniki krščanstva prvokrat na slov. Štajar. Ta prvi naval krvoločnih Turkov je vreden, da o njem obširneje govorimo in zlasti to prevdarimo, kako je iz razvalin, ki jih je turška besnost takrat v Ptuji zapustila, vsa prenovljena vstala sedanja veličastna cerkev sv. Jurija.

Potem ko so bili Turki Bolgarsko popolno podjarmili in tudi Vlaško v svojo oblast dobili, stala jim je pot na Ogersko in od tam v naše kraje odprta. Kristjani so se sicer pod poveljem ogerskega kralja Sigmunda zbrali, da bi Turčinom pot v naše dežele zastavili, a zelo, zelo so se varali. Dne 28. sept. l. 1396. premaga Bajesid pri Nikopolji krščansko armado in marsikateri slovenski sin izdihnil je na krvavem bojišči svojo dušo.

¹⁾ Listina v deželnem arhivu v Gradci.

²⁾ Knezoškofijski arhiv v Gradci.

³⁾ Deželni arhiv v Gradci.

Tri dni je Bajesid počival na bojišči, po tem pa se je s svojimi trumami obrnil proti Ogerski. In zdaj drvijo zmage pijani Turčini na desnem bregu Donave urno naprej, prebrodijo Mitrovici nasproti Savo ter se kakor pogubonosna povodenj razlijejo na vse strani. Nekatero ropoželjno četo so se spustile ob Dravi dalje naprej ter so čez Medjimurje prihrule prvokrat na Štajarsko.

Ravnokar so se razveseljevali ljudje s trgatvijo, ki je tistega leta bila precej bogata, kar se na brzih in lahkih konjičkih privalijo goste trume brkastih vojakov, kakoršnih Slovenci do tačas niso še nikdar videli. Imeli so prostrane hlače iz rudečega sukna in široke modre jope na glavi pa velik razploščen zavitek večinoma bele barve. Njih sablje so bile zakrivljene, namesto pušk so pa imeli večjidel loke in tule polne puščic, katere so z žveplenkami ovite zapalili in po strehah metali. In o groza! Od Središča do Ptujja se je nebo v gost dim zavilo, po tleh pa je bila gnjusoba, da je bilo joj in strah, kajti kamorkoli so Turčini dospeli, zapuščali so za seboj le pogorišča, razvaline in znamenja nezaslišane grozovitosti.

Zdaj se pridrvi ljuta druhal pred Ptuj. Mesto, ki takega pohoda ni pričakovalo, je bilo le za silo utrjeno. Zato so se ga Turčini z lahkega polastili, še laglje izropali in potem zapalili. Brez posebnega truda so polovili prestrašene meščane in deželane v okolici ter 16 000 ljudi, mož, žen in otrok z živino in drugim imetjem seboj gnali proti Ogerskemu in dalje v Azijo v britko sužnost.

Turki so odšli. Ptujčani, kar se jih je bilo

še o pravem času poskrilo, se vračajo iz svojih skrivališč: vsi plahi in solzni tavajo po razvalinah in pogoriščih ter iščejo izpod pepela in podrtin zadnje borne ostanke prejšnjega blagostanja. Polagoma začnejo popravljati in staviti hiše, a revščina je bila prevelika in tako je moralo mnogo Ptujčanov precej časa ostati brez strehe in lastnega stanovanja.

Pri tem navalu, ki je Ptuji pouzročil toliko gorje, pogorela je tudi mestna cerkev sv. Jurija z lesenim stropom. Le golo zidovje, od dima ocrnelo in vse razpokano je od lepe hiše božje ostalo, drugo so z mečem in ognjem ukončali in razdjali divji Turčini. Ptujčani bi razdžano cerkev kaj radi njenemu vzvišenemu namenu primerno takoj popravili, a zaradi splošne bede jim to takrat ni bilo mogoče. In tako so prišla leta 1412, 1414. in 1415., katera najdemo na gotskem svodu južne ladije in na zahodnem pristavku sedanje cerkve zaznamovana.

Še dandanes lahko vsak razumen opazovalec cerkve v Ptuji spozna, da Ptujčanom le prosta poprava razdžane cerkve ni zadostovala, ampak vneti za čast božjo, hoteli so hišo Gospodovo okusno popraviti in ob enem zdatno povečati s posebnim ozirom na takrat običajni slog. In ta je bil gotski, ki je koncem 14. veka došel do vrhunca svojega razvitka. Zato so srednjo, 18·10 metrov dolgo in 8·15 metrov široko ladijo precej povišali, prejšnja podolgasta okna zazidali in namesto teh nekoliko višje napravili okrogla, potem pa so vse tri ladije okusno in gotskemu slogu primerno obokali. Ob enem so cerkev proti zahodu povečali s tem, da so južno stransko ladijo podaljšali, srednji

ladiji pa prizidali 13·30 metrov dolgo lopo z dvojnimi nadstropjem, ki je kakor spodaj, tako zgoraj s šesterimi stebri razdeljena v tri ladije.

Kmalu potem, — F. Raisp trdi, da v letih 1420. do 1440. — so podaljšali cerkev tudi proti vzhodu. Odstranili so namreč po navadi onih časov romansko aspido ter v širokosti srednje ladije prizidali 20·75 metrov dolgi, gotski kor ali presbiterij. V njem so na evangeljski strani postavili umetno shrambo za Najsvetejše, tako imenovano: „Arca Sanctissimi“. In tako je prejšnja romanska cerkev dobila v vsem gotsko obliko, le pri stranskih ladijah ostale so še romanske aspide do 18. veka, ko so bile kapele prizidane in lep gotski slog cerkve tudi v marsičem drugem skažen.

Na eni konsoli v južni stranski ladiji nahajata se dva naga otroka, držeča ščitu podobno ploščo. Na njej je znamenje stavitelja, ki se je, če smemo verovati Fr. Raisp-u, imenoval Matija Wand. Pod ploščo je napis:

„E. Paw. hat. lassen. machen. anno. s. inc. 1415“. Druga bližnja konsola pa ima napis:

„Mellifluus Jesus sit. nost. potus. et esus.“

V lopi tik velikih vrat zapaziš na slednjem sklepniku angelja, držeča trak z letnico: 1412, ki nam naznanja, da je omenjenega leta bila srednja ladija proti zahodu podaljšana in in najbrž tudi že obokana. Na oboku srednje ladije so videti v sklepnikih različni grbi, isto tako tudi v stranskih ladijah, po katerih lahko sodimo, da so pri zidanju cerkve meščanom pomagali vladar, solnograški nadškof, največ pa ptujski gospodje, katerih grb nahajamo na treh sklepnikih.

Omenimo tukaj še, da stranski ladiji, ki imata do oboka 6·35 metrov višočine, nista enako široki, kajti severna meri na širokost 4·25 metrov, južna pa 4·60 metrov.

Kdo da je početkom 15. veka v Ptuji župnikoval, nam ni znano; morebiti še zgoraj omenjen Janez Wygoltinski, ali pa že

13. Janez Rauchenberger. O tem župniku nam ni drugega znano, kakor da je kot opravnik solnograškega nadškofa pri tem precej dolgov napravil. Te kolikor, toliko poravnati, zapisal in prepustil je kot župnik ptujski dne 10. jan. l. 1428. več svojih zemljišč in dohodkov solnograškemu nadškofu.¹⁾

Njemu je l. 1429. sledil

14. Vincencij, vicedom lipniški in dvorni hišnik solnograškega nadškofa. Kot župnik v Ptuji je v listinah večkrat naveden. L. 1431. ga najdemo v Solnogradu med onimi sodniki, ki so dne 12. januarija t. l. razsodili večletno pravdo nadškofije s Krištofom Wolfsauerjem.²⁾ L. 1433. okoli 11. januarija omenjen je med tistimi, pred katerimi je Friderik Ptujski moral znova pripoznati odvisnost od solnograškega škofa.³⁾ L. 1436. je kot „Rector parochialis Eccl. in Pettovia“ dal „titulum mensae“ Kristanu, sinu Petra iz Lipnice, katerega je sekovski škof posvetil v soboto „Intret“ t. l. v dijakona.⁴⁾ V naslednjem letu (1437) je vsled ukaza solnograškega nadškofa

¹⁾ Muchar, VII., 200. Chmel, Gesch. K. Friedr. IV., I., 76 trdi, da se je to zgodilo 11. jan. 1428.

²⁾ Muchar, VII., 234.

³⁾ Chmel, Gesch. K. Friedr. IV., I., 163.

⁴⁾ Zapisnik ordinacij v knezoškofjskem arhivu v Gradci.

Janeza posređoval v pravdi nadškofa z Friderikom Zobelberškim.¹⁾

Zelo žalostno opravilo imel je župnik Vincencij l. 1438. Dne 6. januarija t. l. je namreč umrl v najlepši dobi slavni Friderik V. Ptujski, katerega so z veliko slovesnostjo pokopali pri dominikanih.²⁾ Ž njim je izumrla slavna rodovina Ptujskih gospodov.

Ker je župnik Vincencij tirjal od minoritov in dominikanov četrti del vseh njim storjenih volil, pritožili so se oboji pri nadškofu Janezu in pri nadvojvodi Frideriku mlajšem. Prvi je poklical župnika Vincencija, Tomaža Staindla, prijorja dominikanov in Janeza, gvardijana minoritov dne 28. febr. 1438. v Solnograd, da jo osebno zasliši in pravdo razsodi.³⁾ Nadvojvoda Friderik pa je dne 7. marca l. 1438. poslal župniku sledeči ukaz:

„Wir Friedrich der Jünger von Gotts genaden Herzoge ze Oestereich, ze Steyr, ze Kernen vnd ze Khrain, Grawe ze Tyroll etc Embieten dem Erbarn Unsern getreuen, andächtigen Vinzenten Pfarrer ze Pettaw vnd Vice-dom ze Leibnitz Usere genad vnd alles gut. Die Erbarn geistlichen lewt Prueder Thoman Staindl, Prior dess obern Chlosters ze Pettaw Prediger Ordens, vnd Prueder Hanns Gardian Minder Brueder Ordens daselbs haben Uns an bracht, wie du aus ailen todten gschäft so In

¹⁾ Muchar, VII., 268.

²⁾ Grobni spominek nahaja se sedaj v Ptujskem gradu in ima sledeč napis: „Anno. Dni. M. CCCC. XXXVIII. an. der. Heilige. drey. Kunig. Tag. starb. der. edl. Herr. Herr. Friederich. von. Pettaw. Obrist. dem. Gott. genadig sey.“

³⁾ Deželni arhiv v Gradci.

vnd Ire gotthewsern beschiebt, es sei bereit gelt, erb, gut, wein oder Pferd den Vierten tail mänenst ze haben, dass doch von alter nicht gebest sei, vnd habest Sy darum für geistlich gericht gewendet, dass aber yetz in einem schub steht, vnd wann aber die Vogtey derselben gots hewser Uns zegehört, vnd mit tod vnd abgang Weilant dess von Pettaw an Uns komen ist, dadurch Wir Sy Pilleich schermen vor gewalt vnd Unrecht, darum empfehlen Wir dir Ernstlich vnd Welln, dass du die egenanten geistlich lewt vnd gotes hewser bei allen guten gewonheiten lassest bleiben vnd in dawider Unpilleich ernewerung nicht machest vnd dass recht lassest, dass ist Unser ernstlich meynung“.¹⁾

S pismom od dne 30. jul. l. 1440. naznaja župnik Vincencij, da so mu solnograške redovnice dovolile, da sme iz svoje hiše, v kateri je pek Janez Hellfiedel stanoval, napraviti odtok v njihovo stranišče. Zato pa se je on za se in za vse lastnike ove hiše zavezal, da bode polovico stroškov za snaženje jame plačeval.²⁾ V neki listini od l. 1441. je kot priča naveden: „Ersam Vincenz, pfarrer ze Pettaw vnd derz-it hofmeister ze Salzburg.“³⁾

„Rationarium Styriae“ omenja l. 1445. v okolici ptujski dve župnijski cerkvi, katerih patron je bil župnik v Ptuji, namreč sv. Lovrenca in sv. Marjete tako-le: „Item Ecclesia s. Laurentii prope Pettau; Collator Plebanus in Pettau“... „Item Ecclesia s. Margarethae prope Pettau; — Collator Plebanus in Pettau“.

^{1), 2)} in ³⁾ Listine v deželnem arhivu in Notizenblatt 1853.

Patron mestne cerkve je takrat bil Solnograški nadškof, za tri altarje v cerkvi sv. Jurija so pa kaplane prezentirali župan in svetovalci mesta.

Dragocen kinč dobila je mestna cerkev l. 1446. Takrat namreč je župnik Vincencij oskrbel za nov presbiterij 40 iz hrastovega lesa umetno izdelanih sedežev, ki se še dandanes ondi nahajajo ter so vredni, da jih človek natančneje pogleda in občuduje. Vsak sedež ima svojo streho, naslonilo in svoje stranske stene, vse tako lepo rezano in pravilno sestavljeno, da se prijatelj umetnosti tega umotvora gotske ornamentike ne more dovolj nagledati. In da si je delo staro že 443 let, je vendar še tako trdno in dobro hranjeno, kakor da bi ga mizar bil še le pred nekaterimi leti dodelal.

Iz leta 1447. se je ohranila oporoka, katero je Urša, soproga ptujskega meščana Lenarta Drukher-ja, bila na velikonočni ponedeljek (10. apr.) t. l. napravila. Volila je: a) bolnišnici v Ptuji 8 funtov vinarjev; b) župnijski cerkvi sv. Jurija za zidanje 10 funtov; c) gornjemu samostanu 10 funtov, spodnjemu pa 8 funtov za mešna oblačila; d) v Vurberg cerkvi Matere božje 6 funtov in c) bratovščini presv. rešnjega Telesa in naše ljube Gospé v Ptuji 6 funtov. Precej je dobil njen brat Jakob Fridawer, največ pa soprog Lenart Drukher. Ovo sporočilo sta pečatila Jurij Matseer, mestni sodec in župan in pa Jurij iz Loke, svetovalc in meščan v Ptuji.¹⁾

¹⁾ Izvirna listina na pergamenu v minoritskem arhivu v Ptuji. Dr. Hönisch poroča krivo, da bi se bilo to l. 1478 zgodilo.

Župnik Vincencij je baje umrl l. 1448. Njegov naslednik nam ni znan. F. Raisp navaja sicer po Sim. Povodnu za l. 1450. župnika Martina, ki je bil ob enem tudi generalni vikarij oglejskega patrijarha, a dr. Hönisch trdi,¹⁾ da Martin ni nikdar v Ptuji župnikoval, ampak do l. 1445. v Ljubljani, od koder je prišel za škofa v Pičan v Istriji.

Od 1466. do 1470. l. imenuje se kot župnik ptujski

15. Janez Yssernhart, licencijat cerkvenega prava in višji duhovnik. Dne 13. dec. l. 1468. je pečatil listino, s katero je Peter Hueber, meščan v Radgoni prodal, bratu Lenartu, gvardijanu ptujskih minoritov, njivo, travnik in želarijo v Mestnem vrhu pri Ptuji. Podpisan je: „Maister Hanns Yssernhart, licenciatt in geistlichen Rechten vnd dietzeit Pharrer ze Pettaw“. ²⁾ F. Raisp piše njegovo ime „Ussernharth“.

Njemu je l. 1471. sledil

16. Tomaž Meruli.³⁾ O njegovem času so se na slov. Štajarskem vršili važni dogodki, vsled katerih je Ptuj dobil novega gospodarja.

V borbi med cesarjem Friderikom III. in ogerskim kraljem Matjažem prihrul je namreč vsled prošnje odstavljenega solnograškega nadškofa Bernarda slednji z mnogobrojnimi trumami l. 1479. na slov. Štajar ter se je polastil vseh solnograških mest in trgov. Čez Ptuj in Radgono postavil je kot glavarja svojega izvrstnega vojskovodjo Jakoba Cekelja, kateremu

¹⁾ Tagespost, 1863, št. 275.

²⁾ Minoritski archiv v Ptuji.

³⁾ Schmutz, hist. top. Lexicon, III, 122.

je pozneje daroval Borl (1488) in Ormož (1489.) Ko pa je kralj Matjaž dne 6. aprila l. 1490. na Dunaji umrl, prestopil je Jakob Cekelj k cesarju izročivši mu Ptuj in Radgono, za kar ga je vladar povzdignil v vitežki stan ter mu daroval Ormož in Borl.

Jakob Cekelj, začetnik plemenite rodovine na slov. Štajarskem, je umrl v Soboti na Prekmurskem dne 27. avg. l. 1504. in je bil pokopan pri frančiškanih v Ormožu, kjer je imel lep grobni spominček z napisom:

„Sepultura Jakobi Zekel de Kewend, de Ormosd, et D. Margarithae de Zeech, coniugis et liberorum. Obiit vigessima septima die Augusti Anno Domini MDIII.“¹⁾

Vsled ovih dogodkov je bilo mesto Ptuj nekaj časa v oblasti Ogrov, a l. 1491. prišlo je zopet v last cesarju Maksimilijanu, ki ga je l. 1511. prepustil zopet solnograškemu nadškofu.

Župnik Tomaž Meruli je l. 1487. dal na pokopališči pri cerkvi postaviti kapelo sv. Mihaela,²⁾ l. 1489. pa je od Petra Buthe-a komornika kralja Matjaža, prejel za mestno cerkev sv. Jurija v dar dragocen kelih, ki je po poročilu Povodnovem³⁾ imel sledeči napis: „Arma Petri Buthaei, cammerarii Mathiae regis Hungariae 1489.“

¹⁾ Stadl, Ehren-Spiegel v oddelku „Zackel“.

²⁾ Dr. Hönisch v „Tagespost“ 1863. V nekem starem opisu Ptujске cerkve, ki se v knezoškofjskem arhivu v Mariboru nahaja, pa je čitati, da je kapelo sv. Mihaela postavil in posvetil l. 1495. Solnograški nadškof Lenart.

³⁾ Bürgerliches Lesebuch, 126. (Rokopis v Ptujski proštiji.)

Njegov naslednik je najbrž bil

17. Janez Kerrer, bivši kantor cesarjev. Župnikom v Ptuji imenovan je bil od cesarja Maksimilijana I. v četrtek po nedelji „Quasimodo geniti“ (10. apr.) l. 1494 v „Füssen“.¹⁾ Kako dolgo da je v Ptuji služboval, nam ni znano, le toliko vemo, da mu je kot župnik ptujski sledil

18. Alež Daniel, ki pa je že l. 1499. umrl. Kot naslednika je cesar Maksimilijan I. prezentiral dne 6. novembra l. 1499. v Ino-mostu²⁾ Andreja Egker-ja.

19. Njega je solnograški nadškof Lenart potrdil in vmesnil v Solnogradu dne 13. januvarija l. 1500. Župnikoval je v Ptuji do l. 1511. L. 1507. je dal „titulum mensae“ Celjanu, Baltažarji Newperk, katerega je sekovski škof Krištof v soboto „Intret“ t. l. v subdijakona posvetil. V dotičnem zapisniku v Gradci čitati je tako-le: „... ad tit. mense et provisionis venerabilis viri dni Andree Erker, rectoris paroch. eccle. in Pettau suorumque successorum“. Na kvaterno soboto: „Venite adoremus“ l. 1510. bil pa je na njegovo poročstvo od Lavantinskega škofa Lenarta I. Pewerl v subdijakona posvečen Celjan Matija Galuder. Pri tej priložnosti je njegovo ime pisano: „Venerabilis dnus Andreas Egker, plbanus in Pettovia.“³⁾

20. Jakob Radkerspurger „arc. de-

¹⁾ Arch. f. K. öst. Gesch. II., 502., Mittheil. XI., 259. in Muchar, VIII., 183.

²⁾ Izvirna listina na pergamenu v knezošk. arhivu v Mariboru.

³⁾ Zapisnik ordinacij Lavantinske škofije.

cretorum ac sacrae Theologiae doctor" in župnik v Ptuji. (1511—1540.)

Najbrž rodom Radgončan, župnikoval je od l. 1499. v Strassgangu, od l. 1511. pa obenem tudi v Ptuji. Kot župnik ptujski imenovan je v sledečih listinah:

L. 1511. v soboto: „Veni et ostende“ je dal „titulum mensae“ Ptujčanu, Andreju Vorstetter, kateri je bil takrat v subdijakona posvečen. V dotičnem zapisniku je naveden: „Egregius dnus dnus Jacobus decretalium ac sacre teologie doctor plebanusque in Pettovia“. ¹⁾

L. 1512. dne 8. maja je z mestnim županom Valentinom Stradnerjem prezentiral za kaplanijo presv. rešnjega Telesa in Matere božje v Ptuji, ki je bila vsled smrti kaplana Lenarta Toblerja izpraznjena, Ptujčana, Bolfenka Kabasa, duhovnika Solnograške škofije. ²⁾

Istega leta (1512) dal je župnik Radkerspurger v mestni cerkvi napraviti altar v čast sv. Marku, ki se še dandanes v krstni kapeli nahaja in je v vsakem obziru prav umetno delo, kakoršnega v bližini ni lahko najti.

L. 1513. na kvaterno soboto: „Veni et ostende“ bil je na poroštvo Ptujškega župnika Radkerspurgerja od lavantinskega škofa Lenarta v subdijakona posvečen Rupert Mastnjak, rodom Kranjec iz Novega mesta. V dotičnem zapisniku stoji: „... ad tit. provis. Egregii decretor. doctoris Jacobi Radkerspurger, plebani in Petau“. ³⁾

L. 1513. v soboto po sv. Jakobu (30. jul.)

¹⁾ in ²⁾ Zapisnik ordinacij Lavantinske škofije.

³⁾ Izvirna listina na pergamenu v knezošk. arhivu v Mariboru.

prezentiral je za altar sv. Ane, katerega je bil blagi Janez Rindsmaul, oproda (armiger) in oskrbnik v Borlu v župnijski cerkvi sv. Jurija v Ptuji z nova postavil in z ustanovo oskrbel, lavantinski škof Lenart pa posvetil, od ustanovnika mu predstavljenega duhovnika Jurija Renss-a.¹⁾

Istega leta na den sv. Magdalene je v Ptuj prišel nadškof solnograški, Lenart pl. Keutschach ter je s slovesnim vhomom v posest vzel mesto in grad z vsem, kar k mestu in gradu spada in je on bil že dne 14. nov. leta 1511. od cesarja Maksimilijana za 20.000 gld. kupil.

L. 1515. oskrbel je župnik Jakob Radkerspurger pred svojim odhodom v Rim mestni cerkvi sv. Jurija v Ptuji nov altar sv. treh kraljev z umetnimi rezbarijami. Med tem, ko se je on v Rimu mudil, hotel je cesar Maksimilijan ptujsko župnijo podeliti nekemu Hoferju, a deželni stanovi so cesarja o priliki njegovega bivanja v Gradci, dne 17. junija leta 1515. prosili, naj ovo župnijo pusti strassgangskemu župniku Jakobu, ki si je nabral že veliko zaslug, kakor za Ptuj, tako za avstrijske romarje v Rim, katerim je znamenitosti večnega mesta razkazoval in tudi drugače pomagal.²⁾ Vsled tega je Radkerspurger ostal še zanaprej župnik v Ptuji, kar razvidimo iz raznih listin. Dne 16. febr. l. 1516. javlja kot „Rector parrochialis ecclie scti Georgii Peto-vie“ Solnograškemu nadškofu Lenartu, da je

¹⁾ Izvirna listina na pergamenu v knezošk. arhivu v Mariboru.

²⁾ Muchar, VIII., 258.

po smrti kaplana Jerneja Renndich-a za altar sv. Ruperta v cerkvi sv. Jurija prezentiral duhovnika Mateja Zapph-a.¹⁾

L. 1517. dne 1. sept. podelil je župnijo sv. Lovrenca v Slov. gor., ki je bila vsled smrti župnika Andreja Pistorja izpraznjena, Urbanu Reherju, duhovniku iz oglejske škofije. Ker pa je ta že l. 1519. rezigniral, prezentiral je Jakob Radkerspurger, dne 26. apr. t. l. za ovo župnijo Mateja Montan-a.²⁾

Nekaj dni poprej (19. apr. l. 1519) podelil je Bernardinu Prettaler-ji, duhovniku solnograške škofije, kaplanijo pri altariji sv. Katarine v mestni cerkvi sv. Jurija v Ptujih.³⁾

Poznej ne zasledimo njegovega imena več let v nobeni listini, še le l. 1535. se zopet imenuje. Dne 7. aprila t. l. poroča solnograškemu nadškofu Mateju, da je po odhodu kaplana Jerneja Papas-a v Strassgang kaplanijo v ptujski bolnišnici sv. Duha podelil Mihaelu Hennig-u iz Lipnice.⁴⁾

Istega leta (1535.) prišel je lavantinski škof Filip Renner v Ptuj ter je pooblaščen od solnograškega nadškofa Mateja, dne 28. okt. t. l. očistil od Turkov oskrunjeno pokopališče in presbiterij farne cerkve sv. Ožbalda pri Ptujih in posvetil v omenjeni cerkvi dva nova altarja, enega v čast sv. Jakobu, drugega pa v čast sv. Marjeti. Isti vladika je takrat birmal ondi tudi blizo 2000 oseb.⁵⁾

¹⁾ ²⁾ ³⁾ in ⁴⁾ Izvirne listine na pergamenu v knezošk. arhivu v Mariboru.

⁵⁾ Zapisnik ordinacij Lavantinske škofije ima o tem sledeče: „1535. Vigesima octava Octobr. Reconciliauit Cimiterium et Chorum parroch. ecclie s. Osualdi prope Petau, Saltz. dioec. Et consecrauit duo altaria extr. chorum.“

L. 1532. prirazbijali so namreč Turki tudi pred Ptuj. Ker se močno utrjenega mesta niso mogli polastiti, ohladili so si svojo jezo nad predmestnimi hišami, osobito nad cerkvijo sv. Ožbalda zunaj mestnega ozidja, katero so dne 22. sept. t. l. do cela oropali in užgali. Vlada je oktobra t. l. ukazala, naj okoličanom, ki nimajo lastne strehe, odkažejo čez zimo stanovanje v mestu, božja služba za slov. ljudstvo se pa naj, dokler ne bode cerkev sv. Ožbalda popravljena, opravlja ali v cerkvi vseh Svetnikov ali pa, kar bi najbolje kazalo, v mestni cerkvi sv. Jurija. Vsled tega bila je do l. 1535 v mestni cerkvi vsako nedeljo in zapovedan praznik pri poznem opraviu slovenska pridiga.

H koncu ovega poročila nahaja se še sledeča opazka: „Nation im Türkknrieg zu Petau gewesen anno im 32.: Albaneser, kriecken, wosserner, wulgardier, Ratzen, wallachen, Arabier, Natalier, Sophier, Persier, Egypter.

Ungarn, Behaym, deutsch, windisch, crabatisch“. ¹⁾

Župnik Jakob Radkerspurger je umrl 70 let star l. 1540. v Strassgangu, kjer je ob enem župnikoval. ²⁾ Da svojega življenja ni v Ptuji končal, temu vzrok bil je protestantizem, ki je malo let poprej bil se tudi v Ptuji vgnjez-

A sinistris altare in honore s. Jacobi apli maior. Reliquie in eodem de monte Caluarie, de s. Vito, Joachim, Vrsula et sodal.

A dextris in hon. scte Margarethe. Reliquie de monte Caluarie, de s. Joachim, Virgilio, Vrsula et sodal. Et confirmavit ibidem circiter 2000“.

¹⁾ Deželni arhiv v Gradci.

²⁾ Janisch, top.-stat. Lexic. III., 1015; — Schmutz, IV., 106 in Beitr. z. K. steir. G. XXI., 27.

dil in blagemu župniku stare dni toliko ogrenil, da se je odtegnil v Strassgang, katerega ova krivovera ni nikdar okužila.¹⁾

b) Reformacija ali cerkveni razdor.

Znano je, da se je seme krivovere, katero je početkom 16. veka v Nemčiji zasejal Martin Luter, le prehitro razširilo tudi po avstrijskih deželah. Na Štajarsko zatrosilo se je s Solnograškega ter je toliko bujneje rastlo in se globoko vkoreninilo, ker je našlo že precej obdelana in pripravna tla.

Koncem 15. veka gospodarila je namreč vsepovsodi, osobito pa po mestih, trgih in viteških gradovih strašna razuzdanost in npravna popačenost. Ljudstvo je v verskem oziru bilo v obče mlačno in vnemarno ter se ni brigalo ne za poste in nedelje, ne za prejemanje sv. zakramentov in za druge verske dolžnosti, temveč je živelo po svojih grešnih željah in streglo vsem le mogočim strastem. Isto tako se je tudi med svetno duhovščino in po samostanih šopirila pohotnost in kar je v zvezi z njo ter je pouzročila semtertje grozen nered. Cesar Maksimilijan I. je sicer na deželnem zboru v Inomostu, dne 24. maja l. 1518. dal med drugim tudi ukaz, da se mora bogokletstvo, pijančevanje, potrata pri gostijah in pogrebščinah, gizdost v oblačilu, goljufija, razuzdanost itd. ostro kaznovati,²⁾ a ker takih in enakih ukazov ni nikdo izpeljeval, je vse pri starem ostalo.

K temu so se v srednjem veku vtihotapile

¹⁾ Dr. M. Robič, *Gesch. d. Protest. in der St.*, 54.

²⁾ *Muchar.* VIII., 272.

tudi v katoliško cerkev različne nerodnosti, katerih vrhovni cerkveni poglavarji pri najboljši volji niso mogli kar čez noč odpraviti.

Ni se toraj čuditi, da je nova vera pri tako ugodnih razmerah našla povsod mnogo prijateljev. Grajščaki in plemenitaši, katerim so se po cerkvenem premoženju slinje cedile, so z veseljem odprli svoje gradove in hiše luteranskim pridigarjem, ki so učili, da človek sme krasti, pleniti, ubijati, zakon prelamljati, kajti vsega tega ne kaznuje Bog, ker ni greh; Bog kaznuje le nevero.¹⁾ S takimi nauki upali so namreč svoje namene najložje doseči. Pa tudi prostemu ljudstvu ugajala je taka vera: saj je obetala svobodo in brezskrbno življenje na tem, nebesa pa na unem svetu.

S prva širila se je ova krivovera bolje po gornjem, kakor po spodnjem Štajarskem, ker slovensko ljudstvo nemških pridigarjev in knjig ni umelo. Pozneje pa, ko so začeli pridigarji dohajati s sosednje Kranjske in je glavni reformator na Slovenskem, Primož Trubar precej časa bival kot beneficijant v Celji, od koder je s svojimi privrženci širil krivoverske nauke med prosto ljudstvo, zatrosila se je ta pogubljiva kuga tudi po slov. Štajarskem.

Živo besedo luteranskih pridigarjev podpiralo je tiskarstvo, katero je mesta in dežele z množino raznovrstnih knjig in spisov preplavilo. Nič manj je razvoj luteranstva, zlasti po mestih, pospeševala zveza z glavnimi zavešči in gojišči nove vere, z vseučilišči na Nem-

¹⁾ Dr. M. Robič, *Gesch. d. Prot. in der St.*, 56. — in Dr. J. Križanič, *Zgodovina sv. kat. cerkve*, III., 58.

škem, kamor so sinovi grajščakov in odličnih meščanov radi zahajali.¹⁾

In tako je nova vera se le prehitro razširila ne samo po mestih, temveč tudi po deželi ter je povsod, koderkoli je hodila, napravila zmešnjave in zapustila krvave slede. Kmečki panti na Nemškem in Slovenskem, v katerih se je toliko krvi prelilo, so večidel žalosten sad verskih homatij.

Od koga in kedaj da se je krivoverska kuga zatepla v Ptuj, nam sicer ni znano, a vse, kar se nam je iz ove dobe še ohranilo, kaže na to, da se je luteranstvo zatrosilo že za Lutera. najbrž iz Gradca v Ptuj, in da je ondi se kmalu udomačilo ter mnogo strastnih privržencev štelo. In preteklo je blizo 100 let. preden so ovo kugo z združenimi močmi iz mesta iztrebili.

Ker večkratni ukazi, dani deloma od posvetne, deloma od duhovne gosposke, razširjanja krivovere niso mogli ustaviti, imenoval je kralj Ferdinand s porazumljenjem Solnograškega nadškofa Matije in Ljubljanskega škofa Krištofa, ki je ob enem tudi Sekovsko škofijo oskrboval, l. 1528. posebne komisarje. Le-ti naj bi obiskali vse kraje na Štajarskem ter izpraševali o veri vse župnike, kaplane, beneficijate, cerkvene ključarje in župane. Ova komisija, katere ud je bil tudi Slovenec, dr. Vincencij Fürbekh, je prišla v Ptuj na Vidovo (15. jun.) l. 1528. ter je tje poklicala bližnje duhovnike s cekmeštri in župani.

Iz dotičnega zelo obširnega zapisnika²⁾ ni razvidno, kakošne razmere so takrat v Ptuj

¹⁾ Dr. Fr. v. Krones, Gesch. Oest., III, 243.

²⁾ Knezošk. arhiv v Gradcu.

vladale; — najbrž je tamošnje duhovnike vizitiral nadškof sam. Pač nam pa zapisnik pove, da je omenjenega leta (1528) bilo pri sv. Marjeti niže Ptuja nameščenih pet duhovnikov, namreč: župnik Peter Vaselkorcher, duhovna pomočnika Bernard Adelprecher in Miklavž Grasperger in kaplan Janez Žiher. Cekmeštra sta bila Krištof Marx in Lampreht Kovač. Vsi so bili pravoverni. Drugod pa je komisija našla že mnogo plevela. Po dovršeni vizitaciji poslali so komisarji deželnemu vladarju obširno poročilo o cerkvenih razmerah na Štajarskem. Iz njega razvidimo, da so na večih župnijah posvetni patroni katoliške župnike pregnali in na njihovo mesto odpadnike nastavili ter cerkvam in cerkvenim ustanovam vse premoženje pobrali. Zaradi tega je Ferdinand dne 17. novembra t. l. strogo ukazal, da se imajo vse ustanove in drugo cerkvam pobrano premoženje takoj do slednjega vinarja nazaj dati in na župnije od škofa potrjeni župniki nastaviti.¹⁾ Toda plemenitaši se tudi za ta ukaz niso zmenili, in ker so že v naslednjem letu (1529) in čez par let (1532) zopet prirazbijali Turki v deželo, je vlada na dane ukaze menda pozabila. Luterani postajali so od dne do dne bolj predrzni ter so ustanavljali lastne učilnice in župnije, kar se je toliko lažje zgodilo, ker je deželni glavar na Štajarskem, Janez baron Ungnad bil tudi luteran.

Pa kolikor bolj se je širila krivovera, toliko bolj je ginola npravnost in poštenost. To je moral priznati Luter sam. L. 1529. je pisal med drugim: „Naši evangelci bodo sedemkrat

¹⁾ Dr. M. Robič, Gesch. d. Prot. in der St., 59.

zlobnejši, kakor so poprej bili: kajti zdaj, ko smo se bili evangelj naučili, krademo, lažemo, goljufamo, žeremo, žlempamo in vganjamo vsakovrstne hudobije. Enega hudiča smo izgnali, a sedem hujših se je povrnilo, kakor to lahko zapazimo na knezih, žlabtnikih, meščanih in kmetih.... Mladina živi tako divje, nespodobno in razuzdano, da bode pravi hudičev zarod iz nje.“¹⁾ Nič manj žalostno opisal je takratne razmere nov Dunajski škof Janez Faber l. 1533. kralju Ferdinandu: „Zaradi pomanjkanja dobrih duhovnikov, — piše kralju — propada vse. Župnije, cerkve in farovži — vse je od Turkov razdjano, župniki ubiti. Jaz sem škof brez duhovnikov. Samostanski predniki na Dunaji se ne brigajo za škofa. Stolni kapitelj, — kapitulari bi imeli biti škofu podložni, a oni se vedejo kot neodvisni in škof jim je ničlja. Župnije so ali prazne, ali pa v rokah odpadnikov in ničvrednih ljudi. Ako ne bode Bog v kratkem mnogo delavcev v Avstrijo poslal, bodo ljudje, ne rečem krivoverci, temveč kakor neumna živina postali. In zares se je čuditi, da dobro misleči že niso morali mučeniške smrti pretrpeti.“²⁾

V Ptuji je v tej dobi župnikoval že omenjen Jakob Radkerspurger, ki pa je zaradi verskih homatij po l. 1535. odšel iz nemirnega Ptuja v mirnejši Strassgang ter je ondi l. 1540. umrl.

Njegov naslednik v Ptuji je bil

21.) Matija Fabri. Rojen v Wolfsbergu bil je v mešnika posvečen od Lavantinskega

¹⁾ Janssen, Geschichte des deutsch. Volkes, III., 69.

²⁾ Tisti, IV., 96.

škofa Lenarta v soboto: „Sicientes“ l. 1513. „ad tit. prov. generosi dni dni Wolfgangi de Kreid suorunqne heredum.“¹⁾ Okolu l. 1535. dobil je beneficij pri altarji sv. Janeza Krst. v stolpu tik mestne cerkve sv. Jurija v Ptujih, katerega je obdržal še tudi potem, ko je l. 1540. bil župnikom imenovan.

Kot župnik Ptujski („modernus plebanus Pethoviensis“) podpisan je v listini od dne 16. januarja l. 1541. Ž njo javlja, da sta Žiga Weispriach in Andrej Hohenwarter ustanovila pri altarji sv. Andraša v cerkvi sv. Jurija, podružnici sv. Ožbalda, beneficij, za kateri smejo njuni dediči, — menjajé se — izvoliti in imenovati kaplana, župnik Ptujski pa izvoljenega prezentirati. Ker pa je zadnji kaplan ovega altarja, Mihael Schmaltzel²⁾ bil nedavno umrl, izvolila sta Jodok Werder, oskrbnik Zobelsberskega gradú in Franc Reiner Stermolski, kot geroba in zastopnika Franca Purkstaler-ja, dediča po Hohenwarterjih, ki so za takrat pravico imenovanja imeli, kot beneficijata pri altarji sv. Andraša Petra Lubše-ta, duhovnika Oglejske škofije, katerega on kot župnik Ptujski prezentira.³⁾

V tej listini se cerkev sv. Jurija v Ptujih

¹⁾ Zapisnik ordinacij Lav. škofije.

²⁾ Mihael Schmaltzel, roj. v Gotovljah je kot dijakon dne 3. januarja l. 1517. dobil od Katarine, vdove po Andreji Hohenwarter, ki je takrat v Ribnici na Kranjskem stanovala beneficij pri altarji sv. Andraša v cerkvi sv. Jurija v Ptujih ter se je dal potem na kvaterno soboto: „Charitas Dei“ l. 1517. v cerkvi sv. Duha v Slovenjgradci od Lavantinskega škofa Lenarta v mešnika posvetiti.

³⁾ Izvirna listina na pergamenu v Mariboru.

imenuje podružnica župnijske cerkve sv. Ožbalda,¹⁾ iz česar smemo z ozirom na takrat vladajoči duh protestantizma sklepati, da so Ptujčani, okuženi od nove vere katoliškemu župniku z vednim kljubovanjem in nasprotovanjem življenje v mestu toliko ogrenili, da je rajši mesto zapustil in se na deželo podal. Toliko je gotovo, da so v tej dobi nekateri mestni župniki stanovali zunaj mestnega ozidja ali na svoji pristavi, ali pri sv. Ožbaldu, v mestu pa le od meščanov sprejeti beneficijati. Pa tudi teh dohodke so, kakor sploh vse ustanove pobrali v poznejših letih luteranski meščani.

Župnik Matija Fabri je umrl julija 1. 1542. Njega naslednik je najbrž bil

22.) Pankracij Feldner, bivši večletni župnik v Monsbergu. Njemu so dne 10. avg. l. 1542. izročili meščani beneficij sv. Janeza Krst., katerega je poprej oskrboval župnik Matija Fabri.²⁾ Istega dne (10. avg. 1542.) so župan in svetovalci Ptujškega mesta prezentirali Solnograškemu nadškofu Ernestu za altar bratovščine presv. rešnjega Telesa in naše ljube Gospe v cerkvi sv. Jurija v Ptuji Janeza Salatnika, duhovnika Zagrebške škofije, ker je prejšnji beneficijat, Marko Ungar bil umrl.³⁾

Omenjenega leta (1542.) sklical je papež Pavl III. splošnji cerkveni zbor v Trident na južnem Tirolskem, ki se je pa zaradi vojske med nemškim cesarjem in francoskim kraljem

¹⁾ "... ad altare s. Andreae in ecclesia s. Georgii Pethovic, filialis parochialis s. Oswaldi sita..."

²⁾ in ³⁾ Izvirne listine na pergamenu v knezošk. arhivu v Mariboru.

še le 13. dec. l. 1545. začel. To je najimenitniši zbor katoliške cerkve, kajti on je za vse prihodnje čase na tanko določil, kaj ima pravi katoličan verovati, a kaj ne. Razun tega so zbrani škofje odpravili nekatere dotedanje navade, katere so nasprotniki katoliške cerkve hoté ali nehoté krivo umeli ter potem dolžili cerkev, da ne uči pravega Kristusovega nauka. Protestanti niso hoteli priti v zbor in tudi ne priznati njegove veljave ter so s tem le prejasno pokazali, da jim je bil samo prazen izgovor, ko so se prej pozivali na cerkveni zbor. Ker se je zborovanje dvakrat na dalj časa pretrgalo, minolo je celih osemnajst let, predno so zastopniki katoliške cerkve dovršili decembra l. 1563. imenitno svoje delo. Zdaj pa je bila skrb škofov, da se katoliška cerkev po vseh deželah vredi po sklepih Tridentinskega zbora, in tudi katoliški vladarji so zvečinoma za to obljubili svojo pomoč, le cesar Maksimilijan II. se je več let ustavljal, kar je za Avstrijo imelo žalostne posledke. Pa tudi med ljudstvom je trebalo obuditi navdušenje za katoliško cerkev ter ga utrditi v veri, da ga ne bi zaslepili zapeljivi protestantski nauki. To delo pa so prevzeli udje Jezusove družbe, katero je utemeljil sv. Ignacij. Tudi v Ptuji so, kakor bode pozneje omenjeno delovali nekateri jezuiti.

L 1545. prišla je v Ptuj od vlade poslana komisija, da bi tamošnje samostane in župnijo vizitirala. Škoda, da se je dotično poročilo izgubilo; le toliko vemo, da so v Ptuji bili Gašpar baron Herbersteinski, trušar Krištof Reš, kr. svetovalec in vicedom na Štajarskem, Tom. Siglstorfer, komtur Velikonedeljski in Baltažar

Teuffenbach. ¹⁾ Gvardijan minoritov je za ovo komisijo sestavil sledeče poročilo:

„Samostan minoritov je bil od Ptujskih gospodov iz nova postavljen in pozneje od Henrika Rauchensteinskega in Janeza Devinskega, kot gerobov nedoletnih Ptujskih otrok, kakor je razvidno iz listine od l. 1386, obdarovan z 80 funtov. Ustanovljenih je 16 redovnikov, a sedaj je gvardijan le 8., ker ne more bratov dobiti. Redovni bratje dobivajo frančiškansko obleko, namreč 3 duhovniki, eden minorist in 4 novici, kateri še niso obljub napravili. Sedanji gvardijan, Jurij Lutz je ondi že 10 let. Gvardijane imenuje provincijal. Vogt je Rimski cesar, kot deželni vladar. Božja služba se opravlja že od starodavnih časov tako-le: Pred rano božjo službo so juternice, po sv. meši pa prva, tretja, šesta in deveta ura, potem še ena pop. sv. meša. Vsak den so večernice s sklepnicami, v nedeljo pa popev. sv. meša z viglijami. Tudi na Petrovo se obhaja vsako leto ustanovljena obletnica z viglijami in zadušnicami za Ptujске gospode. Na Martinovo ima gvardijan za Holenečke gospode opraviti obletnico z 12 duhovniki in vrhu tega še 7 ubožcev nahraniti. Samostan ima na svojih zemljiščih lastno sodnijo in lov, v Dravinji pa ribičijo, katero pa mu Jurij Lamberški, grajščak v Monsbergu krati. Dohodki znašajo 53 funtov 3 šil. in 9 vin. gotovine in desetino pšenično, od katere pa dobiva župnik Ptujski tretji del.“ ²⁾ Potem še dotični zapisnik našteva pod-

¹⁾ Muchar, VIII, 48⁹.

²⁾ Rokopis v minoritskem arhivu v Ptujih.

ložnike in koliko ima vsakteri samostanu odrajtovati.

Marca l. 1548. je umrl župnik Pankracij Feldner in sledil mu je

23. Peter Lubše. Rodom Braslovčan bil je od Lavantinskega škofa Lenarta posvečen na kvaterno soboto: „Intret“ l. 1516. v subdijakona, v soboto: „Sicientes“ t. l. v dijakona, na veliko soboto t. l. pa v mešnika.¹⁾ L. 1531. je bil kaplan bratovščine presv. rešnj. Telesa in naše ljube Gospe v Ptuji ter je vladi poročal, da je ova bratovščina imela podložnike v Ptuji, Polički vesi, pri sv. Lovrenci na Dravskem polji, na Pohorji, v Žamajcib, Jirševcib in pri Turnišah.²⁾ L. 1541. je postal beneficijat pri altarji sv. Andraša, l. 1548. pa župnik v Ptuji.

Kot tak je naveden v listini od dne 16. maja l. 1550. Ž njo javlja, da je za župnijo sv. Lovrenca v Slov. gor., katera je bila vsled smrti župnika Andreja Vorsteterja³⁾ izpraznjena, prezentiral Martin Kraliča, dubovnika Zagrebske škofije. Podpisan je: „Petrus Lubse, parrochialis ecclie s. Osbaldi, Martiris, oppidi

¹⁾ Zapisnik ordinacij Lav. škofije.

²⁾ Deželni arhiv v Gradci.

³⁾ Andrej Vorsteter, rodom Ptujčan je bil od Lavantinskega škofa Lenarta posvečen v soboto: „Veni et ostende“ l. 1511. v subdijakona, v soboto: „Intret“ l. 1512. v dijakona, v soboto: „Sicientes“ t. l. pa v mešnika. Potreben „titulum mensae“ mu je dal župnik Ptujski, Jak. Radkerspurger. Pri sv. Lovrenci v Slov. goricah kjer je čez 20 let župnikoval, dogotovil je sedanjo, v gotiškem slogu zidano cerkev, katero sta bila njegova prednika Reher Urban in Montanus Matej staviti začela.

Pettau rector sive plebanus“.¹⁾ Po tem takem stanoval je tudi on pri sv. Ožbaldu zunaj mesta. Župnikoval je najbrž do l. 1561.

Vedno rastoči protestantizem delal je tudi Solnograškemu nádsškoфу Ernestu, da si ni bil duhovnik,²⁾ velike skrbi. Zato je 13. nov. leta 1548. sklical cerkven zbor v Solnograd. Udeležili so se ga Janez, škof Sekovski, Filip, škof Lavantinski, Amand, opat Admontski, Janez Fein, višji dijakon na gornjem in spodnjem Štajarskem in več drugih. Obravnavali so takratne žalostne razmere ter se posvetovali, kako bi se dala splošnja popačenost, osobito pri duhovščini odpraviti. Pa dotični sklepi od dne 28. febr. l. 1549. so ostali brezuspešni, kajti protestantski deželni stanovi so takim in enakim naredbam vsikdar z vsemi močmi nasprotovali.³⁾ Vsled tega se je krivovera sem ter tje tako vkoreninila, da je po letu 1552. morala po nekaterih krajih procesija s presv. rešnj. Telesom prenehati in po delavnikih sv. meša izostati. Vlada je sicer l. 1554. razposlala po vseh deželah Kanizijev katekizem ter dajala različne ukaze, a zaradi vedno pretečih Turških navalov si ni upala, proti upornim plemenitašem strogo postopati.⁴⁾

L. 1561. je župnijo Ptujsko prevzel

24. Gašpar Unhold. Zapisniki ga hvallijo kot vestnega in za blagor svojih ovčic vne-

¹⁾ Izvirna listina na pergamenu v knezošk. arhivu v Mariboru.

²⁾ Muchar, VIII., 530.

³⁾ Tisti, VIII., 503 in A. J. Caesar, Staat- und Kirchengeschichte des Herz. Steier., VII., 115.

⁴⁾ Muchar VIII., 523.

tega pastirja, ki je v Ptuji preživel marsikatero grenko uro ter je zaradi dolgov moral l. 1580. rezignirati.

L. 1562. se je zopet vršila vizitacija samostanov na Štajarskem. Dne 7. dec. t. l. so prišli od vlade poslani komisarji. namreč Franc baron Springenstein, Alojz Kleb, mestni župnik v Bruck-u in Bolfenk Schrantz, doktor prava k minoritom v Ptuji, kjer so našli v vsakem oziru še precej lep red. Vsekako pa so redovnikom naročili, naj obljubo devištva zvesto držijo in nikar ne trpijo, da bi sumljive osebe v samostan zahajale. Gostilnic naj se skrbno ogibljejo ter se varujejo pijančevanja in čitanja nevarnih spisov, zlasti takih, kateri resnicam katoliške vere nasprotujejo. Prednikom svojim naj bodo pokorni, najsvetejšo daritev sv. meše in druga bogočastna opravila naj izvršujejo z dostojno pobožnostjo ter pazijo vsak čas na se in svoje, dobro vedoč, da jih čaka v večnosti oster odgovor.¹⁾

Za katoliško vero toliko vneti Ferdinand je umrl dne 25. julija l. 1564. zapustivši vlado svojim trem sinovom. Štajarsko je dobil Karol, ki je bil odločen katoličan med tem, ko je njegov brat cesar Maksimilijan II. bil novi veri zelo naklonjen ter je protestante očitno podpiral. V denarnih zadregah je cesar več župnij prodal ali zastavil meščanom in trgovcem, ki so ondi nastavili luteranske pridigarje. Duhovniki so se semtertje oženili in v kratkih letih je po vseh samostanih in župnijah na Avstrijskem bil luteranski katekizem v navadi. Katoličane so očitno zasramovali, katoliške ob-

¹⁾ S. Povoden, Bürgerliches Lesebuch, 399. (160)

rede pa zasmehovali.¹⁾ Semtertje so grajščaki farovže in cerkve prodali, mešna oblačila pa pobrali ter iz njih za svoje otroke dali obleko napraviti.²⁾

Sreča za Štajarsko, da je imela katoliškega vladarja Karola, ki je kljub temu, da so deželni stanovi, nove vere skoz in skoz navzeti, svobodo vere drzno tirjali, — ostal nepogljiv. Da bi po deželi katolicizem zopet oživel, poklical je Karol l. 1571. v Gradec jezvite, kar je protestante hudo razkačilo. Da bi jezvite v njihovem delovanju ovirali, podtikali so njim protestanti grozne stvari ter jih zelo sovražili. Luteranski pridigar Konrad Schlüsselburg je trdil, da jezviti niso od Boga, temveč od hudiča. Kdor tem utelesenim hudičem zaupa, je prišel ob pamet in ne more Boga ljubiti, zato pa tudi gotovo zapade večnemu pogubljenju.³⁾ Kljubu tolíkemu nasprotovanju ustanovili so jezviti v Gradci šolo ter s svojimi pridigami že v enem letu toliko dosegli, da se je l. 1572. zamogla po 20 letih zopet obhajati procesija s presvetim rešnjim Telesom.

Tudi v Ptuj je l. 1572. prišel jezvit Gerard Pastel ter je ondi nekaj časa s precejšnjim uspehom pridigal. Ko so pa njega v Gradec za rektorja poklicali, nadaljeval je misijonsko delo v Ptuj o. Štefan Rimel, ki pa je žalibog še v tistem letu za neko kužno boleznijo umrl v Runskem samostanu.⁴⁾

¹⁾ Janssen. Geschichte des deutsch. Volkes, IV., 421.

²⁾ Tisti, IV., 101.

³⁾ Tisti, V., 506.

⁴⁾ S. Povoden. Bürgerliches Lesebuch, 422 in A. J. Caesar, Staat- und Kirchengeschichte d. Herz. Steiermark VII., 147.

L. 1574. vršilo se je pri dominikanih v Ptuji pod predsedništvom dominikanskega provincijala, o. Boštjana Cataneus veliko zborovanje, katerega se je z Jurijem Calaus-om,¹⁾ grajskim glavarjem v Ptuji in Martinom Rizansky-om, mestnim pisarjem, udeležil tudi mestni župnik Gašpar Unhold.

Zaradi Turkov, ki so zmiraj dalje v deželo silili, sklical je Karol deželni zbor v Bruck. Ker pa mu stanovi niso hoteli dovoliti davkov, moral se je njim udati ter njim l. 1578. privoliti v 4 mestih versko svobodo. Vsled ove pridobitve so pa postali še bolj predrzni. Ne le, da so v Gradec na tamošnjo višjo šolo poklicali več profesorjev, ustanovili tiskarno in širili po deželi množino slabih spisov in krivoverskih knjig, sozidali so po večih krajih tudi protestantske cerkve in šole ter še hujše, kakor poprej razsajali. Oropali so več cerkev, uničili podobe, štatve in cerkveno orodje, pograbili cerkveno premoženje in ustanove, požgali katoliške knjige.²⁾

Tudi v Ptuji je protestantizem koncem 16. veka okužil skoro vse prebivalce in začela se je najžalostnejša doba, ki je trajala blizo 20 let. Da se je krivovera v mestu in okolici tako močno vgnjezdila, zakrivil je mnogo tudi takratni nadškof Solnograški, Wolf Dietrich, ki je s svojim slabim izgledom, kakor v Solnogradu, tako po drugih, njemu podložnih mestih jih veliko pohujšal. L. 1587. je sicer izdal ukaz, da mora vsakdo, ki noče biti katoličan, v 14.

¹⁾ Ta za Ptuj slaven mož je umrl dne 28. aprila 1595 in ima lep grobni spominek.

²⁾ Janssen, Geschichte des deutsch. Volkes, V., 228.

dneh zapustiti deželo, a vsak, ki ga je poznal, je vedel, da se je to le na videz zgodilo. Za cerkvene postave se ni veliko brigal ter je živel v divjem zakonu. Jezvitov, ki so ga bili enkrat posvarili, ni mogel trpeti; nobeden ni smel v njegovih deželah in mestih pridigovati. Zato pa se je protestantizem zelo širil in se tako vkoreninil, da je Dietrich-ov naslednik v Solnograški nadškofiji, Marko Sittich, grof Hohenembs imel mnogo opraviti, preden je krivovero iz svojih dežel in mest iztrebil.¹⁾ V tem ga je na Štajarskem zelo podpiral Sekovski škof Martin Brenner, v obče „kladivo za krivoverce“ imenovan.

V teh nevarnih časih župnikoval je v Ptuji goreč dušni pastir, ki se ni strašil truda in raznih over ter je s svojo bistrumnostjo in jekleno značajnostjo podpiral vlado pri toliko važni, a tudi težavni protireformaciji. Bil je to župnika Gašp. Unholda naslednik

25. Boštjan Kobelj, župnik in duhovni komisar za spodnje Štajarsko (1580—1599).

Po mnenji F. Raisp-a²⁾ bi ta za Ptuj vse-kako znamenit mož bil domač rojak, Ptujčan ter bi v svojem rojstnem kraju bil župnikoval samo dve leti (1590—1592), a razni izvirni zapisniki³⁾ nam o njem poročajo vse drugače. Iz ovih zanesljivih poročil povzamemo, da je Boštjan Kobelj, narodivši se okoli l. 1550. v Kranji, študiral modroslovje in bogoslovje v Gradci, kjer je bil zadnja tri leta „summi Pontificis alumnus“. Marca l. 1577. v mešnika posvečen

¹⁾ Janssen. Geschichte des deutsch. Volkes, V., 224.

²⁾ Pettau, 121.

³⁾ Knezoškofjski arhiv v Gradci in Mariboru.

dobil je službo kaplana v Gradci. L. 1579. bil je nameščen pri sv. Pavlu na gradu.¹⁾

Ob Jurijevem l. 1580 moral je župnik Ptujski Gašpar Unhold zaradi dolgov rezignirati. Ker je vlada davčni zaostanek, ki je v večih letih narastel do ogromne vsote 1020 gld., 7 šil. in 4 vin., strogo tirjala in so se oglaševali tudi drugi upniki, ni si nikdo upal župnije prevzeti; sploh pa tudi razmere v Ptuji zaradi protestantizma niso bile posebno ugodne.

Gradweinski župnik in višji duhovnik na Štajarskem, Albrecht pl. Hornberg nagovarjal je kaplana v Gradci, Boštjana Kobelja, naj se za izpraznjeno Ptujsko župnijo oglasi in v Solnograd poda, da potrebno skušnjo napravi. Nekaj časa se je obotavljal, a 5. sept. l. 1580. je vendar pisal nadškofu v Solnograd, da se dela in truda v dušnem pastirstvu nikakor ne boji, ker je pri jezvitih študiral, pač pa mu delajo preglavice in skrbi denarne zadeve. Vse župnijske dohodke pobral je prednik ter odšel zapustivši čez 1000 gld. dolga. Ako bi toraj moral takoj nastopiti, s čim bode dolg poplačal in kako se preživil na tako veliki župniji? Zato prosi osobito gledé zaostalih davkov pojasnila. Med tem je v zadevi višjega duhovenstva prišla iz Solnograda v Gradec posebna komisija, ki je Kobelju vse dvome povoljno rešila. Kmalu na to podal se je s svojim znanecem, dr. Petrom Muhičem, profesorjem na Dunajskem vseučilišči, ki je bil ravno takrat poklican v Solnograd, da prevzeme višjo duhovenstvo na Štajarskem,²⁾ k nadškofu v Solno-

¹⁾ Mittheil. d. hist. Ver. f. Steier. XVIII., 67.

²⁾ Mittheil. d. hist. Ver. f. Steier. XXI., 40.

grad. Ondi je dne 21. sept. l. 1580. delal skušnjo, pri kateri je na vsa vprašanja tako izvrstno odgovoril, da sta mu izpraševalca Schreindl in asesor Martin Pegius z veseljem dala spričevalo sposobnosti za samostalno dušno pastirstvo. In že naslednjega dne (22. sept.) bil je imenovan župnikom v Ptuji in duhovnim komisarjem za spodnje Štajarsko.

Prišedši v Ptuj našel je farovž, gospodarško poslopje in hleve večinoma v razvalinah, cerkev pa zapuščeno in zanemarjeno. To in tudi neugodne razmere pripravile so ga, da je par let stanoval na svoji pristavi. Med tem je dal pri cerkvi in farovži v mestu marsikaj popraviti in tudi z nova postaviti, za kar je, kakor je pisal višjemu duhovniku, — potrošil vrhu župnijskih dohodkov še čez 250 glđ. lastnega denarja.

L. 1581. vršila se je zopet vizitacija vseh samostanov na Štajarskem, in sicer v posvetnih zadevah od deželne komisije, v duhovnih pa od papeževega poslanca Germanika pl. Malaspina. V Ptuji je pri obeh sodeloval župnik Boštjan Kobelj.

V naslednjem letu (1582.) dne 15. avgusta razsodil je z gvardijanom minoritov, o. Bonaventuro Zoia v neki pravdi med Ptujskimi dominikani in njih podložniki v Podložah, da morajo slednji samostanu dominikanov v Ptuji odrajtati po letu v tednu 50 rakov, po zimi pa o postnih dneh za obed potrebne ribe.¹⁾

O njegovem času začel je nadvojvoda Karol resno na to gledati, kako bi se dal prote-

¹⁾ Deželni arhiv v Gradci.

stantizem v deželi do cela zadušiti. S tem se je začela prava reformacija, ali kakor njo zgodovina imenuje — protireformacija. Pa to ni bilo lahko delo. Po nekaterih krajih, zlasti v Radgoni, Cmureku in na gornjem Štajarskem, kjer je luteranska druhal katoličanom celo po življenju stregla, so od vlade poslani komisarji imeli nevarno stališče.

Na prošnjo župnika Kobelja poslal je nadvojvoda Karol v postu l. 1590. v Ptuj jezvita o. Kordoneja. Ta slaven govornik, ki je poprej v Fürstenfeldu in Hartbergu z velikim uspehom deloval, je v Ptuji s svojimi premišljenimi postnimi pridigami privabil marsikatero zgubljeno ovčico zopet nazaj v naročje sv. katoliške cerkve in brezdvomno bi jih bil še več pridobil, ko bi ne bil sred svojega blagega delovanja nevarno zbolel in kmalu potem tudi v Gradcu umrl.¹⁾ Njegovo apostolsko delo nadaljevali so z dobrim uspehom dominikani, ki so veliko meščanov pridobili za resnico, preden se je prava protireformacija v Ptuji začela.

Dne 10. julija l. 1590. umrl je nadvojvoda Karol naročivši pred smrtjo, naj njegov naslednik pogubljivo seme krivovere prej ko prej iz dežele iztrebi. Težko delo čakalo je torej maloletnega Ferdinanda, a izvršil ga je častno in slavno.

Smrt blagega nadvojvode Karola je župnika Kobelja zelo potrla; k temu se je bil še prehladil in huda pljučnica ga je položila na boleno posteljo. Na smrt bolen dal je sebi in

¹⁾ A. J. Caesar, Staat- und Kirchengeschichte d. H. Steier. VII., 179.

vsej svoji rodbini napraviti v cerkvi grobni spominek z napisom:

„Admodum Reverendus in Christo Dominus Sebastianus Kobelius, Styriae inferioris Commissarius et Parochus Pettoviensis sibi et toti suae familiae hoc monumentum ad perpetuam memoriam erigi curavit. Anno domini 1590.“¹⁾

Pa zopet je okreval in živel še precej let, kar razvidimo ne le iz prejemnic, s katerimi je l. 1593., 1594., 1595., 1596. in 1597. minoritom v Ptujih potrjeval, da so mu od nekaterih njemu podložnih zemljišč odrajtali letni davek, temveč tudi iz drugih še važnejših listin.

L. 1592. je vsled ukaza nadvojvode Ernsta, ki je mesto nedoletnega Ferdinanda nekaj časa vladal, nadškof Solnograški naročil Sekovskemu škofu Martinu, naj obiše in pregleda vse samostane in duhovnije ter vladi poroča, so se li povsod izvršili njeni ukazi. Vsled tega se je spremljan od višjega duhovnika na Štajarskem in župnika v Gradweinu in Gradci, Andreja Peyrerja²⁾ in vladnega svetovalca Adama Vischerja podal l. 1593. na spodnje Štajarsko. V Ptujih je birmal tri dni in pridgal s toliko gorečnostjo, da jih je mnogo za katoliško vero pridobil.³⁾

¹⁾ Neues Archiv, 1829, str. 680. — Iz te nagrobnice so nekateri sklepali, da je Kobelj bil Ptujčan in da je omenjenega leta umrl v Ptujih.

²⁾ Andrej Peyrer od l. 1586. naslednik Petr. Muhiča v višjem duhovenstvu je dne 14. apr. 1594. resigniral na župnijo v Gradweinu, l. 1596. pa še na Graško ter je odšel za župnika v Bruck.

³⁾ Zapisnik škofa Martina v Gradci. Iz tega zapisnika je razvidno, da je škof Martin l. 1593. birmal v Ptujih, pri Veliki nedelji, v Ljutomeru, pri sv. Lenartu v Slov.

Dne 28. aprila l. 1595. umrl je v Ptuji večletni grajski poveljnik Jurij Wazler pl. Calaus, svetovalec in komornik nadvojvode Karola. Pokopan je v mestni cerkvi, kjer ima lep grobni spominek. Na njem se vidi vit-z v oklepu, držeč zastavo v roki in grb. Napis po robu se glasi: „Hie. ligt. begraben. der. edl. vnd. gestreng. Herr. Georg von Calas genannt. Wazler. Fr. ds. Erzherzog. Carls. zv O-sterreich. gewester. Rath. Camerer. vnd Hauptmann al da. zv. Pettav. der gestorven ist, den 28. Aprili. in 1595. Jar.“

Istega leta (1595) je vlado na Štajarskem prevzel Ferdinand, dāsi je bil še le 16 let star. Še mnogo bolj vnet za katoliško cerkev, kakor oče njegov Karol — nikakor ni mislil dovoliti, da bi se v njegovih deželah šopirila krivovera, ampak je hotel imeti vsepovsodi edinost v verskih zadevah. Zato je v zaupanji na božjo pomoč in na Marijino priprošnjo izdal dne 13. sept. l. 1598. velevažen ukaz, da se morajo vsi predikanti v 14 dneh iz Gradca in iz vseh mest v njegovih deželah pobrati. Ker so protestanti ugovarjali, je Ferdinand čez 10 dni njih nepokorščino ostro pograjal in dani ukaz ponovil. Vse to je protestante grozno razkačilo. Sem ter tje so katoličane na cesti z blatom ometavali, jim okna pobijali in razsajali, kakor bi bili besni, — a Ferdinand se ni dal splāšiti; z železno voljo in z vso doslednostjo, če je bilo treba, tudi z vojaško silo izvrševal je svoje sklepe. Ko je toraj 28. sept. t. l. dal

gor., v Mariboru, pri sv. Juriji pri Svičini in pri sv. Križi više Maribora. Slednji dve cerkvi je takrat tudi posvetil, pri Veliki nedelji in v Ljutomeru pa dva altarja.

po stenah Graškega mesta nabiti ukaz, da morajo vsi luteranski pridigarji še pred solnčnim zahodom Gradec, v 8 dneh pa njegove dežele zapustiti in je po ulicah bilo pod poveljem stotnika Paradeiser-ja nastavljenih 300 zanesljivih vojščakov, začeli so predikanti Gradec in deželo zapuščati. Decembra t. l. je Ferdinand še ukazal, da morajo vsi deželani ali k stari veri povrniti se, ali pa svoje imetje prodati ter se potem, ko so bili deseti del svojega premoženja državi odrajtali, iz njegovih dežel preseliti.¹⁾ To je pomagalo. V dobrih dveh letih je bila prva glavna proti-reformacija po vseh deželah končana.

Vladne ukaze izvrševala in luteranstvo po deželi trebila je posebna od nadvojvode imenovana komisija, ki je spremljana od nemških in slovenskih vojakov hodila od mesta do mesta, od trga do trga. Udje te komisije so bili: Andrej baron Herbersdorfski, Janez opat iz Admonta, Alban Mossheim, komorni svetovalec in Friderik pl. Paar, deželni poštar. Navadno je komisijo spremljal tudi Sekovski škof Martin. Ova komisija je imela nalogo, po vseh župnijah nastaviti katoliške duhovnike, pregnati krivoverske pridigarje, razdjeti molivnice in šole ter sežgati luteranske knjige in spise, prebivalce pa s prisego obvezati, da se bodo vsake krivovere skrbno varovali ter katoliški veri in deželnemu vladarju zvesti ostali.²⁾

Pa preden še je omenjena komisija dospela

¹⁾ Dr. Fr. R. v. Krones Gesch. Oester. III., 342.

²⁾ A. J. Caesar, Staat- und Kirchengeschichte d. H. Steier. VII., 247 in Dr. M. Robič, Gesch. d. Protest. in d. Steier. 195.

v Ptuj, vršilo se je ondi par važnih dogodkov. Pred vsem drugim moramo v misel vzeti spremembo v župnijski službi.

Župnik Boštjan Kobelj je bil koncem avgusta l. 1599. zaradi obilnih zaslug in odličnih lastnosti imenovan proštom reda avguštincev v Doberlivesi na Koroškem, kajti ondotni prošt Urbin bil je poklican za škofa v Trst. Za župnijo Ptujsko — vsled rezignacije Kobelja izpraznjeno — („ob resignationem moderni eiusdem possessoris Sebastiani Kobely ad praesens vacantem“) — je pa Ferdinand, z listino, pisano dne 14. sept. l. 1599. v Gradci prezentiral Solnograškemu nadškofu Bolfenku duhovnika Janeza Ripšer-ja.¹⁾

Dne 21. oktobra t. l. izročil je Kobelj nasledniku „temporalia“, koncem tistega mesca pa „spiritualia“ ter je odšel na svoje novo mesto v Doberloves, kjer je bil imenovan višjim duhovnikom v Junski dolini. Tudi nadvojvoda Ferdinand ga je odlikoval s častnim naslovom svetovalca ter mu dovolil, da je smel prodati nekaj samostanskih zemljišč in z denarjem popraviti cerkev in samostan. Na cerkvenem oboku v Doberlivesi nahaja se sledeč napis:

„Reverendus ad modum ac nobilis in Christo pater et Dominus Sebastianus Kobelius, huius loci Praepositus trigesimus quintus, Ar-

¹⁾ Knezošk. arhiv v Mariboru. Da bi torej po Bošt. Kobelju v Ptujki župnikoval 1592—1598, kakor trdi S. Povoden (Bürg. Lesebuch, 352) in po njem F. Ráisp (Pettau 121) in Janisch (Top.-stat. Lex. St. II., 456) ali samo 1598, kakor poroča dr. Hönlisch („Tagespost“ 1863) nek Boštjan Lorek, je celo krivo, kajti neposrednji naslednik Kobeljev je bil Janez Ripšer.

chidiaconus vallis Junensis, nec non Serenissimi Archiducis Austriae Ferdinandi Consiliarius, fecit, quod potuit.“¹⁾)

Časten je ta spominek za moža, ki je kot slednji prošt v Doberlivesi končal dolgo vrsto slavnih redovnih predstojnikov, a ginljive in milotožne so napisane zadnje besede: „fecit, quod potuit“, — storil je, kar mu je bilo mogoče. Kažejo nam, da prošt Boštjan si ni samo prizadeval, izboljšati gmotno stanje in gospodarstvo, ampak da je z vsemi močmi neutrudno delal tudi na to, da bi se stari red zopet vpe-ljal, in a ves njegov požrtvovalni trud je bil za-stonj: propada nekdanj tako slovitega samostana ni mogel zabraniti.

Na neki sliki, viseči na stopnjicah, ki vo-dijo h glavnemu altarju nekdanje proštije, vidi se njegova podoba z letno številko 1601. On kleči v pontifikalni obleki ves otožen in pobit pred podobo Križanega, kakor bi slutil svojo bližnjo smrt in žalostno osodo samostana.

Umrli je l. 1602. Po njegovi smrti izvolili so korarji proštom Krškega kanonika Matjaša Staudach-a, pa izvolitev ni bila potrjena. Pač pa je papež Klemen VII. po nasvetu nadvojvode Ferdinanda in Lavantinskega škofa Jurija Stobeja samostan zatrl in njegovo premoženje jez-vitom v Celovci izročil.²⁾)

Komaj je bil župan Ptujski izvedel, da dobijo v Ptuj novega župnika in da vtegne vladna komisija v kratkem priti tudi k njim, si je mnogo prizadeval, da bi mesto dobilo ne-

¹⁾ Archiv f. Kärnten, I., 177.

²⁾ Marian, Austr. Sacr., V., 319—320.

koliko bolj katoliško lice. Že dne 17. sept. leta 1599. je v mestno hišo poklical svetovalca Boštjana Jäger-ja ter ga je vprašal o njegovem verskem mišljenju. Odgovoril je, da hoče v dokaz svoje pravovernosti v kratkem prejeti v katoliški cerkvi presv. rešnje Telo. Ravno tisto je trdil kužnar Jurij Leysel. Tudi Mihael Ganster podkovač je objavil, da je že pred 14 dnevi bil pri takratnem mestnem kaplanu in sedanjem župniku pri sv. Rupertu v Slov. gor., Ožbaldu Pernauer-ji pri spovedi in sv. obhajilu.

Isto tako bilo je tudi 12. novembra leta 1599 več meščanov pred mestnim županom Janezom Schwarz-om zaradi vere izprašanih. Pri tej priložnosti je Jurij Sorger naravnost izrekel, da noče augsburške vere zapustiti. Dali so mu 14 dni časa za premislek, a ker vse prigovarjanje ni nič pomagalo, zaprli so mu štacuno in vzeli pravico trgovine.

Daniel Himbelsteiner ni pri neki volitvi hotel katoliško priseči. Rekel je, da katoliških obredov nikakor ne zaničuje, pač pa je pripravljen obiskovati brezizjemno le katoliško cerkev, ako se mu bode sv. obhajilo podelilo v obeh podobah. Župan Schwarz mu je naročil, naj se prej ko prej oglasi pri novem župniku, ki ga bode o presv. rešnjem Telesu in o drugih resnicah podučil.

Tudi Štefanu Fabijaniču, pozlatarju in Mateju Dacher-ju, ki se je hotel kot ključavničar v mestu naseliti, bilo je istega dne ukazano, naj se gledé svojega verskega mišljenja ali pismeno ali ustmeno pri županu izjavita.¹⁾

¹⁾ Sim. Povoden, Bürgerl. Lesebuch, 427 in 428. 1866

26. Janez Ripšer, magister bogoslovja, duhovni komisar za spodnje Štajarsko in nadžupnik v Ptuj. (1599—1644) ¹⁾

Ta za Ptuj in okolico vsekako zaslužen mož se je narodil l. 1570. pri sv. Rupertu ob Rabi na nemškem Štajarskem, kjer so njegovi stariši Evstahij in Poliksena Ripšer bili čislani in imoviti tržani. ²⁾ Dovršivši z izvrstnim uspehom svoje študije pri jezvitih v Gradci bil je kot „summi Pontificis Alumnus“ od Sekovskega škofa Martina l. 1596. v mešnika posvečen. Kaplanoval je potem v Gradci, kjer se je z izvanredno gorečnostjo v oznanjevanji božje besede in z izglednim življenjem za vse dobro vnetemu nadvojvodi Ferdinandu toliko prikupil, da ga je dne 14. sept. l. 1599. prezentiral za župnika v Ptuj. Imenovan od Solnograškega nadškofa Bolfenka vrhu tega še duhovnim komisarjem za spodnje Štajarsko, prevzel je od dosedanjega župnika Boštjana Kobelja, ki je postal prošt v Doberlivesi, dne 21. t. l. župnijo Ptujsko, katero je potem blizo 45 let hvalevredno vodil.

Pred vsem mu je bila skrb za to, da v mestu in okolici zopet oživi prava vera, protestantizma plevel pa se do cela iztrebi. Zaradi tega je s porazumljenjem škofa Martina takoj po nastopu svoje službe obnovil njemu podložne duhovnije sv. Ožbalda, sv. Marjete niže Ptuja in sv. Lovrenca v Slov. gor., katere so v dobi

¹⁾ Po izvornih listinah in zapisnikih knezošk. arhiva v Gradci in Mariboru.

²⁾ Cesar Friderik je povzdignil škofjo ves: sv. Rupert ob Rabi dne 1. sept. 1462 v trg z vsemi pravicami, katere imajo drugi cesarski trgi na Štajarskem.

protestantizma bile prenehale. Tudi pri podružnici sv. Urbana in pri sv. Rupertu v Slov. gor. je vpeljal redno službo božjo in vsled tega je postal nadžupnik in patron ovih od njega ustanovljenih duhovnij. In ker je zlasti v dobi reformacije moral kot komisar večkrat od doma, ustanovil je z dovoljenjem škofovim pri mestni cerkvi v Ptuj^u službo „chorimagistra“. Ta naj bi namestoval župnika ter na to gledal, da se božja služba redno vrši in kakor v cerkvi, tako na koru vse dostojno opravlja.

Posebno pa je župnik Ripšer podpiral reformacijske komisije, katere so od vlade poslane prišle večkrat v Ptuj.

Prva taka komisija, katero je spremljal oddelek nemških in slovenskih vojakov, dospela je v Ptuj dne 15. jan. leta 1600. iz Maribora, kjer je bila v nekaterih dneh izvršila reformacijo, v bližnji Vindenavi pa razdjala luteranski tempelj, šolo in farovž. Župan in svetovalci Ptujkega mesta so šli komisarjem unkraj Dravinega mosta nasproti ter so jim ondi izročili mestne ključe. Od tam so jih spremljali k mestni cerkvi, kjer so čakali nadžupnik in drugi mestni duhovniki z veliko množico meščanov. Po blagoslovu v cerkvi podali so se komisarji takoj v mestno hišo, kjer se je začelo izpraševanje župana Janeza Schwarz a in svetovalcev. Le ti so bili vsi verni katoličani.

Drugi den so na vrsto prišli očitni luterani in vsi dvomljivi, za temi pa naslednja dva dni tudi drugi meščani. Okoli 60 jih ni bilo prav katoliških, ampak ali celo, ali deloma krivovernih. Večina teh se je vsled prepričalnih opominov in iz strahu vrnila zopet v na-

ročje sv. katoliške cerkve, ostali pa, ki nikakor niso hoteli od nove vere odstopiti, morali so v treh dneh mesto zapustiti in v prognanstvo iti. Kot najbolj zagrizeni luterani v Ptuji so nam iz ove dobe znani: Janez Grübner, lekar-
nik, Krištof Schauer¹⁾ in njegov sin Janez, Tomaž Steibl, lastnik Traneka in Trnovec in nekatere meščanke, zlasti gospa Marenzi.

Dne 19. jan. t. l. so komisarji v pričujočnosti meščanov in okoličanov sežgali na dominikanskem, minoritskem in mestnem trgu vse krivoverske spise in knjige, kar so jih bili v mestu zasledili. Potem pa so vsi meščani morali priseči, da bodo pravi veri in vladarju zvesto udani ostali. In ko še sta slednjič bila župnik Ripšer in eden izmed meščanov imenovana vladna zastopnika, ki naj bi na to pazila, da se bodo ukazi komisije natanko izvrševali, odšli so komisarji v Slov. Bistrico, kamor so dospeli 20. t. m. opoldne.²⁾

Pa ova reformacija je ostala brez zaželenega sadú. Nekaj časa sta sicer skesanost in strah pred kaznijo še marsikaterega meščana obvarovala pred povratom v krivovero, a že čez pol leta je bilo drugače, kajti človek slab in v svojih sklepih omahljiv se le prerad nazaj vrne na stare grešne pote in postane potem navadno še hujši, kakor je bil poprej.

Ptujčani vedoči, da komisija ne bode tako hitro zopet v Ptuj prišla, so kmalu otresli ves strah ter so postajali v verskih zadevah od dne do

¹⁾ Ta je l. 1590. daroval za pokopališče v Vindnavi 8 glđ. in za tamošnjega predikanta 3 glđ. (J. Orož. I., 322.)

²⁾ Jak. Rosolenz, Gegenbericht, str. 40 in 41.

dne bolj mlačni in vsled tega tudi sprejemljivi za vsako zmoto in hudobijo. In ker so se tudi prognanci začeli polagoma zopet nazaj vračati, širilo se je luteranstvo vedno bolj ter je kljubu prizadevanju skrbnega župnika in gorečih dominikanov okužilo že v teku dveh let večino meščanov. Toda tem, kateri so se bili pravi veri odtujili, ni bilo veliko mar za to, je-li njihova vera luteranska, kalvinska ali katera druga, za nje je že to bilo dovolj, da ni bila katoliška. To so najlepše pokazali s tem, da so na nov zvon, ki je bil l. 1602 zlit, dali napraviti in vlti podobe Lutra, Kalvina in Melanhtona. Pri takih razmerah se pač ni bilo čuditi, da je zakotna šola, katero je nek Wagmeister ustanovil, da bi v njej meščanske otroke v luteranskem duhu podučeval, bila kmalu prenapolnjena. Vlada je sicer dala že l. 1603. ovo šolo zapreti, a to razmer ni nikakor zboljšalo, temveč je luterane le razkačilo, da so še bolje razsajali.

Ker so od različnih strani, zlasti pa od duhovščine dohajala vedno bolj žalostna poročila v Gradec, poklicala je vlada nekatere rogovileže tje ter jih je kaznovala, ene v denarjih, druge z zaporom. Pa tudi to ni nič pomagalo. Prišla je torej o binkoštih l. 1606. druga komisija v Ptuj. Našla je osobito med ženskim spolom mnogo krivoveri udanih oseb. Predsednik komisije, škof Martin je stanoval v hiši Marjete Marenzi, vdove bivšega mestnega župana Bernharda Marenzija. Ko jo je škof vprašal o njeni veri, odgovorila je: Jaz sem luteranka in hočem kot taka živeti in umreti. To je vladiko zelo osupnilo. Skušal je sicer, jo o

zmoti prepričati in za resnico pridobiti, a ko je izprevidel, da ima opraviti s trdovratno krivovernico, odpustil jo je od sebe z opominom, naj le ne daje nikomur pohujšanja; na eni ženski itak ni veliko ležeče.¹⁾ V obče so pri tej priložnosti komisarji proti ženskam prav uljudno postopali in tudi drugače zelo prizanesljivo ravnali. Izgnani so bili samo nekateri, kot strastni rogovileži znani luterani, vsem drugim je bil dan precej dolg čas za premislek.

Takrat je škof Martin vsled prošnje župana Jurija Sorger-ja v cerkvi vseh Svetnikov zopet posvetil prednji altar, katerega so bili luterani s svojo božjo službo oskrunili. Tudi zgoraj omenjen zvon je bil pri tej priliki posvečen, pa poprej je moral nek ključavničar spodtakljive podobe glavnih krivovernikov gladko odpilifi.²⁾

Pre-mehko postopanje ove komisije proti krivovernim meščanom je bilo krivo, da se je vnemarnost in mlačnost začela kmalu po odhodu komisarjev v Ptuji zopet zelo širiti. Zato pa škof Martin, ki je v naslednjem letu (1607.) imel na spodnjem Štajarskem kanonično vizitacijo, v Ptuji ni našel posebno ugodnih razmer. Vladika je prišel v Ptuj iz Maribora dne 10. junija t. l. zvečer. Seboj je imel dvornega kaplana Vilhelma Pavlič-a³⁾ in nekaj službenikov. Drugi den je pregledal mestno cerkev

¹⁾ Mittheil. d. hist. Ver. f. Steier. XXXII., 7.

²⁾ Jak. Rosolenz, Gegenbericht, str. 149 in 150.

³⁾ „Natione Lusitanus, dioec. Magdeburgensis“ je bil v mešnika posvečen v Gradci aprila l. 1605. Dne 12. februarja 1615 imenoval ga je Sekovski škof Martin župnikom v Radgoni, kjer je služboval do l. 1620.

in podružnice, izpraševal duhovnike in verne in delil zakrament sv. birme, dne 12. t. m. pa je odšel k sv. Marjeti, od tam k Veliki nedelji in v Ormož, kjer je našel v vsakem oziru pomilovanja vredne razmere.

O Ptujci je škof zapisal v svoj dnevnik sledeče:

„1607, die 11. Junii visitavimus parochialem Ecclesiam s. Georgii in Pettau; eius Praesentator et Advocatus est Serenissimus, Confirmator vero Archiepiscopus Salisburgensis. Haec Ecclesia cum Coemiterio per sepulturam haereticorum prophanata est; ibi duodecim sunt altaria integra et omnia bene ornata. Eucharistia decenter servatur. Baptisterium adest, Missalia nova Salisburgensia et Confessionalia optima habentur. Et parochus confirmatus est, M. Joannes Ripscherus, per inferiorem Styriam Commissarius, olim S. P. Alumnus, a nobis ordinatus. Vir bonae et honestae vitae. Haereticos in sua parochia existentes in scripto est transmissurus.

Huius Capellani sunt:

Dnus Adam Kobelius, Pettoviae chorimagister, a nobis iam dudum examinatus et approbatus, cui etiam patentes dedimus.

Alter est Dnus Pulisani, Dalmata, Canonicus Eccl. Nonensis, a Dno parochu Pettoviensi, circiter ad festum s. Georgii pro Ecclesia s. Oswaldi, extra moenia vrbis Pettoviensis, ubi cultus divinus Sclavonice peragitur, in sacellanum susceptus, quem eadem die examinavimus et approbavimus; vir bonus habetur.

Tertius Felix Caesar, Marpurgensis, Styrius, a nobis ante septennium in presbyterum

ordinatus, quam praedicta die nobis a Dno parrocho Pettoviensi praesentatum, examinavimus et pro vicario apud s. Vrbanum approbavimus. Hic orat Breviarium Romanum et confessionale apud s. Vrbanum cum non sit, curabit fieri.

Quartus est Oswaldus Bernauer, a nobis examinatus et per patentes pro vicario ad s. Laurentium in collibus approbatus. Hic etiam apud se capellanum habet, Nicolaum Kolar, qui modo non adfuit, sed dicit, se antea a nobis examinatum et approbatum et cultum divinum peragit apud filialem Ecclesiam s. Andreae.

Die eadem visitavimus Ecclesiam s. Oswaldi in suburbio Pettoviensi, quae est filialis parochiae Pettoviensis. Haec habet Coemiterium et tria altaria, omnia integra et bene ornata. Missale novum Salisburgense adest, Eucharistia decenter servatur. Baptisterium non habetur. Cultum divinum ibidem singulis dominicis et festivis diebus peragit Sclavonice D. Thomas Pulisani, de quo supra.

Die eadem venimus ad Ecclesiam seu Sacellum omnium Sanctorum in civitate Pettoviensi, quae est filialis praedictae parochiae. Ibi non est coemiterium, neque Eucharistia servatur. Tria adsunt altaria, omnia bene ornata, quorum duo profanata sunt. Primum nos ante annum consecravimus. Cultus divinus in eadem fit novies per annum.

Iz istega dnevnika je tudi razvidno, da se je l. 1609. zoper Ptujskega župnika Ripšerja pri Sekovskem škofu Martinu pritožil papežev nuncij Salvago, „quod sibi nullum honorem exhibuisset“, in pristavljena je opazka: „propter quod citatus reprehensus est“.

Leto za letom je dobivala vlada iz Ptuja bolj žalostna poročila. Kakor župnik Ripšer, tako zdravnik Matjaž Astij in drugi so tožili, da se izmed Ptujskih meščanov le malokdo zmeni za spoved in božjo službo. Po nedeljah in največjih praznikih so cerkve prazne, pač pa je po štacunah in oštarijah vse polno ljudi. Tudi na poste še redko kdo porajta. Zaradi tega so o postnih dneh mesnice ravno tako obiskovane, kakor o drugih. Prav vernih je zelo malo, čemur se pa ni čuditi, ker je videti in slišati toliko pohujšljivega. Krištof Schauer, posebjeno pohujšanje — je mnogo meščanov spridil in za krivovero pridobil. Isto tako tudi Grübner, ki sicer živi zunaj mesta na svoji pristavi, a meščane vedno zoper duhovništvo šunta in pohujšanje daje. Trnovski Steibl stanuje po zimi v mestu ter širi luteranstvo. Ana Toting, Monsberška grajščakinja je že več deklet od-tujila pravi veri. Preskrbljevalec živeža Caharija Schmidt in njegov svak računovodja Waltersdorfer, ki sta l. 1600. bila iz Gradca prognana, pridigujeta luteranstvo celo očitno v provijantni hiši. Razun teh je še več drugih meščanov vseskozi krivovernih. Največ, gotovo čez 20 je pa luteranskih meščank. Te hodijo v Medjimurje h kalvinom k božji službi, donšajo od ondot krivoverne knjige in spise ter razširjajo krivovero v mestu in okolici. In vsled tega postajajo razmere od dne do dne bolj žalostne in tudi katoliki vedno bolj mlačni. Ne bilo bi še tako daleč prišlo, ko bi mestni svetovalci bili svoje dolžnosti natančneje izpolnjevali. Ne le, da ne skrbijo za to, da bi po nedeljah in praznikih bile štacune med božjo

službo zaprte, — še dajejo sami slab izgled, ker ali celo k pridigi ne grejo, ali pa se le po kotéh potikajo. In kaj še govorijo tu in tam? Eden pravi, da je papež antikrist, drugi pa trdi zopet kaj drugega. Svetovalec Krabat pa se je celo izustil, da je bedak, ki še gre na božjo pot v Marija-Celje.

Take in enake tožbe so dohajale v Gradec. Zato je nadvojvoda l. 1610. ukazal Janezu Krištofu Tattenbach-u, doktorju Krištofu Breitinger-ju v Gradci, potem Juriju Pileator-ju, župniku v Mariboru in Janezu Sigmundu Aichhornu, oskrbniku Ptujskega grada, naj se mahoma v Ptuj podajo in tamošnje meščane zastran spovedi, obhajila, božje službe in postov zaslišijo. Oskrunovalce naj ostro kaznujejo, trdovratneže pa brez vsega usmiljenja odpravijo.

Dotični gospodje so izvzemši Aichhorna, ki se je zaradi bolezni nekatere dni poznej pridružil, v Ptuj prišli dne 18. avgusta l. 1610. Našli so ondi 28 očitnih krivovercev, 80 takih, kateri niso velikonočne spovedi opravili, in 136 zasramovalcev postne zapovedi. Prav katoliških in vseskozi vernih je v mestu bilo le 15. Komisija je po tem takem imela dovolj opraviti. Postopala je brez ozira na stan in spol zelo strogo, kajti hotela je nadvojvodi izročiti komorno mesto Ptuj — celo verno.

Lekarnik Grübner, ki je bil kljubu prepovedi parkrat v mesto prišel, moral je 500 fl. kazni plačati. Izgovarjal se je sicer, da je le obiskal svojo na smrt boleno soprogo — pa to ni nič pomagalo.

Janez Schauer, sin Krištofov je kljubu temu, da je bil plemenitega stanú in je kot

vojak si veliko zaslug za deželo pridobil, — moral mahoma mesto zapustiti.

Računovodja Waltersdorfer je 31. avgusta t. l. umrl. Preskrbljevalec živeža Schmidt pa ni hotel priti pred komisijo, češ, da ona nima ž njim, kot vojakom nič opraviti. Javili so ga vladi kot upornika.

Znana gospa Marenzi, s katero je škof Martin tako uljudno ravnal, je kljubu svoji visoki starosti morala v 3 dneh mesto, čez 2 tedna pa tudi deželo zapustiti.

Tudi Grübner in Tomaž Steibl sta morala v prognanstvo. Drugi so dobili več ali manj časa za premislek. Mestni svetovalec Krabat, ki je o Marija-Celjski božji poti zaničljivo govoril, je bil odstavljen in na njega mesto izvoljen Lampertič.

Kdor ni bil vsaj enkrat v letu pri spovedi in sv. obhajilu, plačal je 5 tolarjev kazni, za vsak prelomljen post pa en tolar. Zelo stroga kazen je zadela vsakega, pri katerem so našli kako krivoversko knjigo: — premožni morali so plačati 10 do 20 cekinov, manj premožni pa toliko tolarjev. Kdor ni imel s čim plačati, bil je zaprt pri vodi in kruhu in sicer za vsak tolar en den.

Krivoverskih knjig so nabrali eno veliko košaro. Te sta doktor Breitinger in župnik Ripšer nesla na most ter sta jih v Dravo vrgla.

Preden je komisija, dne 3. sept. t. l. zapustila Ptuj, naročila še je meščanom, da morajo po nedeljah in praznikih med božjo službo imeti mestna vrata, oštarije, mesnice in štacune zaprte. Mesarjem je bilo pod kaznijo 100 cekinov prepovedano, o postnih dneh mesnice od-

pirati in meso prodajati. Tudi oskrunjevalcem spovedi in postov bile so velike in občutljive kazni zažugane.

Zoper nekatere brezozirnosti in preostre kazni te komisije pritožili so se Ptujčani celo pri cesarju. Vsled tega je vlada komisarje zaradi nekaterih uredb pokarala in mnogo kazni spregledala. Pač pa je kljub ugovorom potrdila novo dekliško šolo, katero so komisarji bili mesto prejšnje zakotne šole v Ptujki ustanovili.¹⁾

Pa tudi ta komisija, da-si je strogo postopala, ni mogla iztrebiti vsega plevela. In tako bi se luteranstvo brezdvomno bilo v Ptujki zopet razširilo, ko bi ga ne bili še o pravem času zadušili kapucini, ki so se l. 1615 tam naselili.

Kapucini, panoga reda sv. Frančiška, so žlahtni sad evangeljskega uboštva in v resnici veličastna prikazen v sv. katoliški cerkvi. Golglavi, oblečeni le v grobovolnato kuto, opasani s konopcem šli so kapucini, — božji sini — bosonogi na sandalih iz enega kraja v drugega, da bi zlasti nižjim stanovom oznanjevali sv. evangelje. In kar so učili z besedo, kazali so z izgledom. Izvanredno ostri posti so jim bili ukazani, prepovedana vsaka zaloga živeža po samostanih. Njih ležišče je bila slama ali odeja na golih tleh. Po navadi takratnih minoritov so imeli polnočnice. Vsako delo so začeli z molitvijo ter ga opravljali po natančnem redu. Kakor njihovi samostani, bile so zelo uborne tudi njihove cerkve.

¹⁾ Mittheil. d. hist. V. f. Steierm. XXXII., 13—22.

S prvega so morali po nekaterih krajih prestati veliko glada, a pozneje, ko so ljudje začeli njih blago srce in požrtvovalnost, osobito v kužnih boleznih bolje spoznavati, postali so ljubljenci prostega ljudstva.

Prvi kapucini so na Štajarsko prišli s Tirolskega. V Inomestu je l. 1593. nosil nadvojvoda s svojo soprogo kamenje in opeko za njihov samostan ter je izročivši gvardijanu ključce novega samostana govoril tako ginljivo, da so se vsi pričujoči solzili.

Povsod, kjerkoli so se naselili, videl se je kmalu sad njihovega delovanja. Njihove spovednice so bile zlasti pri misijonih in drugih cerkvenih slovesnostih od spovedencev kar oblegane. Krivično blago se je povračevalo, mir pa, katerega so skesani grešniki pri spovedi prejeli, je blagodejno uplival na družbinsko življenje. Povsod se je širil blagor. Večkrat je moral kapucin kar pod milim nebom na cesti postati in ubogemu grešniku, ki je skesan pred-nj pokleknil, težo grehov odvzeti.*)

Da so ti za razvoj krščanskega življenja tako zaslužni redovniki tudi v Ptuj prišli, je zasluga cesarja Ferdinanda II. On je namreč kot lastnik Ptujkega grada daroval kapucinom l. 1615. na vzhodni strani mesta blizo cerkve sv. Ožbalda hišo z zemljiščem ter je naročil svojemu oskrbniku, naj jim ondi da postaviti majhno cerkvico. Ker je Sekovski škof Martin takrat zelo bolehal, prišel je vsled njegove prošnje Ljubljanski škof Tomaž v Ptuj ter je dne 8. sept. l. 1615. blagoslovil in slovesno vložil

*) Janssen, Gesch. d. deutsch. Volkes V., 203—206.

vogelni kamen za kapucinsko cerkev. Pri tej priložnosti je tudi birmal 324 oseb.¹⁾

Ali minolo je par let, preden je bila ova cerkev zgotovljena. Med tem je na jesen leta 1615. škof Martin rezigniral v prid Jakoba Eberleina, mestnega župnika v Bruck-u ter je umrl v Rezhof-u pri Lipnici, dne 14. okt. 1616. Njegov naslednik Jakob Eberlein je obiskal Ptuj septembra 1. 1617. Z radostnim srcem mu je župnik Ripscher poročal, da so se razmere v mestu po prihodu kapucinov zelo zboljšale in kmalu bodo zginili krivovere slednji sledovi.

Pri tej priliki zapisal je vladika v svoj dnevnik med drugim to-le:

„Parochus Joannes Ripscher, natus ad s. Rupertum, Styriae, Dioec. Salisburg., filius Eustachii et Polixenae praefati sancti Ruperti oppidi civis. Exhibuit formatam unicam omnium ordinum legitime susceptorum a R. D. Martino Eppo. Seccov. datam Graecii 22. Septembris 1604. Deservit huic Ecclesiae ab annis 18, ad quam fuit confirmatus ab Ill. Wolfgango Theodor., quondam Archiepo Salisburg.

Absolvit Philosophicum et Theolog. cursum. Breviarium suum recitat diligenter et curat, ut a suis capellanis recitetur. Talarem vestem et coronam cum suis semper gestat...

Communicantes habet circiter 500 omnes catholicos in civitate.

¹⁾ Ljubljanski škof Tomaž je iz Ptuja šel v Gradec obiskat bolnega škofa Martina ter je v njegov dnevnik zapisal sledeče: „1615 die 8. Septembris Pettovii confirmati a prandio 324 plus minus et tunc pro ecclesia Patrum Capucinatorum benediximus et solemniter ritu imposuimus Primarium lapidem in nomine D. N. J. Chr.“

Cooperator: Andreas Osterberger, Cilerien-sis, Dioec. Aquil. leg. natus. Presbyter ordi-natus a Dno Thoma Epo Labacensi 15. Martii 1614. Studuit Viennae Rhetoricae, casibus con-scientiae nunquam, inservit hic biennium. In-colit aedes parochi. Salarii loco habet a pa-rocho mensam cum collectura vini quatuor do-liorum et stolam importantem circiter viginti florenos.

Chori Magister: Georgius Komar, Laba-censis, leg. natus, sacerdos ordin. a Francisco suffrag. Aquil. 2 Martii 1613. Est annorum 30. Inservit hic per 3 annos. Philosophiam ab-solvit et studuit casibus conscientiae biennium. Salarii loco habet a parochio victum et a ma-gistratu civico 100 fl. Item domum propriam, lectum et satis lignorum cum stola“.

V naslednjem letu (1618) oskrbel je žup-nik s prostovoljnimi doneski meščanov cerkvi sv. Jurija krasno, v gotiškem slogu umetniško izdelano, 8 funtov težko monštranco, ki je še dendenes mestne cerkve najdragocenejši kinč.

L. 1620. je Sekovski škof Jakob Eberlein bil zopet v Ptujih ter je dne 28. okt. posvetil kapucinsko cerkev¹⁾ v čast sv. Francišku, drugi den pa 6 altarjev v dominikanski cerkvi.

Dne 1. marca l. 1622. je cesar Ferdinand II. Ptujski grad in vse, kar k njemu spada, prodal Janezu Ulriku baronu Eggenberškemu, dežel-

¹⁾ F. Raisp trdi sicer na str. 115 svoje zgodovine Ptujkega mesta, da se je posvečenje cerkve kapucinov vršilo dne 29. junija 1630, a v dnevniku imenovanega škofa Jakoba stoji opazka: „1620, 28. Octbr. Consecro templum PP. Capuzzinorum Pettovii in hon. s. Francisci“. (Steierm. Geschichtsbl. I., 212.)

nemu glavarju Štajarskemu ter mu je pri tej priložnosti gorko priporočil novo naselbino kapucinov v Ptuj. Blagi baron, ki je dve leti pozneje bil zaradi obilnih zaslug za cesarja in deželo poknežen, je že v naslednjem letu (1623) z zdatno ustanovo zagotovil kapucinom obstanek in povrh še postaviti dal primeren hram, za katerega so vogelni kamen vložili dne 22. jul. t. l. Ker so tudi meščani in okoličani z obilnimi milodari priopmagali, bila je kmalu potem tudi cerkev povečana.

In ta samostan je bil do novejšje dobe za tisočere in tisočere neusahljiv vir pravega mira in dušne tolažbe. Veliko so dosegli kapucini s pridigami, katere so imeli ob nedeljah v mestni cerkvi in ob raznih priložnostih tudi drugod; njih zgovorna in prepričalna beseda zdramila je marsikaterega človeka iz grešnega spanja. Še več so opravili v spovednici. Leto za letom so spovedali v nemškem in slovenskem jeziku okoli 30 000 oseb, kajti od blizu in daleč so dohajali k njim grešniki, da bi jim zacelili dušne rane. Vrhu tega so imeli ob raznih časih v letu, kakor doma v samostanski cerkvi, tako tudi drugod, zlasti pa v Studenicah za tamošnje redovnice duhovne vaje. In česar vse reformacijske komisije z vso strogostjo in celo z vojaško silo niso dosegle, opravili so z milostjo božjo kapucini. S svojo priljudnostjo, nehlinjeno ponižnostjo in nedosegljivo gorečnostjo pridobili so si kmalu vsa še tako trdovratna srca. Kmetje in meščani, bogatini in reveži, stari in mladi — vsi so jim bili z ljubeznijo in otroškim zaupanjem udani. Celu zaslužena je torej pohvala, katero je vlada leta

1630. dala kapucinom v Ptuji, da je njihovo blago in neumorno delovanje na prižnici in v spovednici zadušilo krivovero v mestu in okolici.

c) Po-reformaciji.

Krščanstvo, prerajeno in vsake zmote očiščeno je kmalu kazalo svojo oživljajočo moč; po končani protireformaciji začelo se je vsepovsodi novo življenje. Ljudstvo je z veseljem opravljalo svoje krščanske dolžnosti in se pogosto posluževalo bogatih pripomočkov milosti in čednosti, katere sv. katoliška cerkev ponuja svojim otrokom. Zopet so ljudje molili in večkrat šli k spovedi in k sv. obhajilu: radi so prihajali k božji službi in dasi je v mestu sv. meša bila ob enem v večih cerkvah, našel si vendar v vsaki mnogo vernega ljudstva v pobožnosti zbranega. Povsod so se razlegale pobožne pesmi in kamorkoli si pogledal, si lahko zpoznal, da zopet veje krščanski duh in bogoljubnost.

V Ptuji se je vsled vladne uredbe vdeleževal mestni magistrat vsako nedeljo in vsak zapovedan praznik v popolnem številu pozne božje službe, med katero so bile vse prodajalnice zaprte. V tej dobi je mestna cerkev sv. Jurija dobila mnogo volil, katera so pričala še poznejšim rodovom o oživljenem krščanstvu v Ptuji. Tukaj omenimo samo nekatera.

L. 1619. je Katarina Heinrich sporočila mestni cerkvi 75 gld., l. 1620. pa Ana Sorger 50 gld. Istega leta (1620) volil je Peter Pavlič 500 gld. za kapelo sv. Mihaela. L. 1625. je

dobila mestna cerkev nov prednji altar, ¹⁾ katerega menza je izklesana iz enega kosa rudečega marmorja. Dal ga je napraviti zvečinoma na lastne stroške župnik Janez Ripšer.

L. 1626. je sporočil David Tref cerkvi 50 gld., v naslednjem letu (1627) pa Marija Zunko nov kelih in 50 gld. v srebru. Tudi meščan Rupert Herbst je omenjenega leta v svoji oporoki od dne 15. maja volil cerkvi za večje pogrebe dragocen mrlak, 8 plaščev, 12 kut in 12 bakel, potem pa en kelih in novo pregrinjalo za altar, katerega je bil dal on v mestni cerkvi postaviti. ²⁾

L. 1628. je Jurij Kilijan „chorimagister“ v Ptuji volil mestni cerkvi dragocen kelih, mešno obleko in koretelj, potem pa še 130 gld. gotovine.

Istega leta je devica Salome Zunko volila 50 gld., Sara Sorger, padarica pa lepo ogrinjalo za ciborij in 25 gld.

L. 1629. je Suzana Pleš, roj. baronica Stubenberg sporočila za eno ustanovo 300 gld.

V naslednjem letu (1630) volila je Ana Vodkovič 200 gld., gospa Gutsolt 100 gld., Dora Radkovič pa 150 gld. Andrej Jostl in Agata njegova soproga sta mestni cerkvi darovala več podložnikov v Trnovcih, Boštjan Vodkovič pa l. 1632. 55 gld. Slednjega soproga Marija, roj. Kračič je pa l. 1632. pred svojo smrtjo ustanovila v cerkvi vseh Svetnikov obletnico sporočivši v ta namen 800 gld.

¹⁾ Ovi altar je stal do l. 1809. Takrat je bil na staro marmornato menzo postavljen sedanji altar.

²⁾ Najbrž altar sv. Ruperta, ki je stal v apsiidi severne stranske ladije do l. 1737., ko so ondi prizidali kapelico žalostne Matere božje.

Med tem je župnik Janez Ripšer začel zelo bolehati. Želeč si na stare dni počitka, hotel je rezignirati. In ker je ob tistem času k njemu prišel njegov brat Matjaš, vikar v Khallhaimb-u na gornjem Avstrijskem, obljubil je temu, da se bo njemu v prid župniji odpovedal. Brat se je nazaj gredé oglašil pri cesarju, ki mu je župnijo zagotovil, — ter se je z ozirom na to začel že podpisovati: „Stadtpfarrer in Pettau.“ A ker je Janez Ripšer kljubu večkratnim opominom bratovim vedno odlagal, odpisal mu je slednji o novem letu 1631, da za župnijo v Ptuji ne mara.

V svojem poklicu uzoren in neumoren, tih in pobožen postiroval je Janez Ripšer kljubu starosti in bolehnosti s pravo apostolsko gorečnostjo še do 11. avgusta l. 1644., ko je 74 let star zaspal v Gospodu. Njegovi zemeljski ostanki počivajo v mestni cerkvi sv. Jurija na evangeljski strani velikega altarja. Nagrobno ploščo zaljša orel z razprostrtimi peroti, držeč s kremplji ene noge strto kolo, v drugi pa oljkino vejico. Nad orlom čitaš v ličnem okvirji črke: „I. R. P. V. C. Z. P.“ ki brezdvomno pomenijo: „J. Ripšer, Pfarrer und Commissar zu Pettau.“ Pod orlom je leto in den njegove smrti, namreč: „M. D. C. XXXIV. Obiit 11. Augusti.“ Okoli orla je pa napis: „Haec requies mea, hic habitabo, quoniam elegi eam. (Psalm. CXXXI.“)¹⁾

¹⁾ Šematizem Ptujске nadduhovnije navaja za leta 1622 do 1627 kot župnika v Ptuji Tobijo Krabat; a ta je bil le „chorimagister.“

27. Janez Egidij baron Aldringen, bivši kanonik, komisar in nadžupnik v Ptuji (1644—1650.)¹⁾

Prezentiran od cesarja Ferdinanda III. v Doberlivesi dne 23. sept. l. 1644 nastopil je župnijo v Ptuji, v katero ga je vsled ukaza nadškofa Solnograškega od dne 23. okt. t. l. kanonično vmestil višji duhovnik in župnik v Gradci Jakob Abt, v prvi polovici meseca novembra 1644. Ptujčani, ponosni nato, da so dobili barona za župnika, sprejeli so ga z veseljem in z vso mogočo častjo. Pa kljubu temu ni imel nov župnik v Ptuji v nobenem oziru kaj prijetnega. Vsled nesrečne tridesetletne vojske, ki je tirjala vedno večje žrtve, so se dohodki drugače precej dobro dotirane župnije v Ptuji tako skrčili, da je župnik komaj izhajal. To razvidimo iz izkaza župnijskih dohodkov in stroškov, katerega je župnik Janez Egidij baron Aldringen koncem leta 1644 poslal vladi. Dotična fasija se glasi:

„1. Župnija ima 40 podložnikov in je v deželni davkariji upisana z 86 funt., 7 šil. in 9 vin.

2. Gorniki, katerih je nekaj čez 40, odrajujejo na leto 10 štrtinjakov gorne, kar znaša..... 80 gld.

3. V vinogradu se v srednjih letinah pridelava 9 do 10 štrtinjakov..... 80 gld.

4. Pridelek in desetina pšenična znaša v srednjih letinah okoli 160 mernikov (mernik 6 graških meric) à 6 šil 120 gld.

¹⁾ Po izvornih listinah knezoškofijskega arhiva v Mariboru.

5. Pridelek in desetina ržena okoli 150 mernikov à 4 šil.....75 gld.

6. Pridelek ajdinski 220 mernikov à 2 šil. 12 vin.....66 gld.

7. Prosene desetine 260 mernikov à 4 šil. torej.....130 gld.

8. Ječmena se je pridelalo 20 mern. à 2 šil. 12 vin. 6 gld.

9. Ovsu se pridela in kot desetina dobi 80 mernikov à 2 šil. 12 vin. 24 gld.

Potem ima župnik zunaj mesta pristavo, kjer lahko redi 12 krav, 6 volov, 2 konja in nekaj drobnice, pa ondi se ne da nič prihraniti.

Dohodki znašajo toraj vkup 881 gld.

Od teh se imajo odšteti deželne naloge, kakor činž, četerni davek, životni davek, 2½ činžni goldinar, dvojna naklada, dimnikarina in mlinska naloga, — vkup 683 gld. 4 šil. 21 vin.

Vrhu tega ima župnik vzdržavati 3 kaplane, kantorja, podkantorja, organista in školnika, potem pa še 12 do 15 poslov.“

H gmotni bedi so prišle še druge nevolje. Kmalu po prihodu novega župnika v Ptuj oglasila se je v mestu strašna kuga, ki je precej časa hudo davila in več hiš izpraznila. Po neprevidnosti meščanov zatepla se je nevarna bolezen tudi v okolico in v Haloze, kjer je še hujše morila. Da bi Bog odvrnil hudo šibo, obrnili so se meščani in okoličani zaupljivo k sv. Roku in so obljubili, da bodo, ako pomor preneha, ovemu svetniku v čast postavili cerkvico. In res, že l. 1646. je v Ptuj in okolici kuga prenehala, med tem ko je v drugih krajih slov. Štajarja, zlasti v Celjskem okrožji davila

huje, kakor kedaj koli poprej. Zato je M. Janez Rajavec, župnik na Hajdini ¹⁾ začel pri meščanih in okoličanih pobirati milodarov in ž njimi zidati cerkvico sv. Roka na majhnem gričku zunaj mesta, v katerem je baje Atila, kralj Hunov pokopan. Uboštvo je sicer bilo veliko, a vsekako so v par letih nabrali toliko, da so zamogli cerkvico že l. 1650. dodelati. V njej se je za naprej več, ko sto let obhajala ob raznih priložnostih služba božja in od blizu in daleč so dobajali verni kristjani s procesijah tje, da bi se priporočilim ogočnem mu priprošniku pri Bogu, sv. Roku. Ali vsled ukaza cesarja Jožefa II. je l. 1786. zadela tudi to cerkvico žalostna osoda, da je bila v vojaški magacin spremenjena. Pri tej priložnosti je nek vojak zapisal na zahodno steno cerkvice naslednje pomenljive besede: „Sv. Rok, v katerega čiščenje je bila nekdanj ta cerkvica postavljena,

¹⁾ Ustanovnik cerkvice sv. Roka, M. Janez Rajavec ni bil kmet, kakor trdijo F. Rajsp, Pettau, 26., — dr. Hönisch Tagespost, 1863 št. 280., Janisch, top.-stat. Lexic. II., 473 in drugi, ampak je bil župnik na Hajdini. Rojen na Gori bil je v mešnika posvečen v Gradci dne 22. decembra 1635. L. 1645. je že župnikoval na Hajdini, kjer je l. 1665. začel pisati matrike. Umrl je ondi 26. januarja 1669 in 28. t. m. so ga pokopali pri sv. Roku. Njegov nagrobni kamen je bil l. 1786. z drugimi ploščami vred nekemu meščanu prodan, pa Sim. Povoden ga je zopet kupil in dal vzdati v zunanjo steno mestne cerkve. Tam ga lahko vidiš še sedaj. Na njem je sledeč napis: „Hic jacet R. D. M. Joan. Raiavez in Handin, Qui tempore valde grassantis pestis tam hic, quam Pettovii 1645 voverat capellam s. Rochi et s. Sebastiani quo facto voto notabiliter per Dei gratiam et beatissimae S. V. M. opem inceperat lues minus. Hic saepe cecinit requiem Ae. D. eis D. Qu. Dicas et tu: obiit 1669 mense —.“

odpusti nam kristjanom, ki onečastujemo tvoje svetišče. Pa vtegnejo še časi priti, ko te bomo zopet pomoči prosili.“

Dne 5. novembra l. 1818. je ovo cerkvico prodala vlada za 714 gld. okoličanom, ki so jo lepo osnažili in zopet blagosloviti dali. In še današnji dan stoji na griču ter opominja Ptujčane, naj ne pozabijo na žalostne dni obiskovanja božjega, ampak dajajo hvalo Bogu, ker jih dandanes milostljivo varuje enakih nezdod.¹⁾

Pa preden še je bila ova cerkvica l. 1650 dodelana, moral je župnik Janez Egidij baron Aldringen iz Ptuja pobegniti. Podal se je v Prago, od koder je dne 18. junija l. 1650 pisal Solnograškemu nadškofu, da so mu Ptujčani po življenju stregli in je toraj bil prisiljen oditi. Nadškof Paris je na to dne 6. julija t. l. naročil višjemu duhovniku Jakobu Abtu, naj poizve in mu poroča, zakaj da Ptujčani župnika sovražijo, kedaj se je sovraštvo pričelo in kako bi se dalo poravnati. Višji duhovnik je 21. julija odgovoril v obširnem pismu, da je sovraštvo, katero je župnik povzročil, — zelo veliko in Bog ve, kaj bi se bilo zgodilo, ko bi župnik ne bil o pravem času odšel. Ves čas svojega bivanja v Ptuji se ni brigal za župnijo in dušno pastirstvo, temveč je ponašaje se s svojim plemenitim rodom postopal proti vsem zelo ošabno in svojeglavno ter je magistratu vedno nasprotoval. To mu je srca meščanov, ki so ga bili z veseljem sprejeli, kmalu celo odtujilo. Najhuje pa je Ptujčane s tem razkačil, ker je meščanu

¹⁾ Sim. Povoden, Beytrag zu einer steyer. Kirchengesch., 290.

in večletnemu županu, Andreju Marenzu, ki ni opravil velikonočne spovedi, odrekel cerkven pogreb ter ni dovolil, da bi ga bili na blagoslovljenem pokopališči pokopali, dasi se je na smrtni postelji skesano spovedal in s pričujočim kapucinom do zadnjega zdihljeja pobožno molil. Ker so duhovi preveč razburjeni, bi po njegovem mnenju najbolje kazalo, ko bi župnik Aldringen hotel rezignirati in bi v Ptuj prišel nov župnik.

Tega mnenja je bil tudi nadškof. Zato je višji duhovnik nagovoril župnika v Waltersdorfu, Ciprijana pl. Collonia, da se je na jesen t. l. podal k baronu Aldringen, ki se je takrat mudil v Toplicah na Češkem. In res se je temu posrečilo pregovoriti ga, da je dne 17. oktobra t. l. njemu v prid na župnijo Ptujsko rezigniral. Tudi zastran inventara sta se bila ondi pogodila. Vsled tega je cesar Ferdinand III. prezentiral že dne 24. oktobra t. l. na Dunaji Ciprijana pl. Collonia, magistra modroslovja in bakalavreja bogoslovja za nadžupnijo Ptujsko. Ker pa prvotna rezignacija ni bila povsem pravilna, rezigniral je baron Aldringen dne 13. feb. 1651 zopet, in še tistega dne je nadškof Paris potrdivši cesarjevo prezentacijo naročil višjemu duhovniku Abtu, naj Ciprijana pl. Collonia kanonično umesti in mu tudi dekanijo izroči.¹⁾

Da bi toraj baron Aldringen bil v Ptuj župnikoval do l. 1654., kakor tudi dr. Hönisch ali pa celo do l. 1659., kakor poroča Ptujski šematizem, je neresnično; isto tako je zelo neverjetno, da bi bil umrl v Ptuj, kakor se v obče trdi.

¹⁾ Izvirne listine v knezoškofijskem arhivu v Mariboru.

Omenjen župnik Aldringen je bil brat iz tridesetletne vojske znanega in slavnega vojskovodje, c. kr. feldmaršala grofa Janeza Aldringen, kateri si je pri vojni v Nemčiji in Italiji pridobil mnogo slave in bogastva. Po odločilni zmagi pri Mantovi polastil se je bogate in dragocene knjižnice vojvodov, katero je potem podaril svojemu drugemu bratu, Sekovskemu škofu Janezu IV. (1633—1664)

Rodbina Aldringen je le kratek čas živela. Ime, grb in bogastvo so podedovali grofi Clary.*)

28. Ciprijan pl. Collonia, c. dvorni kancelar, magister modroslovja, bakalavrej bogoslovja, nadškofijski komisar za spodnji Štajar in nadžupnik Ptujski (1651—1687.)

Rojen l. 1623. na južnem Tirolskem najbrž v Tridentu je služil nekaj čez eno leto kot kaplan na cesarskem dvoru, potem pa kot župnik v Waltersdorf-u na nemškem Štajarskem. Od tod je kakor je bilo zgoraj omenjeno, — prišel početkom leta 1651 za nadžupnika v Ptuj, kjer je kot vnet dušni pastir deloval prek 36 let.

Prva leta njegovega župnikovanja so bila še precej ugodna, a drugo polovico njegovih službenih let so ogrenile razne nevolje, ki so v tem času Ptuj obiskale, posebno pomor in večkratni požari. Tudi pred Turki, ki so takrat od vseh strani pritiskali, širil se je grozen strah. Po vsej Avstriji so se pripravljali že l. 1662. na neizogiben in osodepoln boj s tem ljutim sovražnikom krščanstva, vse dežele so

*) Tagespost, 1863, št. 280.

zlagale potreben denar in zbirale vojščake. Štajarska je dala 6000 mož, kateri so deželo stali na leto 540.000 gld. Na Slovenskem so za kraje med Muro in Dravo zbirali vojščake v Lipnici, za Celjsko okrožje pa v Slov. Bistrici. Od teh 6000, kar jih je Štajarska dala, šlo je 2000 k cesarski armadi na Ogersko, ostali so pa bili razdeljeni po mestih in trgih ob meji. V Ptuj so jih dobili 1000, in ker so tudi mesto močno utrdili, je prejšnja bojazen meščanov precej zginila.

Po letu 1663 prilomastilo je 200.000 Turkov na Ogersko. Tej ogromni armadi Avstrija ni imela več nasproti postaviti, kakor le 50 do 60.000 mož. Lahko si toraj mislimo, da se na slov. Štajarskem niso nič dobrega nadjali; — vsi, zlasti ob mejah so strahu koperneli nad tem, kar jih v spomladi čaka.

Da bi Mati božja podpirala s svojo mogočno priprošnjo krščansko armado, opomnil je cesar Leopold dne 27. okt. 1663 državljane, naj se pred godom čistega spočetja D. Marije postijo in ovi god. posebno slovesno obhajajo. Ptujčani so dne 14. nov. t. l. naznanili deželni vladi, da bodo vsi cesarjevi želji vstregli in se postili.¹⁾ Da bi pa njihova dobra dela bila Bogu in Mariji dopadljiva, očiščevali so svoje duše v kopelji sv. pokore. Ko bi zamoglo zidovje še sedaj stoječe cerkve kapucinov govoriti, povedalo bi nam, koliko meščanov je ravno v tistih dneh iskalo in našlo mir svojim dušam pri očetih kapucinih.

¹⁾ Sim. Povoden, Bürgerl. Lesebuch, 157 in 413.

God čistega spočetja device Marije (8. dec.) obhajal se je po vsem Avstrijskem kot največji praznik. Po vseh cerkvah opravljale so se slovesne božje službe in le Bogu vsevedočemu je znano, koliko gorečih vzdihljejev in milih prošenj je bilo takrat pred tron najčistejše in ljubeznjive matere Marije poslanih, koliko obljub storjenih!

Čez šest dni (14. dec.) so v Ptuj prignali nekoliko Turčinov, katere je Peter grof Zrinjski bil niže Nedelišča ujel, da bi nje v gradu zaprli.

Zima je minola, tudi spomlad je prešla in vsi so s strahom čakali, kaj se bode zgodilo na Ogerskem, kjer ste sovražni armadi si nasproti stali. Dne 3. julija l. 1664. je poveljnik cesarske armade, grof Montecuccoli javil Ptujčanom, da bode tje poslal 4 kompanije vojakov, ki naj bi branili mesto, grad in most. Pa meščani so se dobro vedoč, da je le Gospod najmočnejši turen pred sovražnikom, izročili že takoj po novem letu z vsem zaupanjem v mogočno varstvo Najvišjega ter so dne 6. febr. 1664 v pričujočnosti nadžupnika Ciprijana pl. Collonia sklenili, da bodo, kedarkoli se bode presv. rešnje Telo k bolnikom neslo, tisto spremijali z baldahinom, dvema banderoma in svetilnicami in da bodo medpotoma ali „Pange lingua“ peli ali pa sv. rožni venec molili.¹⁾ In njih zaupanje ni bilo osramoteno; — dne 1. avgusta 1664 je krščanska armada v nepopisljivo radost Avstrije in vsega krščanskega sveta Turke pri sv. Gotthardu popolnoma pobila. V zahvalo nebeški kraljici, pomočnici kristjanov

¹⁾ S.m. Povoden, Bürgerliches Lesebuch, 413.

je bila na bojišči sezidana lična kapelica, po mestih in trgih so pa postavljali visoke stebre s kipi brez madeža spočete device Marije. Tudi v Ptujih je Borlski grof Jurij Friderik Sauer dal pred cerkvijo minoritov tak steber postaviti v hvaležni spomin, da je po priprošnji nebeške kraljice bil slov. Štajar rešen ljutega sovražnika. Ovo štatvo je dne 8. dec. 1664 blagoslovil mestni župnik Ciprijan pl. Collonia obdan od posvetne duhovščine, redovnikov in na tisoče broječega ljudstva. „Da bi pa ona ne bila le spomin na prejeto milost za bodoče čase, ampak tudi izvir še večje pobožnosti in neomahljivega zaupanja do Marije,“ ustanovil je isti grof Jurij Friderik Sauer z blago svojo soprogo Marijo Barbaro roj. grofico Trautmannsdorf dne 1. januarja l. 1672 z glavnico od 500 gld. pri njej slovesne večernice dvajsetkrat v letu, namreč: Na novega leta den, na praznik razglašanja Gospodovega, na Svečnico, na praznik oznanenja, obiskovanja, vnebovzetja, rojstva in čistega spočetja device Marije, potem na velikonočno, binkoštno in žegnansko nedeljo, ob praznikih sv. Jurija, sv. Antona Padv., sv. Petra in Pavla, sv. Ožbalda, sv. Frančiška Ser., sv. rožnega venca, sv. Katarine, sv. Barbare, in na Božič. Ob imenovanih dneh naj bi po končanih večernicah v minoritski cerkvi šla procesija „*praecedentibus ceroferariis*“ k štatvi zunaj na trgu stoječi in ondi bi se naj po antifoni „*Salve Regina*“ popevale, kedar je mogoče „*solemniter et musicaliter*“, drugače pa „*choraliter*“ lavretanske litanije. Po teh imele so se opraviti molitve v čast devici Mariji, brez madeža spočeti, za cesarja in mir, in med anti-

fono: „Nos cum prole pia benedicat virgo Maria“, pokropil je duhovnik ljudstvo z blagoslovljeno vodo ter mu naposled podelil z znamenjem sv. križa blagoslov.¹⁾

Le-to štatvo dal je blagega grofa Jurija Friderika Sauer-ja sin, Franc Anton l. 1714. okusno obnoviti, Vincencij grof Sauer jo je pa l. 1791. izročil meščanom,²⁾ ki so jo v novejšem času dali zopet obnoviti.

Par mirnih let, katera so po slavni zmagi pri sv. Gotthardu l. 1664. za slov. Štajar sledila, porabil je župnik Ptujski, Ciprijan pl. Collonia v to, da je dal mestno cerkvo v marsičem olepšati. Že l. 1659. je nek Ratisbonski meščan in Ptujski rojak Pendl daroval v olepšanje hiše božje v Ptuj in za sv. meše precejšnjo vsoto 3000 gld., a zaradi vedno pretečih turških navalov zamoglo se je z delom pričeti še le l. 1665. Najpred so odstranili zelo poškodovan altar sv. Andraša, katerega je dal koncem 15. veka postaviti vitez Andrej Hohenwart ter so na njegovo mesto postavili sedanjo prižnico, s štatvami in stebri okusno ozaljšano; sv. Andraš pa je dobil l. 1668. v zadnjem delu cerkve nov ličen altar.

Namerjavali so sicer prenoviti še več stranskih altarjev, v presbiteriji pa položiti nov tlak, a nesrečna kuga, ki je l. 1668. začela po raznih krajih zopet hudo daviti, ustavila je za nekaj časa vse blage naklepe. Ptujčani so kuge grozno moč okusili l. 1672. V spomladi omenje-

¹⁾ Izvirna ustanovna listina na pergamentu v mino-ritskem arhivu v Ptuj.

²⁾ Napisi na štatvi.

nega leta priletela je na Dravsko polje tolika množina požrešnih kobilic, da so enako oblaku zakrivale solnce. Povsod, kjerkoli so se bile vsedle, napravile so na poljskih sadežih mnogo škode, pa večje gorje jim je še sledilo. Hud veter je namreč zagnal kobilice v Dravo, kjer so se potopile. Pa valovi so utopljene poplavili na suho, kjer so v poletni vročini začele gnjiti in širiti strašen smrad. Vsled tega je v Ptuji in okolici nastala kuga, ki je blizo pet mesev hudo davila in po nekaterih krajih ugonobila toliko ljudi, da še niso mogli vseh takoj pokopati. Pozno v jesen je huda bolezen sicer prenehala, a vsi so se bali, da se bode, če že ne v naslednjem letu, gotovo čez par let zopet povrnila. In nikakor se niso varali.

L. 1673. je dal župnik Ciprijan pl. Collonia v presbiteriji napraviti novi tlak iz črno-belega marmorja in pod njim prostorni žerf za se in druge odlične umrle. Vhod pokriva velika marmornata plošča, na kateri je umetno izklesana podoba od smrti vstalega Zveličarja z napisom: „Ego sum resurrectio et vita — 1673.“

Kakor drugod, bila je tudi v Ptuji vsled naročila Solnograškega nadškofa Maksimilijana grofa Khuenburg l. 1677. vpeljana bratovščina vednega češčenja presv. rešnjega Telesa za srečno smrtno uro in vse dni avgusta opravljale so se pred izpostavljenim Najsvetejšim skupne molitve.

Z letom 1678. začela se je za župnika Collonia najbridkejša doba njegovega življenja. Na Tomaževo omenjenega leta, — v jutro zaran zgorel mu je farovž. Škoda, katero mu je učinil

ta požar, je bila velika, a vsekako še manjša od one, katero je trpel l. 1684.¹⁾

V sledečem letu (1679) oglasila se je na Dravskem polji, zlasti na gornjem niže Maribora zopet strašna kuga, katera se je pomikala od vesi do vesi, dokler ni l. 1680. dospela tudi v Ptuj. Od 29. aprila do 16. junija je pobrala 69 ljudi. Mesca julija je nenadoma prenehala, a v drugi polovici avgusta začela je znova daviti ter je precej časa davila tako hudo, kakor že dolgo ne. Od hiše do hiše pomikal se je angelj morije ne zmenivši se ne za starost, ne za stan. Zdaj je segel po nježnem detetu, ki se je v maternem krilu veselo igralo in takoj se je začelo revče lecati in v par urah je bilo po njem. Zdaj je razlil smrtni strup po žilah materi ali očetu in ni ga ganilo in omečilo milo jokanje nedolžnih otročičev, ki so ostali kot sirote brez vsake podpore celo osamljeni na svetu. Možu je pobral ljubo ženo, ženi pa dragega soproga, prijatelju iskrenega prijatelja, — še samostanov in posvečenih oseb se ni ognil. — brez razločka in usmiljenja kosila je neizprosljive smrti ostra kosa.

Do konca novembra l. 1680. je v Ptujii bilo že 54 hiš zaprtih in z velikimi belimi križi zaznamovanih, kajti kuga je v enem četrletju pobrala 274 ljudi.

¹⁾ O tem prvem požaru nahaja se opomba v zapisniku sv. meš pri minoritih. Ondi je namreč 21. dec. 1678. vpisana sledeča opazka: „Ima Missa Rorate Cantata solemniter (nur die halbe Rorate bis zum Offertorio ist gesungen worden. das übrige ist im still vortgefahron, die weillen alle laith auss der Kirchen seindt aussgelaufen das Feuer zu wehren in dem Pfarhoff, alwo auch das Feuer ausskhomen ist.)“

Bolj premožni meščani so odbežali k vinogradom deloma v Haloze, deloma v Slov. gorice; pa tudi manj premožni so odhajali in zopet dohajali, dokler ni vlada tega ostro prepovedala. Ker so se pa nekateri kljubu temu še vendarle v mesto povračevali, razstavil je kužni nadzornik, Jurij Gabriel Prantner pri mestnih vratih in unkraj Drave oboroženo stražo, katera bi naj vhod v mesto vsakemu zabranila. Ali zemljiška gosposka se za to ni veliko zmenila ter je še vedno klicala svoje podložne iz neokuženih krajev v Ptuj na raboto. Kužni komisar Karol Žiga grof Gaisruck jo je zaradi tega ostro pokaral ter jej pod kaznijo 1000 cekinov prepovedal, podložne v mesto klicati. Vrhu tega je dal en del Dravinega mosta podreti, da bi mesto od Haloz in gornjega polja bilo celo ločeno. Pa prepoved, da z dežele ne sme nikdo v mesto, je za Ptuj imela slabe nasledke. Vsled pomanjkanja živeža, katerega so meščani dobivali z dežele, nastopila je namreč v mestu huda lakota, katere so se ljudje bolj, kakor kuge bali. Zato so morali puščati okoličane z živežem v mesto. Ker si je pa le malokdo upal tje, moral je marsikateri meščan, kateremu je bila kuga prizanesla, gladu umreti.

Ptujčani, videč pred seboj grozno smrt, so poskušali zdaj to, zdaj ono, da bi jezo Gospodovo potolažili in hudo šibo odvrnili. Mnogokrat so šli v procesijah od ene cerkve do druge ter so prepevali spokorne pesmi, molili rožni venec in litanije in delali različne obljube.

Pomenljiv den za mesto Ptuj je bil 24. september l. 1680. Omenjenega dne — bil je god sv. Ruprta, — zbrali so se namreč v mestni

cerkvi sv. Jurija nadžupnik Ciprijan pl. Collonia z vsemi duhovniki mestne župnije, provincijal minoritov, Gašpar Dietl z večino svojih konventualov, priyor dominikanov, Dominik Moskon, samostanski pridigar Kolb iz reda kapucinov, potem mestni župan Bolfenk Zauner z vsemi svetovalci in toliko število meščanov obojega spola, da je prostorna cerkev bila ljudi natlačena.

Najpred je služil nadžupnik pred izpostavljenim presv. rešnjim Telesom slovesno sv. mešo, pred zadnjim blagoslovom pa nastane po cerkvi sv. tihota in vsi pričujoči pokleknejo. In zdaj povzdigne nadžupnik svoj glas in narekuje, vsi v cerkvi zbrani pa govorijo za njim to-le obljubo:

„Mi duhovski in svetni predstojniki, meščani in vsi, kateri prebivajo v Ptujskem mestu, obljubimo tukaj pred izpostavljenim presv. rešnjim Telesom kleče Bogu vsemogočnemu, devici Mariji, sv. Jožefu, sv. Ruprtu in drugim svetnikom za se in naše otroke in vnuke, za zdaj in za vse prihodnje čase:

1. da se bomo pred praznikoma sv. Jožefa in sv. Ruprta postili in da bomo ova dva praznika s slovesno božjo službo obhajali, od večernic prejšnjega dne do solnčnega zahoda drugega dne, katere božje službe se bomo vsi udeležili.

2. Obljubimo tudi, da bomo na praznik sv. Ruprta, to je 24. septembra imeli vsako leto procesijo; v tej bode v znamenje nedolžnosti šlo šest belo oblečenih fantov pred duhovščino, za njo pa bomo šli mi verni, držeč v roki gorečo svečo in bomo na glas molili sv. rožni venec.

3. Zavežemo se, da bomo izmed odličnih meščanov izbrali 12 mož, ki bodo v procesiji šli bosí in bodo v znamenje ponižnosti za roko vodili vsak enega berača, katere bodo po procesiji seboj k obedu vzeli, jim lepo stregli in konečno še obdarovali.

4. Slednjič še se zavežemo, da bomo tudi na god sv. Jožefa, — 19. marca — imeli enako procesijo. Pred Najsvetejšim obljubimo, vse to natanko držati. Bog naj nam in našim potomcem podeli k temu svojo milost ter nas naj podpira!“

Vseh pričujočih polastila se je sveta groza; po cerkvi so, kakor rahločutne ženske, tako tudi drugače neobčutljivi možaki na glas jokali in če kedaj, so gotovo takrat puhtele goreče molitve in prošnje k Bogu, naj bi hudo obiskovanje milostivo od mesta odvrnil. Pri tej priložnosti je mestni župan, Bolfenk Zauner v imenu vsega mesta še obljubil, da hoče v čast sv. Jožefa postaviti cerkev. To se je zgodilo že l. 1681.

Cerkev sv. Jožefa so postavili na severno-vzhodni strani od mesta, na nekoliko vzvišani trati, kjer se nahaja sedanje mestno pokopališče. Prvotna cerkvica je bila zelo majhna, a že l. 1683. so jo s prostovoljnimi darovi zdatno povečali. Imela je štiri altarje, namreč: sv. Jožefa, sv. Erazma, sv. Antona Padvanskega in brezmadežnega spočetja device Marije. Pri tej cerkvi je navadno stanoval en eremit. Papež Inocencij XI. je dne 20. julija l. 1685 podelil popolne odpustke vsakteremu, ki bode po prejetih zakramentih pokore in presv. rešnjega Telesa to cerkev 3. maja obiskal in v njej na namen sv. Očeta molil. Zato so dušni pastirje prihajali s svojimi

ovčicami od blizo in daleč pogostoma v procesijah tje, da bi se v raznih potrebah priporočili sv. Jožefu. Dne 30. oktobra l. 1707 je ovo cerkev zelo slovesno posvetil Sekovski škof Franc Anton grof Wagensberg. Pa čez 80 let, namreč l. 1787. zadela je vsled ukaza cesarja Jožefa II. tudi njo osoda, da je bila za 900 gld. prodana in potem podrta.

Zgoraj omenjene obljube nam kažejo, kako težavne dolžnosti je ljudstvo v dobi razsajajoče kuge nalagalo sebi in svojim naslednikom, da bi si pri Bogu izprosilo usmiljenje. Pa komaj so minoli dnevi bridkosti, so ljudje le prehitro pozabili, kar so bili obljubili. Tako se je godilo tudi v Ptuji. Sekovski škof Ivan Ernest grof Thun je Ptujčane sicer že l. 1685. odvezal od tega, da jim pri procesijah ni treba bosim hoditi; — pa tudi vse drugo se je že zdavno opustilo: — težko, da še kateri meščan misli dandanes na storjene obljube.¹⁾

Na jesen l. 1680. — kmalu po storjeni obljubi — je kuga v Ptuji precej prenehala, na zimo pa celo ugasnila. Ker se je pa l. 1681. začela v sosednjih deželah zopet prikazovati, na Hrvaškem, zlasti v Varaždinu in v Zagorji pa tudi že zelo hudo daviti, zaukazala je vlada, naj hrvaško mejo takoj zaprejo. Tudi minoriti v Ptuji so dobili od cesarja Leopolda dne 18. avgusta t. l. ukaz, da morajo pod kaznijo 1000 cekinov dati vse ceste proti Hrvaškemu, posebno ono iz Krapine čez Macelj k sv. Trojici v Halozah skrbno zavarovati in da ne smejo nikogar prek meje pustiti, ki ni bil poprej v postavni kontumaciji.

¹⁾ Sim. Povoden, Bürgerl. Lesebuch, 465.

Ali vsi ti ukazi so, kakor v prejšnjih letih, došli tudi zdaj prepozno, kajti mesca avgusta je kuga že v Ptuji davila in pobirala, kar je bila v preteklem letu pustila. Do zime je umrlo 219 oseb, 19. avgusta tudi gvardijan in definator kapucinov, o. Lukež, ki je bil v mestu vseskozi zelo priljubljen.¹⁾

Po zimi ni nikdo zbolel za kugo, a brž ko je nastopila spomlad, oglasila se je zopet kuga, najpred po Halozah, v drugi polovici maja pa tudi v Ptuji. Do avgusta morila je precej močno, potem pa nekoliko slabeje. Ko sta bila prva dna za njo umrla, bežali so nekateri meščani k vinogradom, od koder so se že čez par dni zopet v mesto vrnili. In tako se je kljubu prepovedi godilo še več časa. Vlada si ni vedela drugače pomagati, kakor s tem, da je na mestne stroške razstavila po vinogradih straže, ki so brez ugovora smele užgati vsako viničarijo, ako se je v njej kdo protivil vladinim ukazom.

Tolikemu neredu v mestu vzrok je bil najbolj ta, ker je za kugo zbolel tudi mestni župan Mihael Math. Dasiravno ni za njo umrl, bolehal je vendar precej časa ter ni mogel svojih dolžnosti opravljati. Svetovalci mestni so se pa zanašali na eden drugega ter so bili bolj skrbni za svoj, kakor za drugih blagor.

Mesca junija pobirala je kuga svoje žrtve tudi že po Mestnem vrhu, a kljubu temu so v mestu po nekaterih oštarijah pijanci tako razsajali, kakor bi bili znoreli. Hoteč utopiti obup

¹⁾ Na majhni kameni plošči, vzdani v vzhodno steno mestne cerkve v Ptuji lahko čitaš sledeče besede: „R. P. LVCAS. ZAGR. GVAR. ET DEFE—TO. OBIT IN PESTE — 19. AVGVSTI. 1681.“

v vinu in žganji, zbirali so se v slaboglasnih krčmah, zlasti pri „Ziegelstadl-u“ in „Kanische-Wirth-u“, in če so pozno v noči prišli sodnijski sluge, da bi odpravili pijance, so se jim malo-pridneži navadno v bran postavili: — nekaterekrat je vinjena druhal s silo odpodila celo vojake. Vlada je toraj spoznala za najprimernejše, take krčme zapreti, krčmarje pa povrh še ostro kaznovati.

Mesca julija je solnce hudo pripekalo, kar je zrak še bolj kužilo, strašno bolezen pa pospeševalo. Vsled tega se je ljudi polastila splošna obupnost. Po tem takem se pač ni čuditi, da je po nekaterih krajih vladal strašen nered. Ne le, da so bolniki ležali brez vsake postrežbe, — sami sebi prepuščeni po hišah, pustili so sem ter tje celo umrle po več dni nepokopane. Zlasti v Halozah je bilo v tem oziru zares žalostno. V Tomajni so neko za kugo umrlo ženo našli golo za plotom ležati, okoli nje pa več psov, ki so gnjilo truplo trgali in koščke sem ter tje vlačili. Tudi pri sv. Vidu je požrešna živad tri mrliča tako strgala, da niso bili ljudem podobni. Brž ko se je bilo to naznanilo vladi, je minorite zaradi malomarnosti ostro pokarala ter jim z razglasom od dne 18. avgusta 1682 zažugala, da bodo zgubili deželosodnjo oblast, ako ne bodo bolje skrbeli za red in za izvršitev vladnih ukazov.

Med kužnimi žrtvami meseca avgusta imenuje se tudi občeznan mesar v Ptuji, Simon Jurančič R-vež je hodil h kužnemu zdravniku zmenjavat denarja, a z drobižem je našel kugo, ki ga je že drugi den uvrstila med svoje, z ostudnimi marogami zaznamovane žrtve.

Septembra ni v mestu za kugo nikdo umrl, pač pa oktobra. Najpred je za njo zbolel nek fant v mestu, kmalu za njim pa nek mladenič v grajskem stolpu. Oba sta umrla že drugi den. Ker pa pozneje ni nikdo več umrl, je vsled vladnega razglasa kontumacija za mesto koncem oktobra prenehala in meščani so smeli še pred novembrom iti k bližnjim vinogradom v trgatev.¹⁾

Žalostni položaj o času pomora v Ptuj in bližnji okolici naslikal nam je z živimi besedami takratni župnik na Hajdini, Ivan Jurij Hauptmanič. Dotični popis glasi se v izvirniku tako-le:²⁾

Apologus Carminicus

de horrenda contagione Pettoviensi.

Magnus, ubi lato decurrit gurgite Dravus,
 Pettovii ad muros rorans confinia circum:
 Dravus Styriacae non ultima gloria terrae,
 Hic morbi et pestes et funera mille sequuntur.
 Non hic, si calami centum sint, oraque centum
 Moeroris minimam possem describere partem.
 Clausi omnes aditus, clausi pontesque, viaeque,
 Clausae res propriae, commercia clausa per urbem.
 Excubitore fero, qui vultu, hastaque minaci
 Accessum prohibet, lateque a finibus arcet,
 Ni bona monstretur subscriptae syngrapha chartae,
 Quin imo in bivis positi baculique, crucesque
 Perpetuusque vigil. Quo non potuere locari
 Excubiae, injectis arsere suburbia flammis.
 Quot non sunt gemitus? quot non suspiria plebis?
 Frustra se Christi clamabant esse fide'es,
 Frustra confessos, frustra baptismate tinctos,
 Si modo sub sacra nequeant requiescere terra!
 Sed seram hanc poenam, virgasque has fecimus ipsi,
 Dum male vivendo pestem fere traximus ad nos

¹⁾ Dr. R. Peinlich, *Gesch. der Pest in Steierm.* II., 87 in 453.

²⁾ Sim. Povoden, *Bilgerl. Lesebuch*, 253.

Amentes in fata nimis. Licet armiger argus
 Excubet ante fores, monstretque flagella satellites,
 Congressumque vetet, nil terret cura salutis.
 Conveniunt, potantque simul mensisque repletis
 Fatales mandant epulas mortemque propinant.
 Non secus, ac parices posita capiuntur ab esca.
 Multos in coenis, multos in potibus ipsis
 Abstulit atra lues. Quosdam carbunculus ardens,
 Ulcus hians quosdam mensis exstinxit in ipsis.
 Non pauci in sylvis passim, campisque reperti
 Exanimes, turpi sanie, taboque fluentes,
 Qui vix invento sunt vespillone sepulti.
 Ipsi sanorum, podalirica turba, magistri
 Horrent attoniti, vim vique repellere tentant.
 Sed cuncta incassum. Nulla hic discretio sexus
 Aeratisque fait: tenet ubera mortua matris
 Parvulus, et vacuas sicco trahit ore papillas
 Defunctam inclamans matrem, quaerensque, gemensque.
 Sed lactis, victusque loco trahit ore venenum.
 Quid dicam, ut strictis teneat amplexibus uxor
 Infectum moritura virum? Stringatque precando
 Avelli impatiens morientis pendet ab ore?
 Quid? quos, et uxorem redamans in fata maritus
 Invocet? extremis dans oscula posthuma labris
 Occidit: in casu tali sunt ambo reperti,
 Digni, qui tumulo pariter tumultentur in uno.
 Sed satis, o Superi! coelestes sensimus iras!
 Parce, precor, bone Jesu! urbi, falcemque reconde
 Sanguineam, multoque hominum sudore madentem!
 Vosque, o cura, quibus nostrae est comissa salutis
 Aeternae in coelis animae, geniique fideles
 Annuite, et pestem procul hinc ex urbe fugate!
 Haec sic composuit, scripsitque Georgius Hauptmann⁴.

V prevodu bi se pa ovi popis glasil tako-le: ¹⁾

„Tam, kjer Drava, ponos prelepe domače dežele,
 Svoje valovje podi in Ptujске livade napaja;
 Tam sta mnogo nesrečnih v Hades požrešni pahnila,
 Smrt in pomor, tisoč in tisoč zahtevaje žrtev.
 Ko imel bi peres čez sto in toliko jezikov,

¹⁾ Prevod je oskrbel č. g. Fr. Korošec, sedaj kaplan v Cirkovicah.

Del le najmanjši bi te nezgode opevati mogel.
 Vsaki prihod je zaprt, zaprte so ceste, mostovi,
 V mestu zaprt je promet, zaprti domači opravki.
 Straža ustavlja pristop s pogledom in kopjem pretečim,
 Vsakega tira nazaj, ki pokazati pisma ne more,
 Katero mu daje oblast, da sme prekoračiti meje.
 Dà, celo na razpotji so križi in vprečni tramovi
 Vedni stražarji. In kamor ne da se postaviti straža,
 Tam pa zanetjen plamen upepelil je strehe predmestne.
 Slišiš nesrečnežev stok, ki se dviga do nebnega stropa?
 Klic je njihov zastonj, da zvesto so Kristusu vdani,
 Verni njegovi in krst jih obilil je z milostjo svojo;
 Vse storé, da le grob jih ne bi prerani pogoltnil.
 Ali to kazen in bič smo mi sami si ga speli;
 S svojim življenjem pomor za lase smo privlekli v te kraje,
 Slepo bilo je oko. In zdaj, ko orožena straža
 Zunaj pred durmi stoji in spomina na jezo Gospoda
 Ter zabranjuje vsak shod, le malokdo za-njo se briga.
 Shajajo se, pijó in jedó pri obloženih mizah
 Vabijo se in vabila takó pošiljajo — smrti.
 Kakor nastavljena jed privabi in kačo pokonča,
 Ravno tako ljudem bile so gostije nastave.
 Ko praznujejo pir, glej, pomor se črni prikaže.
 Mnogo takoj umori jih ogenj v prsih pekoči,
 Drugim ugasnejo luč življenja ulesa nevarna.
 Loge prijazne, polje rodovitno pokrivajo trupla
 Ter razširjajo smrad, ker je premalo pogrebcev.
 Trudijo se zastonj vračitelji ino gosposka,
 Silo odganjajo s silo, a vse prizadetje zamán je.
 Smrt s svojo koso kosi povsod in ne pozna razločka.
 Dete se prsi drži svoje matere, ki je umrla,
 Ustnice suhe na njih si njegove iščejo hrane.
 Mamiko kliče na glas ter stoka in bridko se joče,
 Mleka od nje ne dobi, v se vleče le strup smrtonosni.
 Glej tam, s trésočo roko umrlega moža objema
 Žena ter zadnji poljub mu stisne na blede ustnice,
 Dolgo ne traja njen jok, obmolkne in dušo izdihne.
 Tamkaj pa prosi soprog pomoči, ko ženo na rokah
 Svojo predrago drži, a kimalu sam zgrudi na tla se.
 Hotela osode je moč, da smrt ju naj ne razdruži,
 Dala obema je grob taisti za posteljo večno.
 Ali dovolj, nebeščani! zadeti od božje smo jeze;
 Bodi, o Bog! milostiv temu mestu in temu okraju,
 Meč, ki je poln že krvi človeške in pota, odtegni!

Vi svetniki, ki skrb za zveličanje naše imate,
 Prosite tudi za nas pri vsegamogočnem Očetu,
 Njegova roka pomor odžene iz tega naj kraja!
 Zložil in spisal pomora popis ta Jurij je Hauptman“.

Koncem leta 1682. je v Ptuji kuga celo prenehala, zato so se meščani, kateri so bili k vinogradom odbežali, vrnili zopet v mesto ter kmalu stresli strah pred vedno pretečo smrtjo. In da-si je manjkalo tu očeta ali matere, tam sina ali hčere ali koga drugega, katerega je kuga bila v prerani grob položila, bi Ptujčani, pozabivši na ovo zgubo, vsekako prijetno živeli, ko bi ne bil strah pred Turkom, ki je l. 1683. z vso silo pritiskal na Avstrije srce, — na Dunaj, — tudi njih prevzel. Ko pa je krščanska armada z vidno pomočjo nebeške kraljice, device Marije dne 12. sept. t. l. ljutega sovražnika izpred Dunaja odpodila, začela je slavita mati Avstrija in ž njo vsi njeni otroci prosteje dihati in častne zmage veseliti se. Tudi starodavni Ptuj se je radoval in ta njegova radost se je z vsakim poročilom o novih čez Turke pridobljenih zmagah množila. A solnce sreče in miru, ki je Ptuju tako prijazno sijalo, zakril je nenadoma črni oblak grozne nesreče, ki je mesto l. 1684. zadela. Dne 8. maja t. l. je namreč nastal strašen požar, ki je trajal tri dni in noči ter je izvzemši samostana minoritov in dominikanov upepelil vse mesto. Tudi zvonik mestne cerkve sv. Jurija, ki je stal nad prezbiterijem, se je vnel in — kar ga ni zgorelo, podrl. Zvonovi so se deloma raztopili, deloma pa z zvonikom vred porušili. In ker je zgorel tudi precejšnji del cerkvene strehe in kor, zahvaliti se je le neumornemu gašenju in

posebnemu varstvu božjemu, da ni vsa cerkev pogorela. Pa škoda je bila vsekako ogromna, kajti ogenj je uničil mnogo starih listin, več dragocenosti in vso cerkveno obleko, katera je bila na koru shranjena. Od prevelike vročine so se raztopile tudi dvojne zelo dragocene orglje in od dima so bili več ali manj poškodovani vsi altarji. V tem požaru je grozovitno smrt storilo 36 ljudi.¹⁾

V naslednjem letu (1685) so kupili meščani od Medarda Reizger-ja, zvonarja v Gradci za 742 gld. tri nove zvonove, katere so v mestni stolp obesili. L. 1686. so dali mlinarji postaviti altar v čast sv. Trojici, župnik Ciprijan pl. Collonia pa s prostovoljnimi darovi osnažiti cerkev in popraviti nekatere altarje.

Dne 18. sept. l. 1686. je nadžupnik prosil vlado, naj bi mu z ozirom na neizmerno škodo, katero je v dvakratnem požaru, posebno pa v zadnjem l. 1684. trpel, spregledalo novo štibro. V tem pismu poudarja zlasti to, da je pri zadnjem požaru moral z veliko nevarnostjo skočiti iz precej visokega mestnega obzidja, kajti le tako si je otel življenje. Ker mu je ogenj farovž do tal upepelil, moral je dve leti stanovati zunaj mesta na svoji pristavi. Požar mu je uničil vse — „frumenta, vina, urbaria, quintantia, suppellectilia, libros“ — in kar je še tu in tam ostalo, razvlekli in odnesli so

¹⁾ Mrtvaška knjiga Ptujška ima sledečo opazko: „In incendio anno praedicto (1684) octava Maii exorto, eoque tribus diebus durante, periere 36 homines“. Nek minoritski zapisnik pa o tem požaru poroča to-le: „Hoc anno 1684 die 8va Maii civitas Pettoviensis praeter nostrum et Dominicanorum conventum totaliter incinerata fuit“.

ljudje. Pomoči ne dobi od nikod. Vlada mu še ni krajcarja dala in tudi drugih dohodkov sedaj nima. Štibre dolžuje 68 funtov, ne glešta pa v vsem niti 50 funtov vinarjev. Vsekako pa mora s hrano preskrbljevati 4 kaplane, organista, učitelja, dva kantorja, cerkovnika in vrhu teh še družino.

Kmalu potem je ta, vseskozi plemenit dušni pastir končal svoje blago in zaslug polno življenje, kajti je umrl za mrtvudom dne 14. jan. l. 1687, — star 64 let. Kljubu raznim nezgodam je zapustil še 7500 gld. premoženja, katero si je razven cerkvene tretjine razdelila njegova v okolici Tridentski na južnem Tirolskem živeča rodbina.

Njegove telesne ostanke so dne 15. t. m. položili k večnemu počitku v žerf, od njega postavljen v presbiteriji. Mrtvaška knjiga Ptuj-ska ima o njem le sledečo, — zelo skromno beležko: „1687. 15. Januarii sep. R. D. Cyprianus de Collonia, Parochus et Decanus Petoviensis, 64 anno.“

29. Andrej Doringer, nadžupnik in dekan v Ptuji (1687—1709.¹⁾)

Rojen l. 1648. v Ptuji kot zakouski sin Simona Doringer-ja, večletnega mestnega župana in dohodarja je dokončal svoje študije pri jezvitih in je bil l. 1673. v mešnika posvečen. Kaplanoval je nekaj časa v Eferdingu na Avstrijskem, od koder so ga poslali v Linc k uršularicam za spovednika, od tod pa je leta 1682. prišel za vikarja k sv. Juriju blizo Steyeregg. Po smrti Ptujskega nadžupnika, Cipri-

¹⁾ Po izvornih listinah knezoškofjskega arhiva v Mariboru.

jana pl. Collonia ga je rektor jezvitov Stettinger priporočil cesarju Leopoldu, kateri ga je vsled tega že dne 24. januarija l. 1687. prezentiral Solnograškemu nadškofu za nadžupnika v Ptuji. Višji duhovnik ga je, da-si še ni bil od nadškofa potrjen in kanonično umeščen, poslal takoj v Ptuj, kajti zaradi pomanjkanja duhovnikov bil je ondi zlasti v postnem času zelo potreben.

K investituri je nadškof poklical Doringerja v Solnograd in kljubu temu, da se je izgovarjal zdaj z bolehnostjo, zdaj z uboštvom — moral je po veliki noči tje. Dne 1. maja l. 1687. je delal pred izpraševalno komisijo skušnjo za samostalno dušno pastirstvo in takoj drugi den ga je nadškof Maksimilijan Gandolf potrdil in investiral. Slovesno inštaliral ga je pa v Ptuji višji duhovnik Franc Dreer na Trojičko nedeljo (25. maja) t. l. v pričo deželnega komisarja Caharije Gotfrida barona Webersperga in ogromne množice vernega ljudstva.

Kakor je razvidno iz fasije, katero je nov župnik vladi l. 1687. predložil, imela je nadžupnija Ptujška takrat sledeča lastna zemljišča:

- a) Pristavo zunaj mesta z dvema travnikoma, njivami in hosto;
- b) travnik niže sv. Ožbalda;
- c) travnik v Piškah niže Gore pri Podložah;
- d) vinograd v Mestnem vrhu z dvema hostama, katerega je za tri sv. meše v tednu ustanovil leta 1676. Abundij baron Inzaghi¹⁾ in
- e) tri parcele vinograda v Mestnem vrhu.

¹⁾ Abundij Inzaghi je bil l. 1656. povzdignen v zlahtni stan, l. 1663. je postal baron s pridevkom: „Kind-

Pri nastopu svoje službe našel je nadžupnik Doringer farovž le za silo pokrit brez pivnice, žitnice in gospodarskega poslopja. Tudi v cerkvi je bilo mnogo popravkov. Pa nadžupnik je v nekaterih letih zlasti pri farovži z ogromnimi stroški marsikaj pre naredil in popravil. Dobil je v ta namen iz zapuščine prednikove 400 gld., 1500 gld. so mu pa dali deželni stanovi, a vsekako moral je dodati še 700 gld. lastnega premoženja, da je mogel farovž, poprej nizek in celo neznamen — za eno nadstropje povišati, pivnico in žitnico pa znova postaviti. L. 1692. dne 28. decembra je vlado prosil še za novo podporo, da bi mogel dovršiti tudi gospodarsko poslopje.

Vsled njegovega izpodbudka oskrbeli so razni dobrotniki tudi mestni cerkvi marsikateri kinč. L. 1687. je bil postavljen altar sv. Ane, večinoma z velikodušnim darom blage gospé Destalis, Barbara Qualandro pa je omenjenega leta dala na koru postaviti ličen altar v čast svoji krstni patronici, sv. Barbari, devici in mučenici.

L. 1689. je nadžupnik nagovoril meščane, da so za mestni stolp kupili od frančiškanov v Zagrebu uro; dali so za njo 350 gld.

V naslednjem letu (1690) je Janez Dröschinger, meščan in kužnar v Ptujki oskrbel mestni cerkvi nov altar 14 pomočnikov, l. 1696. pa nadžupnik Doringer z milodari in cerkvenim denarjem nove orgle, katere je napravil orglarski mojster v Gradci, Jakob Hagglinger.

berški⁴, l. 1686. pa prof. (Steierm. Geschichtsblätter, VI., v prilogi str. 29.

Istega leta dal je nadžupnik napraviti na epistoljski strani glavnega altarja sedeže, ki pri slovesni sv. meši služijo duhovnikom, l. 1698. pa še sedaj obstoječe stopnice na kor in zunaj cerkve lične kapelice, pri katerih so se pri obhodih s presvetim rešnjim Telesom peli sv. evangelji.

Omenjenega leta (1698) začela se je tudi v Ptujci zelo blaga ustanova, imenovana Golobov beneficij.

Ustanovnik Andraš Anton Golob je bil rodом Ptujčan ter je dovršil svoje bogoslovske študije v Gradcu, kjer ga je Sekovski škof Venceslav Vilhelm grof Hofkirchen dne 13. junija l. 1677. posvetil v mešnika. Februarija l. 1678. je prišel za kaplana k Veliki nedelji, od tam pa marca l. 1681. za župnika v Središče. Tukaj se je, zlasti za časa groznega pomora zelo trudil in čez 12 let v vinogradu Gospodovem skrbno deloval, potem pa se je zelo bolen podal maja l. 1693. na Ptuj, da bi v rojstni hiši, katero je bil po roditeljih podedoval, ali umrl ali zopet okreval. Dokler so mu moči dopuščale, je rad pomagal v dušnem pastirstvu, zlasti bolnikom streči je bilo njegovo veselje. Po novem letu 1698 se je njegova pljučna bolezen tako shujšala, da se mu je bilo zares vsak čas smrti bati. Zato je dne 30. januarija t. l. napisal svojo oporoko. V njej je za beneficij pri mestni cerkvi v Ptujci volil svojo hišo v mestu, vinograd v Križanjščaku, pristavo in dva travnika v Bratislavcih in vrt zunaj mestnega ozidja, kar je Solnograški generalni vikar Rudolf grof Thun dne 14. sept. t. l. odobril. Pa na spomlad je zopet precej okreval. Ker je vikar pri sv.

Urbanu Janez Ferdinand Šumik, dne 13. aprila 1698 v Ptuji umrl, nagovoril je nadžupnik Doringer Goloba, da je šel za vikarja tje. Pa hribat kraj njegovemu še vsekako slabemu zdravju ni ugajal, zato je ob Jurijevem l. 1699. menjal z Marjetinskim vikarjem Lovr. Ant. Zebalom. Umrl je pri sv. Marjeti niže Ptuja 20. maja leta 1700.

Po njegovi smrti je vsled inventarja od 9. julija 1700 „pro fundo beneficii“ ostalo le 3493 gld. 57 kr. vrednosti, in še od tega je šlo poznej po požarih in drugih nezgodah marsikaj v zgubo. In tako je drugemu beneficiatu Michaelu Kainacherju od prvotne ustanove ostalo le še sledeče:

1) Hiša v Ptuji h. št. 109; 2) majhen vinograd v Kajžaru, ki meri $\frac{3}{4}$ orala; 3) vinograd v Reberniku in 4) dve dolžni pismi, vredni vkup 1500 gld. Ova vsota se je dobila vsled prodaje travnikov, pristave in velikega vinograda v Križanjščaku.

Komaj si je nadžupnik Doringer bil z velikimi stroški popravil farovž in postavil novo gospodarsko poslopje, uničil mu je vse požar. Dne 8. oktobra l. 1705 pozno zvečer vnela se je vsled neprevidnosti neka hiša na južnem delu mesta in ker je pihal močen jug, stale so čez kratek čas vse s škodlami krite strehe Ptujskega mesta v plamenu in zopet je grozen požar, kakor l. 1684. vpepelil — izvzemši četiri hiše na južni strani in pa samostana minoritov in dominikanov — vse mesto. Ker je vihar nesel goreče skodle celo čez mestno ozidje, vnelo se je tudi v južnem predmestju več hiš, od teh pa kapucinski samostan, ki je do tal pogorel. Po

lesenem mostovžu, ki je vodil iz mežnarije v mestni stolp, dospel je ogenj, preden so ljudje to zapazili, — tudi v zvonik in kmalu so zvonovi, deloma raztopljeni s toliko silo na spodnji obok padli, da se je podrl in altar sv. Janeza krstnika porušil.

Tudi v tem požaru je moralo več ljudi smrt storiti. V mrtvaški knjigi mestne fare so sledeči zaznamovani:

„Maria Gergerin perivit in incendio, aet. 53 ann. Isabella Guffandin in incendio. aet. 36 ann., eodem die in incendio Antonius N. N. aet. 28 ann.“

L. 1706. je prišel Celjski zvonar Konrad Schneider v Ptuj ter je zunaj mestnega ozidja vliil 5 novih, lepo ubranih zvonov, kateri še dandanes iz starodavnega stolpa veličastno donijo. Prvi tehta 55, drugi 35, tretji 20, četrti 12, peti pa 7 centov, — vkup 129 centov. Pri-poveduje se, da so pobožne meščanke za veliki zvon darovale precej srebrnine, zato tako glasno in prijetno poje. Pri tej priložnosti so morali zvonik za eno nadstropje, — nekaj čez 6 metrov znižati, kajti goraje zidovje je pri požaru zelo spokalo. A ker je ta požar povzročil veliko uboštvo, moral je zvonar na zaslužek, ki je znašal 908 gld. 20 kr. srebra, 6 let čakati.

Dne 27. oktobra l. 1707. popoldne je kljubu slabemu vremenu in veliki povodnji prišel v Ptuj Sekovski škof Franc Anton grof Wagensperg. Ker farovž še ni bil postavljen, nastanil se je vladika pri minoritih. Dne 28. t. m. ob 1/2 8. uri zaran je v samostanski cerkvi služil sv. mešo, potem pa je predpoldnem in popoldne ondi birmal in sicer, kakor pravi nek zapisnik

„in inferiori ambitu“. Drugi den je konsekriral v minoritski cerkvi altarje sv. Antona, Lavretanske Matere božje in sv. Križa. potem je služil v Lavretanski kapeli sv. mešo in zopet delil zakrament sv. birme. V nedeljo (30. okt.) je s posebno slovesnostjo posvetil cerkev sv. Jožefa zunaj mesta ter je ondi pred obedom birmal. V ponedeljek je posvetil dva altarja pri sv. Ožbaldu, potem pa pri kapucinih tri. Po obedu pa je konsekriral pred mestno cerkvijo pet novih zvonov, katere so potem v zvonik potegnili. Drugi den (1. nov.) je posvetil pet altarjev v dominikanski cerkvi in dva v bolnišnici. po obedu je zopet birmal, ravno tako tudi naslednji den v jutro in popoldne. Vseh vkup je bilo pri tej priložnosti v Ptuji birmanih 6717 ljudi. Dne 3. novembra je vladika zopet odšel.

Zadnja leta svojega službovanja se je nadžupnik Andrej Doringer lahko prepričal o resničnosti svetopisemskega izreka: „Nemo propheta acceptus est in patria sua“ (Luk. 4. 24), kajti Ptujčani so mu z raznimi, zelo razžaljivimi tožbami pripravili marsikatero bitko uro in bi mu jih bili najbrž še več, ko bi ga ne bila smrt odvedla iz sredine nasprotnikov v blažen kraj večnega mira. Umrli je dne 13. aprila leta 1709 v 61. letu svojega življenja ter je bil dne 15. t. m. na vzhodni strani mestne cerkve pokopan. Ondi ima v cerkveno steno vzdian grobni spominek z grbom in sledečim napisom:

„Hic pastor inter oves A. R. D. Andreas Doringer, Decanus Pettoviensis quiescit, qui obiit 13. Aprilis 1709. Aet. 61. — Haec requies mea et hic habitabo, quoniam elegi eam. (Ps. 131.)“

30. Jožef Maksimilijan Heipl. „S. Theologiae Doctor, Comes palatinus, Proto-notarius apostolicus“, Solnograški konsistorijalni svetovalec, dekan in nadžupnik v Ptuji, (1709 do 1730.)¹⁾

Rojen l. 1676. v Gradci²⁾ je prišel l. 1689. v Ruše, kjer je dovršil nižje šole. Modroslovje je študiral v Gorici, bogoslovje pa tri leta v konviktu jezuitov na Dunaji, kjer ga je kardinal grof Kolonič dne 29. junija leta 1700. v mešnika posvetil. Potem se je podal v Rim, od koder se je kot doktor bogoslovja l. 1701. podal na odkazano mu kaplanijo v Ptuji. Ondi je po odhodu Marka Jožefa Piskornika k sv. Barbari v Halozah postal o novem letu 1705. „chorimagister“ ter se je s svojo ljubeznjivostjo Ptujčanom tako prikupil, da so po smrti nadžupnika Doringerja prosili cesarja Jožefa, naj njemu podeli župnijo Ptujsko. In res ga je cesar z listino, dano na Dunaji dne 17. avgusta leta 1709. prezentiral. Tudi on je moral osebno v Solnograd, kjer ga je nadškof dne 4. novembra t. l. investiral in dekanom imenoval.

V Ptuji je že v naslednjem letu (1710) sozidal nov farovž, ki pa je komaj dodelan še v tistem letu bil v veliki nevarnosti. Dne 20. decembra t. l. je namreč ogenj uničil zopet 32 hiš v Žitni ulici in le tibo vreme je mesto obvarovalo pred večo nesrečo. L. 1711. je kupil od župana in mestnih svetovalcev hišo tik farovža, l. 1712. pa je dal nad cerkvijo postaviti

¹⁾ Večinoma po izvirnih listinah knezošk. arhiva v Mariboru.

²⁾ Ruška kronika ga imenuje Celjana, kar pa je krivo.

majhen stolpič za mrtvaški zvon, katerega je cerkvi darovala Alojzija grofinja Leslie, roj. kneginja Liechtenstein.

Istega leta (1712) oktobra je nadžupnik Heipl podelil župnijo sv. Urbana svojemu vikarju Jakobu Fararju, na tega mesto pa je kot „chorimagistra“ sprejel svojega najstarejšega brata Franca Ksaverja. Ko pa je župnik pri sv. Ožbaldu Janez Jurij Janžekovič, še le 29 let star dne 7. decembra l. 1713 umrl, nastavil je ondi omenjenega brata. Ker pa mu ova duhovnija zaradi pičlih dohodkov ni ugažala, podelil mu je l. 1719. župnijo sv. Lovrenca v Slov. gor.¹⁾

Njegov mlajši brat Ignacij, od 1722. l. kaplan v Ptuji, je umrl pri njem dne 28. marca 1728 v 36. letu svojega življenja

L. 1719. je nadžupnik Heipl vpeljal v Ptuji umirajočim v tolažbo in pomoč bratovščino sv. Dizme. Njen prvi prednik in največi pospeševalec je bil Marko Leopold Stecher, ces. poštar v Ptuji s svojo soprogo Marijo Jovano Barbaro, roj. pl. Rudolfsthal.²⁾ Ta je začel še v tistem letu pobirati med družniki milodarov za kapelo in altar sv. Dizme. In tako je mestna cerkev dobila l. 1720. prvo kapelo. Prizidali so njo na južni strani, kjer je poprej stal zelo star altar

¹⁾ Franc Ks. Heipl je pri sv. Lovrenci župnikoval do l. 1756, potem pa je živel pri svojem vinogradu v Podvincih. Umrl je ondi kot zlatomešnik, 83 let star, dne 28. marca 1764.

²⁾ Marko Leopold Stecher je bil pokopan v Ptuji, dne 5. novembra l. 1746., star 68 let, soproga njegova Marija Jovana Barbara pa je umrla dne 26. decembra leta 1778 v 83. letu svojega življenja.

sv. Katarine. Da bi se spomin na-nj ohranil, vložili so v gornji del novega altarja v kapeli više slike sv. Dizme tudi podobo sv. Katarine. Slika sv. Dizme je precej umetno delo slikarja Floro, kateri je tudi kapelo na presno zmalal.

Ker je Drava Ptujčane večkrat hudo strasila, zato so nekateri meščani nadžupnika prosili, da bi smeli star altar vseh Svetnikov odstraniti in ondi postaviti nov altar v čast sv. Janezu Nep. Nadžupnik je rad privolil v to in še sam pomagal in tako je bil l. 1722. postavljen altar sv. Janeza Nep. 1725 dne 9. sept. se je začel v Ptuji sv. misijon, ki je trajal osem dni. Vodili so ga o. Cironi, Ljubljanski jezuit in trije drugi tovariši iz iste družbe.¹⁾

Jožef Maks. Heipl je pastiroval v Ptuji do l. 1730., potem pa je odšel za višjega duhovnika in mestnega župnika v Bruck na gornjem Štajarskem. Ondi je dne 2. julija l. 1753. obhajal v 53. letu svojega mešništva zlato sv. mešo, pri kateri je pridgal Pavl Hieronim Schmutz.²⁾ Kmalu na to je ta učen in goreč duhovnik končal svoje blago življenje. Umril je l. 1754.

¹⁾ V krstni knjigi župnije sv. Urbana se nahaja sledeča opazka: „Dom. 16. post Pent., quae cadens fuit die 9. Septembris 1725 incepit Pettovii Missio Apostolica per missionarium Adm. Rdum P. Cironi Labacensem cum adjunctis sibi 3 sociis e Soc. Jesu et duravit per integram Hebdomadam cum inexplicabili fructu animarum etc. etc.“

²⁾ Dotična pridga je bila l. 1753. v Gradci tiskana. Knjižica broji 12 listov in ima sledeč naslov: „Lob- u, Ehrenrede auf den hochw. Herrn Jos Maximilian Heipl. confirm. k. k. Haupt- und Stadtpfarrer zu Prugg, da selber den 2. Julii 1753 in seiner Pfarr Kirche die Erstlinge seines 50 jähr. Priestertums hochfeyerlich widerholte“.

31. Franc Ignacij nemšk. ces. grof Inzaghi, Solnograški konsistorijalni svetovalec, c. kr. nadžupnik in dekan v Ptuj. (1731 do 1768.)

Med slavnimi župniki starodavne Ptujске cerkve zavzema, kakor po plemenitem rodu, tako po blagem delovanju eno najodličnejših mest Franc Ignacij grof Inzaghi. Narodivši se l. 1691. v Gradci študiral je v Rimu in Parmi ter je bil s posebnim dovoljenjem v mešnika posvečen v 23. letu svojega življenja dne 11. marca l. 1714. Prva leta je služil za kaplana v Gradci, a že čez tri leta je prišel za župnika v Klek. Od tam se je početkom l. 1731. preselil v Ptuj, kjer ga je ces. kamornik in vice-dom na Štajarskem Sigmund grof Leslie dne 5. februvarija t. l. slovesno inštaliral.

Vnet za čast božjo, lepoto hiše Gospodove in zveličanje duš začel je takoj po nastopu nadžupnije Ptujске na to misliti, kako bi se dala mestna cerkev dostojno in vzvišanemu namenu primerno popraviti, božja služba doma in pri podružnicah pa tako urediti, da bi se duh krščanskega življenja in bogoljubnosti po vsej mu izročeni dekaniji uspešneje širil.

Kar zadeva najpred popravo mestne cerkve, mora se priznati, da je vsled njegovega prizadevanja bilo v njej mnogo prenarejenega in popravljenega, le to je obžalovanja vredno, da se je poprava cerkve vršila brez vsakega ozira na prvotni gotski slog cerkve in da je vsled tega častitljiva oblika cerkve bila v marsičem skažena. Pa vsekako moramo opomniti, da se ovo veščaka v umetnosti žaljivo spakodranje ne sme pripisati toliko na rovaš nad-

župniku, katerega je vodil najblažji namen, temveč le onodobnemu napačnemu vkusu, ki je šarovit slog nad vse cenil ter ga povsod usiljeval.

Poprave najboljše potrebni so bili nekateri altariji. Zato je nadžupnik že l. 1732. dal s prostovoljnimi darovi popraviti altarije sv. Florijana, sv. Ane in sv. treh kraljev, mlinarje pa je nagovoril, da so zelo star altar sv. Trojice prav okusno obnoviti dali. In ker je tudi trohnel altar sv. Andraša našel blagega dobrotnika, namreč meščana in svetovalca Andreja Thola, ki je za njegovo popravo daroval precejšnjo vsoto, dobila je cerkev že v tem letu celo omlajeno lice.

Naslednje leto (1733.) pa ostane za Ptuj spomina vredno zaradi ustanove Leeb-ovega beneficija. Ustanovila sta ga vdova Ana Barbara Leeb, roj. Jagerič in njen sin Jožef Ferdinand Leeb,¹⁾ beneficiat v kapeli sv. Dizme. V ta namen sta uložila 3000 gld. in vrhu tega še sporočila njivo, hosto in vinograd v Majskem vrhu. Ker pa je svak ustanovnice Ane Barbare, Janez Friderik pl. Beekh-Widmanstetter zoper ovo volilo tožbo vzdignil, zmanjšala se je glavnica na 1700 gld.

L. 1734. so nekateri dobrotniki dali pod korom mestne cerkve napraviti nov altar sv. Križa ali vernih duš v vicah, za katerega je mestni svetovallec Zelenik daroval podobo Križanega, ki je po nekaterih čudežih kmalu zelo zaslovela.

¹⁾ Jožef Ferdinand Leeb je bil v Ptujki pokopan dne 7. sept. l. 1736. še le 36 let star.

Največe preuredbe vršile so se pa v cerkvi l. 1735.¹⁾ Ne le, da je dobila cerkev takrat kapelo sv. Frančiška Ks., o kateri še bomo obširneje poročali, izdrli so v baptisteriji in na evangelijski strani cerkve prvotna gotska okna ter namesto teh napravili sedanja četverkotna. Potem so na stranskih ladijah, kateri ste bili le s škodlami kriti, zaradi večje varnosti napravili celo novo, z opeko krito streho, med podporniki na južni strani presbiterija so pa sozidali kamrice za spravljanje nosil in druge pogrebne in cerkvene sprave. Med raznimi darili, ki jih je cerkev v omenjenem letu dobila, moramo pred vsem omeniti dragoceno svilnato mešno obleko in lično srebrno posodico s koščekom sv. Križa in enim trnom iz krone Jezusove; prvo je kupil nek meščan, drugo pa je darovala neka plemenita gospa za altar sv. Križa.

Proti jeseni t. l. je prišel Sekovski škof Jakob Ernest grof Lichtenstein v Ptuj ter je ondi dva dni birmal. Pri tej priložnosti je tudi posvetil nove altarje sv. Frančiška Ksav., sv. Dizme, sv. Andraša in sv. Križa.

Tudi l. 1737. se je mnogo zgodilo. Najpred so postavili kapelo žalostne Matere božje, potem pa so tesen žagrad zdatno povečali ter mu prizidali še majhno sobo za cerkvene služebnike.

L. 1738. je nadžupnik grof Inzaghi nговорil meščane, da so cerkvi sv. Jurija prepustili tik pokopališča stoječe pogorišče. Ondi je

¹⁾ Nek zapisnik iz one dobe pravi: „Anno 1735 ist so zu sagen ein general reformation in der Kÿrchen vorgenommen worden“.

dal še v tistem letu postaviti novo hišo za duhovne pomočnike. Med dobrotniki, ki so ga pri tem z doneski podpirali, imenuje se tudi takratni Leeb-ov beneficijat Gregor Švalec.¹⁾ Daroval je za hišo 200 gld. Tudi cerkev sv. Jurija je dobila v tistem letu znatno darilo, kajti Ptujski rojak Karol Perthes,²⁾ zdravnik v Ljubljani je sporočil njej 1000 gld.

L. 1742. je Daniel Stettner, mestni svetovalec in cerkveni ključar s svojo soprogo daroval cerkvi majhno monštranco iz čistega srebra, drugi dobrotniki so pa zložili precejšnjo svoto denarja, za kar je nadžupnik kupil več mešnih oblačil, lep baldahin in raznovrsten cerkven kinč. Sploh je v tem letu bila cerkev vsa osnažena, kajti v naslednjem letu imel se je v njej vršiti cerkven zbor pod predsedništvom kardinala in nadškofa Leopolda Antona Elefterija barona Firmian.

Ta visok cerkven dostojanstvenik je prišel z drugimi duhovniki v Ptuj koncem aprila leta 1743. ter se je mudil ondi do 8. maja t. l. Pred svojim odhodom še je nadžupniku za olepšanje žagrada izročil znaten dar. In ker so tudi Karol Kajetan grof Leslie, Jožef grof Attems, Franc Jožef grof Sauer in Karol Anton baron Moskon v ta namen precej darovali, dal je nadžupnik žagrad z lepimi oljnatimi slikami ozaljšati.

¹⁾ Janez Gregor Švalec, rodom Slivničan je bil od l. 1731. vikar pri sv. Vidu. Od tam je prišel l. 1736. za beneficijata v Ptuj, kjer je umrl 58 let star l. 1748. Pokopali so ga 29. marca t. l.

²⁾ Njegov brat Janez krst. Perthes je umrl kot Golob-ov beneficijat v Ptuj dne 7. septembra 1724.

V naslednjem letu (1744.) izdrli so še ostala stara gotska okna na episteljski strani in nje zamenjali s četverokotnimi. To leto je bilo za Ptuj zopet zelo nesrečno. Dne 20. sept. t. l. uničil je namreč ogenj v spodnjem delu mesta 79 hiš. Da bi po priprošnji sv. Florijana mesto bilo v prihodnje enake nesreče obvarovano, obljubili so Ptujčani, da hočejo v čast sv. Florijanu na spodnjem trgu lepo štatvo postaviti. Že v naslednjem letu (1745) je bila štatva postavljena in od nadžupnika slovesno blagoslovljena. Nekaj let potem (1761) so njo obdali s podobami raznih svetnikov in priprošnikov v raznoterih nevoljab, a v novejši dobi so ove podobe zopet odstranili, le štatva sv. Florijana še stoji.

L. 1746. je mestna cerkev dobila zopet več dragocenih mešnih oblačil in nove klopi in spovednice, iz trdega lesa okusno napravljene. Slednje so delo mizarskega mojstra v Ptuj, Franca Wasser-ja, ki je s svojim veleumetnim pomočnikom Petrom Marenzeller¹⁾ l. 1747. izgotovil tudi več ličnih omar in shramb za cerkveno oblačilo, kelihe in drugo spravo. To zares mojstersko delo krasijo mnogovrstne podobe, zelo lično in umetno vložene. Imenovana dva umetnika sta l. 1748. tudi starinske sedeže v presbiteriji slogu primerno popravila, duhovniki pa so omenjenega leta dali večinoma na lastne stroške v cerkvi nov tlak napraviti.

L. 1752. je nadžupnikov brat, Janez grof

¹⁾ Peter Marenzeller ali Marnzelner je l. 1755. vzel v zakon svojega mojstra, Franca Wasser-ja hčer Katarino, roj. 4. nov. 1780 in je oče slovitega štabnega zdravnika, doktorja Matjaša Jožefa Marnzeller-ja.

Inzaghi, c. kr. general in poveljnik v Ptuji podaril mestni cerkvi krasno sliko sv. Janeza Nep., dva druga uda grof Inzaghi-jeve rodovine sta pa iz Rima prinesla relikvije sv. Teofile, Inocencije, Klementa in Fruktuoza, katere sta cerkvi darovala.

Med tem se je vsled prizadevanja nadžupnikovega tudi v novih kapelah sv. Frančiška Ksav. in žalostne Matere božje spravilo marsikaj, vmes prav dragocenega, kar hočemo po kratki zgodovini o početku ovih kapel zaradi boljšega pregleda tukaj dostaviti.

a) Kapela sv. Frančiška Ksav.

Češčenje sv. Frančiška Ksav., apostola Indijanov se je zlasti početkom 18. veka, ko je živinska kuga začela hudo razsajati — vedno bolj širilo. Po mnogih krajih so pred godom tega svetnika (3. dec) obhajali devetdevnice in druge pobožnosti, katerih se je verno ljudstvo kaj rado udeleževalo. Tudi v Ptuji je „chorimagister“ Martin Jožef Kelc leta 1732. vpeljal take devetdnevne posebnosti zaradi tega, ker je po priprošnji sv. Frančiška zadobil zdravje. Že takrat so nekateri častivci sv. Frančiška začeli ulagati milodare za novo kapelo in ker je ovi namen z denarjem in besedo podpiral tudi takratni župan in trgovec Franc Anton Peršon, zamogli so že l. 1735. z zidanjem začeti. Kapelo so prizidali gornjemu koncu severne stranske ladije, nasproti kapeli sv. Dizme, da bi cerkev vsled tega dobila podobo križa. Še v tistem letu so napravili v kapeli tudi žerf in tlak iz črnobelega marmorja.

Altarna slika, predstavljajoča blaženo smrt sv. Frančiška je dar omenjenega Peršona. Napravil jo je po čudodelni sliki pri sv. Ksaveriji blizu Gornjega grada Karol Laubman, slikar v Gradci. Preden so jo spravili v Ptuj, bila je na Stražah s čudodelno sliko dotaknena in blagoslovljena, in bivši komisar v Gornjemgradu in takratni ravnatelj pri sv. Frančišku Ahacij Steržinar je potrdil, da nobena slika ni originalu tako podobna, kakor Ptujška.

L. 1736. je nek dobrotnik kapeli podaril ostanke sv. Frančiška v srebrni posodici, kateri so potem bili večkrat v počeščenje izpostavljeni.

V tej kapeli je omenjen „chorimagister“ Martin Jožef Kelc pred svojo smrtjo l. 1743. ustanovil z glavnico 860 gld. devetdnevnice in pa nekatere sv. meše.

V žerfu te kapele počivajo po poročilu mrtvaške knjige Ptujške sledeči:

Martin Jož. Kelc, „chorimagister“, pok. 18. febr. 1743;

Ladislav, 14 dni star sinček barona Ladislava Patačiča, generala huzarjev, pok. 14. septembra 1746;

Franc Zgočaj, trgovec in svetovalec, pok. 80 let star 13. januarija 1747;

Franc Ka. Krepek, kaplan v bolnišnici, pok. 14. avg. 1753;

Franc Ant. Peršon, trgovec in bivši župan, pok. 6. aprila 1754;¹⁾

¹⁾ Mrtvaška knjiga ima o njem to-le: „1754, 6. Aprilis sepultus est D. Franciscus Antonius Perschon, Senator et emeritus iudex civitatis, fundator et erector Sacelli S. Francisci Xaver., charissimus parens meus, cui Deus requiem aeternam concedat; aet. suae 65 ann. — ad cryptam, quam ipse erexerat s. Francisci Xav.“

Peter Plavec, Leebov beneficiat, pokopan
15. apr. 1760.

b) Kapela žalostne Matere božje.

Štatva žalostne Matere božje z mrtvim Sinom v naročji, katera je s sedežem vred izklesana iz enega kosa kamna, je zelo stara. Najbrž je spravljena bila že v 15. veku, ko se je češčenje žalostne Matere božje začelo zelo širiti in so se tudi po naših krajih vpeljavale razne pobožnosti in bratovščine. Toliko je pa gotovo, da je omenjena štatva bila od starodavnih časov v počeščenje izpostavljena na altarlji sv. Ruperta, ki je stal v apsidi severne stranske ladije. Ker pa se je od mnogih častilcev Matere božje izrazila želja, naj bi se za ovo štatvo postavila primerna kapela, začeli so v zaupanji na Marijino pomoč l. 1737 o priliki povečanja žagrada le z neznatnimi doneski kapelico zidati. Pa komaj je bil vogelni kamen vložen, prihajali so od blizo in daleč vmes prav obilni milodari in tako so zamogli že l. 1738. kapelo zgotoviti. Zidal jo je zidarski mojster Ferdinand Tirnberger¹⁾, ki je l. 1741. tudi žerf napravil.

Istega leta (1741) ozaljšal je slikar Franc Anton Bachmayer s pomočnikom Ant. Lechinger kapelo s slikarijami na mokro, za kar je oskrbnik Negovske grajščine, Jurij Purgaj daroval 150 gld.

¹⁾ Ferdinand Tirnberger je bil oče slavnega jezuita Karola Tirnbergerja in provincijala minoritov Ferdinanda Tirnbergerja.

V naslednjem letu (1742) dobila je kapela nov tlak iz črno-belih marmornatih plošč, od Ane Marije Schlosser, roj. Fezer pa 1000 gld. za ustanovo.

L. 1743. je pisar v Ptujskem gradu, Franc Teiber daroval za nov altar v kapeli 20 gld. In ker je v isti namen tudi devica Eleonora Pregl darovala 150 gld. ter so še drugi dobrotniki pripomagali, bil je l. 1745. spravljen nov altar. Napravila sta ga prav lepo iz malca, marmorju slično Jožef Haass in vdova Cecilija Pirlich, oskrbnik v Dornovi, Jožef Kellner je pa daroval za-nj 6 novih, lepo pozlačenih svečnikov.

Tudi sliki sv. Notburge in sv. Vendelina, delo slikarja Riedlmayr ste bili v omenjenem letu s prostovoljnimi darovi kupljeni in Jožef Haass je napravil za obe okusne okvirje iz malca.

L. 1747. je mizar Franc Wasser napravil iz trdega lesa klečalnike, l. 1748. pa so nekateri dobrotniki oskrbeli ograjo iz marmorja. Istega leta sta Jezus in Marija dobila kroni. Napravljene v Gradci iz čistega srebra, zelo pozlačeni in z žlahtnimi kamni ozaljšani ste dragocen dar grofinje Antonije Heister, roj. grofinje Rosenberg in nekaterih Ptujskih meščank.

V žerfu, ki ima napis: „Sub tuum praesidium s. Virgo confugimus omnes 1741“ — čaka več odličnih Ptujčanov duhovskega in svetnega stanu prihodnjega vstajenja. Mrtvaška knjiga našteva sledeče:

Andrej Spreizer, beneficiat, pok. 3. avg. 1746;

Elizabeta grofinja Kienburg, pok. 21. nov. 1746;

Anton Röth, mestni kaplan, pok. 8. febr. 1747;

Marko Ernest, pl. Reinberg, stotnik pri polku Königsegg, pok. 4. dec. 1747;

Oton baron Schoffman, pok. 22. nov. 1748;

Marija Ana pl. Schneeweis, pok. 5. okt. 1749;

Janez Mihael Kainacher, župnik pri sv. Ožbaldu, pok. 10. jan. 1751;

Jakob Farrar, zlatomešnik, bivši župnik pri sv. Ožbaldu, pok. 12. febr. 1752;

Anton Stauber, oskrbnik Ptujskega grada in velik dobrotnik cerkve in bratovščine vernih duš, pok. 28. avg. 1752;

Jakob baron Moskon, pok. 24. nov. 1753;

Marija Terezija baronica Moskon, roj. grofinja Blagaj, pok. 7. jun. 1756. Umrla je na težkem porodu in čez 6 dni so k materi v žerf položili sinčka Janeza Karola.

Marija Kellner, soproga Dornovskega oskrbnika, pok. 4. dec. 1757;

Žiga pl. Rosetti, upokojen stotnik, pok. 30. aprila 1758;

Jernej Grumb, mestni kaplan, pok. 9. marca 1760.

Kakor je nadžupnik grof Inzaghi z izvanredno vnetostjo skrbel za lepoto hiše božje, isto tako je z vso strogostjo gledal zlasti tudi na to, da se je božja služba doma in pri podružnicah opravljala redno in dostojno in da so se vsi cerkveni obredi izvrševali točno in natančno. V ta namen je sestavil nadroben red kakor za sv. meše, procesije in druga cerkvena opravila,

tako tudi za razne pobožnosti, katere so imeli različni cehi in bratovčine. Vsled njegovega prizadevanja bili ste v tej dobi ustanovljeni tudi dve duhovniji, namreč l. 1757. pri sv. Andraši l. 1767. pa v Vurbergu.

Vrhu tega je l. 1755. za celo Ptujsko dekanijo sestavil šematizem in napisal precej obširno spominsko knjigo z zanimivim opisom mestne cerkve¹⁾, iz katerega smo zlasti za ta oddelek marsikaj posneli.

Kjerkoli se je vršila kaka cerkvena svečanost ali druga slovesnost, vdeležil se je tiste nadžupnik Inzaghi ter je pri vsaki priliki v izpodbujanje vernih rad oznanoval besedo božjo; — v čast božjo in izveličanje duš kaj storiti in darovati, bilo mu je največe veselje. Tako n. pr. je l. 1652. blagoslovil novo zastavo za c. kr. pehotni polk grofa Daun-a, ki je takrat bil v Ptuj nameščen. Po končani slovesnosti, pri kateri je nadžupnik vojake z izbornimi in v srca segajočimi besedami izpodbujal k trdni veri na Boga in k neomahljivi zvestobi do cesarja, izročil je polkovnik grof Gaisruck nadžupniku, kakor predstojniku cerkve staro, s podobo sv. Jurija ozaljšano zastavo proseč ga, naj jo v mestni cerkvi shrani kot spominek hvaležnosti do Boga in do sv. Jurija, kajti pod to zastavo pridobil je polk z božjo pomočjo in vsled priprošnje viteza sv. Jurija marsikatero častno zmago v bojih zoper krvoločnega Turčina.

Celo življenje nadžupnika grofa Inzaghi-ja je po tem takem bilo nepretrgana vrsta blagih činov. Tej je pred odhodom v večnost želel

¹⁾ Prvopis v knezoškofijskem arhivu v Mariboru.

dodjati še enega, naj bi ž njim večer svojega življenja prijazno razsvetil, njemu toliko priljubljeni Ptujski cerkvi pa v venec njene starodavne slave vložil še eno, prav žlahtno cvetico. Pred svojo smrtjo predložil je namreč Rimskemu stolu prošnjo, naj bi se Ptujski cerkvi dovolilo češčenje sv. Viktorina, njenega prvega škofa.

Dotična prošnja se glasi:

„Beatissime Pater!

Ad sacros Sanctitatis vestrae pedes humillime provolutus orator Franciscus Ignatius, comes ab Inzaghi, archiparochus et decanus Pettoviensis, Salisburgensis dioecesis, cum toto districtus sui clero tum saeculari, tum regulari, necnon cum universis civitatis eiusdem incolis ea, qua par est, submissione exponit, quatenus iam inde a tot saeculis ad haec usque tempora continuata erga sanctum Victorinum martyrem et olim episcopum suum veneratio persistit. Et vero licet tot bella, persecutiones aliaeque iniuriae temporum nullum aliud luculentum vestigium reliquerint, haec tamen per haustam a maioribus traditionem existimatio et devotio de praedicto episcopo suo ad hoc usque aevum inconcussa permansit. Quare devotissime supplicat, ut Sanctitas vestra ad augendam devotionem de eodem sancto officium cum propriis lectionibus sub ritu primae vel secundae classis recitari et missam legi tum a saeculari, tum regulari in districtu hoc existente clero gratiosissime concedat et hanc gratiam, quam Deus etc.

Franciscus Ignatius, comes ab Inzaghi,

archiparochus et decanus Petovii, una cum toto suo clero.

Franciscus Wasser, iudex civitatis Pettoviensis.

Franciscus Ludovicus Sabief, syndicus.

Joachimus Josephus Harrer, senator et senior.

Franciscus Xav. Schmidt, assessor.

Antonius Coteuitz, assessor."

Tej l. 1768. v Rim poslani prošnji je dodjana: Missa „Statuit“ de communi unius martyris et pontificis cum oratione propria et lectiones officii propriae tres secundi nocturni. Priloženo je tudi spričevalo Sekovskega škofa, Jožefa Filipa grofa Spauer, naj bi se prošnja milostno uslišala. Vsebina te listine se glasi:

„Nos Josephus Philippus, Dei gratia episcopus Seccoviensis, S. R. J. princeps, metropolitanae Salisburgensis et cathedralis Brixienensis ecclesiarum Canonicus capitularis. praepositus Ehrenburgensis, per utramque Styriam et districtum Neostadiensem in pontificalibus et spiritualibus Vicarius generalis etc. comes a Spauer.

Exposuit nobis decanus et archiparochus noster Pettoviensis Franciscus Ign. comes ab Inzaghi, quod ipse cum eiusdem civitatis incolis, sanctae Sedi humillime supplicaverit, ut sibi de s. Victorino episcopo et martyre, quem Pettoviensem non Pictaviensem episcopum fuisse comprobant, missa cum officio novem lectionum concedatur. Quorum proinde pias supplicationes nos praesentibus conutamur, ipsos omnino dignos censentes, quibus petita gratia a sancta sede benignissime conferatur.

Dabamus Graecii in aula nostra episcopali die 25. Martii 1768.

Josephus episc. Seccoviensis.

Ad mandatum altefati principis et episcopi proprium subscripsit Wolfgangus Innocentius Poss, juris utriusque doctor, protonotarius apostolicus, consiliarius ecclesiast. et secretarius manu propria.“

Toda pred ko je ova prošnja bila neugodno rešena¹⁾, umrl je njen početnik, nadžupnik Ptujski Franc Ignacij grof Inzaghi. Kot 78 letni starček zaspal je mirno v Gospodu dne 19. junija l. 1768. ob 1/47 zaran. Pokopal ga je dne 20. t. m. Janez Šalamun, župnik Ožbaldski.

Njegov grobni spominek je vzdian tik vrat v žagrad v cerkveno steno in ima sledeč napis:

„Hic requiem elegit sibi Reverendissimus ac Illustrissimus D. D. Franciscus Ignatius S. R. J. Comes ab Inzaghi, Caes. Reg. Archiparochus et Decanus Pettov. Quiescit pastor inter oves, pro quibus XXXVII annis maxima cura vigilavit. Vis laudum eius compendium? Ecclesiam parochialem eleganti sacristia atque aliis partibus mirifice ornavit, divinis officiis praesentia sua ac vigili studio splendorem addidit, clero demum superatis interdum gravissimis obstaculis nova foundationum jura adjecit, antiqua restituit. Cum hos inter conatus labor nullus eum frangere posset, zelus domus dei vere absumpsit Anno aetatis LXXVIII, salutis MDCCLXVIII. XIII. Kal. Julii.

Vide Domine laborem meum et dimitte universa delicta mea. (Ps. 24., v. 18.)“

¹⁾ Dr. Mih. Napotnik, Sv. Viktorin, str. 258.

32. Gregor Jožef Plohel, doktor bogoslovja, konzistorijalni svetovalec, okrožni dekan in nadžupnik.¹⁾ (1769—1800.)

Temu ne le za Ptuj, ampak tudi za slov. Štajar zelo zaslužnemu možu zasijala je luč življenja dne 7. marca l. 1730. v Ivanjkovcih, majhni vesi, ležeči v prijazni in rodovitni dolinici med Ormožem in Ljutomerom, kjer so njegovi stariši Jurij Plohel in Ana Filipičeva bili precej premožni posestniki. Prvi poduk prejel je pri sv. Miklavži, kamor so Ivanjkovci takrat spadali, od kaplana Andreja Borko²⁾, ki je stariše tudi nagovoril, da so bistrega fanteka v šolo dali.

Ko je gimnazijske in modroslovne študije deloma v Varaždinu, deloma v Gradcu z izvrstnim uspehom dovršil, stopil je l. 1750. v Graško bogoslovje, da bi se pripravljajal za duhovski stan. Tudi tukaj je izvrstno napredoval, zato ga je Sekovski škof Leopold Ernest grof Firmian že kot tretjeletnika zaradi nedoletnosti s

¹⁾ Življenje tega odličnega našega rojaka je opisal č. g. Jakob Meško, kn. šk. duhovni svetovalec in župnik pri sv. Lovrenci v Slov. goricah l. 1885. v „Slov. Gosp.“, l. 1888. pa nekoliko obširneje v knjižici: „Dr. Gregor Jožef Plohel, imeniten humanist in dobrotnik slovenski, njegova domačija in rod v Ivanjkovcih“, katero je z zanimivimi zemljepisnimi in rodoslovnimi razpravami l. 1888. izdal in svojemu stricu k njegovi zlati meši posvetil velenčni g. dr. Fr. Simonič, skriptor c. kr. vseučiliške knjižnice v Beči. Opozarjajé na omenjen životopis, ki je služil v podlago temu spisu, opomnimo, da je v naslednjih vrstah dostavljenih več do zdaj še nikjer objavljenih životopisnih drobnosti, katere je pisatelj v knezoškofjskem arhivu zasledil.

²⁾ Andrej Borko, rodom Središčan je umrl kot župnik v Središči dne 8. januarja l. 1770. star 64 let.

papeževim dovoljenjem v mešnika posvetil dne 22. septembra l. 1753. Prvo sv. mešo je služil na rožnivenčko nedeljo t. l. v romantično ležeči cerkvi žalostne Matere božje v Jeruzalemu, njegov prvi učitelj in glavni podpornik Andrej Borko, takrat kaplan v Ljutomeru, pa mu je pridigal.

Po dokončanih bogoslovskih študijah pripravljal se je Plohel še par let za ostre preskušnje iz vseh bogoslovskih ved, da bi postal doktor sv. pisma. Med tem časom je v Gradcu rad pomagal kakor na prižnici, tako v spovednici, zlasti pa se je trudil v bolnišnici, ki je bila z vojaškimi novinci napolnjena. Ondi je našel hudo bolezen, ki ga je precej časa zelo mučila in v študijah zadržala. Komaj je okreval, poslali so ga l. 1756. v Cmurek, kjer sta bila župnik in prvi kaplan naglo umrla in je tudi drugi kaplan ležal nevarno bolen. Ondi si je v treh mesecih svojega tamošnjega službovanja z ljubeznjivostjo in gorečnostjo svojo pridobil toliko zaupanje faranov, da so ga z mnogimi obljubami za svojega stalnega dušnega pastirja pridobiti želeli. Pa prihodnje skušnje klicale so ga nazaj v Gradec.

Proглаšen za doktorja bogoslovja prišel je avgusta l. 1757. za kaplana k sv. Marjeti niže Ptujca. Ker ondotni župnik Jožef Spaner, dasi rojen Ptujčan, ni bil slovenskega jezika posebno zmožen, moral je kaplan mesto njega pridigati in bolnike s sv. zakramenti previdovati, kar je tudi Plohel z veseljem storil. Kmalu je dekan Ptujski, Franc Ignacij grof Inzaghi spoznal njegovo hvalevredno delavnost, izvanredno učenost in izkušnost v duhovnih zadevah, zlasti

pa njegovo govorniško zmožnost, zato ga je že ob Jurijevem l. 1758. vzel v Ptuj za kaplana. Prva tri leta vodil je Plohel razne bratovščine, pobožne bružbe in cehe v Ptuji obstoječe, potem pa je pet let oskrboval bolnišnico in vrhu tega še podučeval v invalidnici. Po odhodu Andreja Mangina, ki je bil avgusta l. 1766. imenovan župnikom pri sv. Lovrenci v Slov. goricah, postal je Plohel „chorimagister“ in glavna podpora nadžupnikova v dušnem pastirstvu. Vsepovsodi je izpolnjeval svoje dolžnosti vestno in natančno; s svojim vzornim obnašanjem pridobil si je ljubezen in zaupanje vseh meščanov, ki so mu bili kakor otroci očetu iz srca udani. Tudi nadžupnik ga je zaradi njegovih izvrstnih lastnosti visoko čislal in po očetovskem ljubil. Zato ga je že l. 1767. o priliki svojega bivanja v Gradci priporočil ustmeno, l. 1768 pa nekaj tednov pred svojo smrtjo še pismeno škofu kot najsposobnejšega naslednika svojega.

Ko je toraj nadžupnik grof Inzaghi dne 19. junija l. 1768. umrl, izročilo je škofijstvo ne le župnijo, ampak tudi dekanijo Ptujsko Plohel-nu v začasno oskrbovanje ter ga je dne 14. julija t. l. cesarici Mariji Tereziji gorko priporočilo.

Dotična listina se v izvirniku glasi:

„Nos Josephus etc. etc. hisce praesentibus notum facimus, Gregorium Josephum Plochl parochiae Pettoviensis Vicarium de vita, moribus et scientia litteras testimoniales humiliter a Nobis expetiisse.

Quapropter justae eiusdem petitioni benigne annuentes fidem facimus indubiam, ipsum in Universitate Graecensi juxta novum ab Augustissima praescriptum modum ad gradum Docto-

ratus Theologiae promotum fuisse, anno 1756 parochiam Muhreggensem, quae tunc temporis vacabat, provisorio modo administrasse, Graecii invalescentibus morbis valde infectivis hospitalia magno cum fervore frequentasse, ibidem gravissime decumbentibus, praesertim militibus, Sacramenta poenitentiae, Eucharistiae et extremae unctionis cum evidenti propriae vitae periculo gratis administrasse, ac demum per undecim annos continuos Ecclesiae parochialis Pettoviensis capellanum ac postea Vicarium egisse, ubi loco defuncti Decani ac Parochi comitis ab Inzaghi non solum parochiales, sed etiam decanales functiones maxima cum laude peregit, et exinde totius civitatis Pettoviensis amorem et fiduciam ita sibi comparavit, ut ipse ferme plurimis huius civitatis incolis in vitae confinio constitutis cum ingenti animarum zelo Sacramenta administraverit, ac iisdem ad mortem usque indefesso labore adstiterit, ob quas egregias animi dotes cives Pettovienses pro spirituali animarum solatio nil magis exoptant, quam ut praenominatus sacerdos Gregorius Josephus Plochl, in cuius prudentia, discretione ac zelo animarum plene confidunt, tanquam proprius illorum parochus eos pascere posset, quem Nos pariter Augustissimae Imperatricis gratia pro obtinendo Pettoviensi Beneficio prae omnibus aliis competitoribus dignissimum iudicamus.

In quorum majus robur praesentes has propria manu subscriptas, et appresso Episcopali sigillo Nostro firmatas dedimus Salisburgi in aedibus Nostris canonicalibus die 14ta Julii 1768. Josephus Eppus Seccoviensis m. p."

Tudi Ptujčani so vložili zanj posebno prošnjo in razlogi škofijstva in meščanov so bili tako tehtni, da je cesarica Marija Terezija kljubu ugovorom nekaterih viših dvornikov, ki so se za svoje ljubljence potegovali, dne 1. aprila l. 1769, podelila nadžupnijo Ptujsko pred vsemi drugimi tako mogočnimi soprošniki vendarle Gregorju Jožefu Plohel-nu, „*moderno Chori magistro et Vicario praedictae Parochiae tanquam viro de doctrina, curae animarum zelo et laudabili vitae integritate aliisque praeclaris virtutum meritis Nobis plurimum commendato.*“

Sekovski škof Jožef Filip grof Spaur ga je na to dne 9. junija t. l. imenoval konzistorijalnim svetovalcem, nadžupnikom in dekanom ter ga je dne 13. t. m. v Gradci investiral, višjemu duhovniku Jožefu Venceslavu Stögerju pa naročil, naj ga prej ko prej v novo službo umesti. A zaradi mnogovrstnih opravil zamoglo se je to še le dne 15. okt. t. l. zgoditi vpričo vladnega komisarja Jožefa Antona pl. Böckh-a.

Preselivši se v nadžupnijsko stanovanje našel je obširna poslopja precej zanemarjena in poprave zelo potrebna. Zato je, kakor sam trdi v nekem dopisu na Sekovsko škofijstvo, potrošil do 10.000 gld., preden je vse v dober red spravil.

Najpred se je lotil farovža. Tega je v znotranjih prostorih primerneje uredil, potem pa ga zdatno povečal zlasti s tem, da je prizidal mostovž ter ga združil z vrtom, katerega višino je dal z žlahtnimi trtami nasaditi, vse pa tako okusno razvrstiti, da je vrt, romantičen po svoji legi, — z mičnimi odstavki in razdelki postal pravi kras župnijskega doma.

Ko je bil l. 1772. popravljen farovž, prišli so na vrsto pristava in vinogradi v Mestnem vrhu. Tukaj nam je pred vsem omeniti velikega poslopja, sličnega gradiču, katero je l. 1777. postavil pri vinogradu. Nad pivnico za 100 polovnjakov je hram z enim nadstropjem in kapelo, v kateri se sme služiti sv. meša.¹⁾ Sobe v spodnjem delu so vse ozaljšane z različnimi, vmes prav šaljivimi podobami na presno slikanimi. Tudi pri Svetinjah, kjer imel lasten vinograd je postavil veliko poslopje.

Pri tolikih gospodarstvenih skrbeh pa nikakor ni zanemaril cerkve in dušnega pastirstva; — tudi v tem oziru je storil in potrošil mnogo. Ker je vsled vladnega ukaza bilo l. 1775. pokopališče okoli cerkve odstranjeno in na primeren kraj zunaj mesta prestavljeno, dal je staro in zelo poškodovano kapelo sv. Mihaela pri cerkvi podreti, sv. Mihaelu v čast pa v mestni cerkvi ličen altar postaviti. Dve leti pozneje (l. 1777.) dobila je cerkev po njegovi požrtvovalnosti kapelo sv. Križa. Zaradi somernosti so jo prizidali cerkvi paralelno s presbiterijem in vsled tega je tudi južna stranska ladija zgubila starodavno romansko apsidu. V to kapelico so s starega altarja sv. Križa pod korom prenesli čudodelni križ, altar pa so odstranili. Nad kapelo se nahaja sledeč kronogram: „Lasset Vns a Vs Den BrVnnen Des HeLLanDes HeILes Wasser sChöpfen.“²⁾

¹⁾ Doyolil je to Sekovski škof Jožef Filip grof Spaur dne 4. julija l. 1779.

²⁾ Da bi bil Plohel ustanovil tudi kapelo sv. Dizme, kakor trdi Sim. Povoden in po njem F. Raisp in dr. Hönisch, je krivo; kapelo sv. Dizme je dal, kakor je bilo že

Lep spominek njegove darežljivosti je tudi zvonik tik mestne cerkve, katerega je dal leta 1792. večinoma na lastne stroške popraviti in z bakrom pokriti. Potrošil je za-nj 6000 gld.

Tudi za dušni blagor svojih ovčic je bil zelo skrben. Da bi verni od obiskovanja hiše božje imeli večji dušni prid, obrnil se je do Rimske stolice in izprosil razne odpustke. Dne 30. aprila l. 1773. je papež Klemen XIV. podelil popolne odpustke vsem, ki bodo po prejetih zakramentih sv. pokore in presv. rešnjega Telesa ob določenih dneh obiskali ali kapelo sv. Duha v bolnišnici, ali kapelo vseh Svetnikov v mestu ali pa cerkvico sv. Jožefa zunaj mesta in tam na namen sv. Očeta molili.

Sekovski škof Jožef Filip grof Spaur je dne 6. decembra t. l. v dosego odpustkov določil za kapelo sv. Duha binškoštni pondeljek in god sv. Elizabete, za kapelo vseh Svetnikov praznik vseh Svetnikov, za cerkvico sv. Jožefa pa god sv. Jožefa in sv. Ruperta.

Enake duhovne milosti izprosil je tudi mestni cerkvi. Že dne 10. febr. l. 1773. je papež Klemen XIV. vsled njegove prošnje podelil tem, ki bodo cerkev sv. Jurija v Ptujci na Jurijevo, na vseh vernih duš den ali pa na drugo adventno nedeljo obiskali, pod navadnimi pogoji popolne odpustke. Dne 12. junija l. 1775. je pa papež Pij VI. podelil za dvanajstkrat v letu vsem, ki bodo 7 altarjev v mestni cerkvi sv. Jurija obiskali, ravne take odpustke, kakor jih dobijo verni z obiskovanjem glavnih altarjev v cerkvi sv. Petra v Rimu. Sekovski škof je dne

omenjeno postaviti l. 1720. nadžupnik Jožef Maks. Heipl, Plohel pa jo je le obnovil.

15. avgusta t. l. določil sledeče altarje: sv. Jurija, sv. Trojice, žalostne Matere božje, sv. Frančiška Ks., sv. Janeza Nep., sv. Dizme in sv. Križa.

Tudi tako imenovane odpustke Rimskih postaj dobila je mestna cerkev od Pija VI. dne 12. junija l. 1776. za 7 let, bratovščina presv. rešnjega Telesa pa dne 6. junija l. 1777. za vse dni v osmini vernih duš in za vsak torek v tednu pravico privilegiranega altarja.

Pa tudi z raznimi bratovščinami in pobožnimi družbami je poživiljal in širil krščansko cerkveno življenje ter strogo pazil zlasti na to, da so se vse zaobljubne procesije in pobožnosti redno in vestno opravljale. Take procesije je v prvih letih svojega službovanja, ko še je bil bolj trdnega zdravja, — vodil navadno sam, ne le k sv. Jožefu in k sv. Roku, ampak tudi na Polenšak in na Goro.¹⁾ Povsod je navadno tudi pridigal in verne spodbujal k hvaležnosti do Boga in do ljubeznjive nebeške matere, Marije.

Med tem je nastopila razvpita doba cesarja Jožefa II., ki je, kakor drugod, tako tudi v Ptujci zapustila pomilovanja vredne sledi, nadžupniku Gregorju Jožefu Plohelnu pa povzročila mnogo opravkov, skrbi in vmes hudih sitnob.

Cesar Jožef II., ki je po smrti svoje blage matere Marije Terezije dne 29. novembra 1780 prevzel vlado vseh avstrijskih dežel, je hotel

¹⁾ Procesiji na Polenšak in na Goro obljubili so Ptujčani l. 1645. zaradi hude kuge. Na Polenšak je šla procesija prvo nedeljo po obiskovanji D. Marije, na Goro pa v nedeljo po prazniku vnebovzjetja D. Marije.

kar čez noč vse preurediti in ves obstoječi red spremeniti. Tudi cerkvenih zadev se je lotil. Spremenil je nekaterim škofijam meje, ustanovil nove fare, zatrl samostane in bratovščine, prepovedal božja pota ter s takimi in enakimi svojevoljnimi naredbami napravil mnogo zmešnjav. duhovskim predstojnikom, zlasti višjim pa mnogo opravil in sitnob.

Tudi nadžupniku Gregorju Jožefu Plohelnu je dostojanstvo „okrožnega dekana in duhovnega komisarja“, s katerim je bil v tej dobi odlikovan, pripravilo ne le mnogo opravkov, ampak tudi dokaj neprijetnih in britkih ur. Zlasti mu je pa življenje ogrenilo brezozirno postopanje nekaterih vladnih organov proti samostanom za človeštvo tako zaslužnim in vsako verno srce zelo žaljivo zapiranje in podiranje Bogu posvečenih hiš.

Prvo neprijetno nalogo mu je izročil okrožni komisar l. 1782., namreč da ima v smislu postave od dne 12. januarja t. l. odpraviti vse eremite v Ptuji ali okolici živeče.

V Ptujski dekaniji sta takrat živela samo dva eremita. Prvi, Hilarion Haring z imenom je stanoval pri sv. Jožefu zunaj Ptuja ter je pri omenjeni cerkvi opravljal službo cerkovnika. Zato je dobival od bogoljubnih meščanov in okoličanov darove v poljskih pridelkih in v denarji, od invalidnice v Ptuji pa za zvonjenje pri pogrebu umrlih invalidov na leto 3 gld.

Drugi eremit, nek brat Zwerang pa je kot cerkovnik bival pri cerkvi sv. Ivana v župniji sv. Lovrenca v Slov. goricah.¹⁾

¹⁾ Wolf, Die Aufhebung der Klöster in Innerösterreich, 60.

Obema je moral nadžupnik Plohel javiti, da morata redovno obleko takoj sleči in v 4 tednih samotijo zapustiti, kajti red eremitov je po vsej Avstriji odpravljen.

Tudi v Ormoži je imel nadžupnik Plohel v tem letu kot okrožni dekan sitno opravilo. Gvardijan tamošnjega frančiškanskega samostana, o. Polikarp Löffler je namreč kljubu cesarski prepovedi sprejel nekatere novince. Zaradi tega je bil dne 11. junija l. 1782. za vsikdar odstavljen, Sekovskemu škofu pa je bilo naročeno, naj ga da na šest mesecev zapreti. Vsled tega je škofijstvo dne 25. julija t. l. ukazalo dekanu Ploheluu, naj enega svojih kaplanov pošlje v Ormož, da gvardijana v Gradec spre vodi. Ker pa je provincijal med tem bil gvardijana v Varaždin premestil, moral je Plohel osebno tje, da je imenovanega gvardijana spravil v Gradec.

V naslednjem letu (1783.) obiskal je Sekovski škof Jožef Adam grof Arko Ptuj ter je ondi dne 19. oktobra birmal 1434 oseb. Pri tej priložnosti je tudi posvetil kapelo sv. Križa in altar sv. Mihaela.

Največ zelo neprijetnih opravil imel pa je nadžupnik l. 1786., ko sta bila samostana dominikanov in kapucinov v Ptujii zatrta in več cerkva zaprtih.

Vsled gubernijalnega ukaza od dne 29. decembra l. 1785. prišel je okrožni glavar v Mariboru, grof Gleisbach dne 17. januarja leta 1786. z nekaterimi uradniki v Ptuj ter se je podal z nadžupnikom, mestnim županom in drugimi k dominikanom. V veliki obednici je naznanil prijorju o. Mariji Gerer in zbranim

konventualom, da je njihov samostan zatrt ter je potem popisal vse imetje samostansko. Kakor je iz dotičnega inventarja razvidno, imel je samostan takrat 66.558 gld. čistega premoženja deloma v gotovini in dragocenostih, deloma pa v pridelkih, zemljiščih in stavbah. Pridelke in zemljišča so večinoma prodali; samostan in cerkev pa obrnili v vojaške namene. L. 1792. je vlada sicer samostan, cerkev in vrt ponudila za 5600 gld. Ptujčanom, a ker se je meščanom to predrago zdelo, bil je samostan spremenjen v bolnišnico, cerkev pa v magacin. Pozneje so se naselili ondi vojaki.

Par mescev kasneje je enaka osoda zadela kapucine zunaj mestnega ozidja. Dne 6. marca l. 1786. je okrožni komisar Schmidt pl. Ehrenberg samostan zaprl, ustanovnine in cerkvene dragocenosti pa v Gradec odposlal. Kapucini, katerih je bilo takrat v Ptujih 16 duhovnikov¹⁾ in več laikov, razkropili so se križem sveta; nekateri so šli v druge samostane, največ pa za dušne pastirje na deželo. Gvardijan o. Dizma Schmid je bil nameščen kot kaplan in beneficiat v Ptujih.

Tudi samostan kapucinov so obrnili v vojaške namene. Nekaj časa je služil v magacin,

¹⁾ Nek zapisnik od l. 1786. navaja sledeče kapucine v Ptujih: „P. Dismas Radkerspurgensis, Quardianus, P. Basilus Gonovizensis, Vicarius, P. Adrianus Graecensis, P. Justinianus Marburgensis, P. Tranquillinus Veistrizensis, P. Nazianzenus Marburgensis, P. Daniel Cilliensis, P. Felicianus Marburgensis, P. Agathangelus Gonovizensis, P. Franciscus Marburgensis, P. Michael Marburgensis, P. Amianus Pettoviensis, P. Benjamin Graecensis, P. Eduard Pettoviensis, P. Jacobus Marburgensis, P. Adalbertus Iglaviensis.“

potem za bolnišnico, početkom tega veka so pa v njem ustanovili vojaško pekarijo.¹⁾

Pa preden ste bili cerkvi dominikanov in kapucinov prepuščeni v posvetne namene, moral je nadžupnik Gregor Jožef Plohel vsled škofijskega ukaza od dne 8. maja l. 1786. obe eksekrirati. Zaradi tega je v obeh izbrisal znamenja posvečenja, namreč križe na stenah, odstranil vse iz tabernakeljev, zlomil na altarih portatile, seboj vzel relikvije, cerkvene ključe pa izročil političnemu komisarju. V tem letu moral je nadžupnik eksekrirati tudi cerkvice sv. Jožefa, vseh Svetnikov, sv. Duha v bolnišnici, sv. Roka pri Hajdini in še več drugih.

Najbolj žalostna naloga zadela pa je nadžupnika Plohel-na l. 1788., ko je moral vsled ukaza Sekovskega škofa Jožefa Adama grofa Arko od dne 16. marca t. l. degradirati duhovnika Ivana Onič-a, ki je bil na 6 let v težko ječo obsojen.

Kot okrožni dekan moral je Plohel sodelovati tudi pri ustanovitvi novih duhovnij, zlasti sv. Petra in Pavla v Ptuji, sv. Marka in na Polenšaku l. 1789. Kakor v teh, tirjala je vlada tudi v drugih zadevah od njega obširna poročila in pojasnila.

Iz lastne skušnje dobro vedoč, kako hudo se godi slovenskim dijakom zlasti v Gradci, če ne dobijo od doma ali od drugih dobrohotnikov dovolj podpore, ustanovil je že l. 1790. z glavnico 4000 gld. dve dijaški štipendiji, dve pa pred svojo smrtjo v svoji oporoki.

¹⁾ Wolf, Die Aufhebung der Klöster in Innerösterreich, 121 in 124, potem Sim. Povoden, Bürgerl. Lesebuch, 453—455.

Iz poznejih let njegovega službovanja nam je še omeniti, da je dne 15. junija leta 1793. moral za vojne potrebe poslati c. kr. peneznici v Gradci iz cerkvenega premoženja 5 dragocenih kelihov, dve srebrni svetilnici, skledico z dvema darilnima vrčema, dve kroni in 198 manjših srebrnih reči, — vkup 557 glđ. 2 kr. in 2 vin. vrednosti.

Istega leta (1793) je začel zelo bolehati. Zato je želel, iznebiti se vse skrbi obširnega gospodarstva in odložiti vsa župnijska in dekanijska opravila. Obrnil se je toraj do Sekovskega škofijstva s prošnjo, naj blagovoli nadžupnijo Ptujsko v oskrbovanje izročiti dekanu pri sv. Barbari, Ivanu Nep. Leutzendorferju. V dotičnem dopisu od dne 19. decembra l. 1793. pravi med drugim: „Po večletni lastni žalostni skušnji in po zdravniški potrdbi, kakor kaže pridjano spričevalo, sem trdno sklenol, zavoljo telesnega bolehanja, ki se vedno hujša, da bi se ovarval še bolje nevarnih napadov, vse zemljišče dati v najem in odložiti vse gospodarske in podložniške skrbi in zato napraviti pravilno pogodbo z Ivanom Nep. Leutzendorfer-jem, dekanom pri sv. Barbari v Halozah. Ker pa je gospodarstvo le ena polovica mučnih skrbi, srčno želim, naj se tudi župnijska in dekanijska opravila zgoraj imenovanemu gospodu izročijo in Ivan Leutzendorfer za oskrbnika te župnije in obširne okrožne dekanije postavi“. Slednjič pa prosi, naj ga prečast. škofijstvo blagovoli Njegovemu Veličanstvu predložiti, da bo z naslovom častnega korarja odlikovan. To prosi, kakor trdi, ne iz slavohlepnosti in želje častnih naslovov, temveč, ker bi ljudje mislili, da

je pri svojih viših prišel ob milost, ker je Barbarski dekan prevzel vsa njegova dosedanja opravila. Druga prošnja mu ni bila uslišana, pač pa prva; Leutzendorfer je postal oskrbnik okrožne dekanije Ptujске.

Bolezen se mu je vedno hujšala, zato je še o pravem času razpoložil s svojim premoženjem ter dne 1. marca l. 1800. podpisal svojo obširno oporoko. Ko je v njej najpoprej izročil svojo dušo neskončnemu usmiljenju božjemu, priprošnji prečiste D. Marije in vseh svetnikov, naroči natanko svoj pokop, odredi, koliko ima dobiti vsak duhovnik, ki bo ga spremljal do groba in vsi tisti cerkveni služebniki, ki bodo imeli še posebna opravila. Svoje premoženje je razdelil v tri dele. En del je odločil svojim sorodnikom in služebnikom, drugi ubogim in zapuščenim sirotam in tretji v blagor svoje duše; — ta naj bi bila, kakor slednjič trdi, glavni dedič vseh dobrih del, katere je naročil.

Tretji den potem, — 3. marcija 1800 je za vodeniko izdehnil svojo blago dušo. Bil je plemenitega srca, trdnega in odločnega značaja, po svoji delavnosti in darežljivosti vse hvale vreden sin slovenskega naroda ter ostane, kakor trdi Sim. Povoden — zavoljo svoje dobrotljivosti in pravičnosti nepozabljiv.

Truplo njegovo počiva na Ptujskem pokopališču, kjer so mu sorodniki postavili iz hvaležnosti spominek. V južnem obzidju še je videti kamnena plošča z napisom:

„Iiten Maerz VerLies GregorIVs PLo-
CheL seIne PettaVer HeerDe, gleng Ihr VoraVs
zVr EVVIgkeIt.

ReCorDabILes PastorIs XXXI annl seuIs
LXX annorVM posVerVnt tIbl, Vt paX sIt
ossIbVs tVIs.

Entfesselt von Leibesbanden,
Ruhe sanft in Gotteshanden“.

33. Jožef Frauenberger, „Ss. Theol. Licentiatus“, Sekovski knezoškof. svetovalec, okrožni dekan in nadžupnik¹⁾ (1801—1811.)

Rojen v Mariboru l. 1745. je bil v mešnika posvečen dne 11. marca l. 1769. Od leta 1775. je služil kot „cooperator slavonicus“ pri cerkvi sv. Ulrika, a l. 1786. je postal prvi župnik slovenske fаре v Mariboru, katero je cesar Jožef II. takrat ustanovil. Ondi je pastiroval do 16. septembra l. 1793., potem pa se je preselil v Hoče, kjer je kot nadžupnik in dekan deloval do 14. oktobra l. 1801. Takrat je nastopil nadžupnijo Ptujsko, katero je dobil, da si za njo še niti prosil ni. To pa je že čudno, si bode kdo mislil, a vendar je tako. Ker namreč ni nobeden izmed prošnikov za nadžupnijo Ptujsko služil na cesarski fari, moralo je škofijstvo nov predlog napraviti. In med temi, katere je škofijstvo na to vladi predložilo, bil je tudi Jožef Frauenberger, ces. nadžupnik v Hočah, ki se ni malo zavzel, ko je dobil dekret imenovanja za nadžupnika v Ptuj. Še le potem, ko mu je škofijstvo naznanilo, da je bilo tudi njega predložilo, bila mu je stvar jasna.

Kakor drugod, vedel si je Frauenberger tudi v Ptuj pri vseh veljavo in čast ohraniti. Živeč vedno bolj za-se bil je v svojem poklicu

¹⁾ Večinoma po listinah knezoškofijskega arhiva v Gradci in Mariboru.

vseskozi vesten in natančen. V družbe ni rad zahajal, zato pa se je toliko rajši bavil z dušnim pastirstvom, zlasti pa s šolstvom; odgoja mladine, kateri je bil vedno iskren prijatelj, bila mu je najprijetnejša zabava. Vsled njegovega prizadevanja postala je mestna šola v Ptujih vzgledna šola, ki je marsikateremu mladenci odpela pot do višje omike in boljše bodočnosti. Mnogo takratnih Ptujskih učencev je dospelo v častne duhovske in posvetne službe.

Tudi drugod je Frauenberger, kot šolski nadzornik imel skrb na to, da so fanti bistre glave in lepega obnašanja šli študirat; za take je veliko storil.

Pa tudi v drugem oziru je bil neumorno delaven in izvanredno darežljiv. Ko je l. 1807. počastil cesar Franc dne 20. septembra Ptuj s svojim pohodom, izročil je v pričo c. kr. kresijskega poglavarja, Janeza barona Grünschütz-a in ces. zdravnika, barona Stift-a mestno bolnišnico nadžupniku Frauenberger-ju in trgovcu Tomažu Stiegler-ju v oskrbovanje. Laskava za nadžupnika je bila cesarjeva pohvala: „Ne zahtevam od Vas nič drugega, kakor da še tudi v bodoče za blagor bolnišnice v tem smislu delujete, kakor ste to do zdaj storili“.

V prihodnjem letu se je pogodil z domačim umetnikom, Matijo Schiffer-jem, ki je vsled tega l. 1809. olepšal presbiterij s slikami na presno. Slike so prav lepe, le-to je obžalovati, da se niso izvršile gotskemu slogu primerno, in da je zaradi tega cerkev zgubila ne le dve krasni gotski okni, ampak tudi svoj najlepši in neprecenljivi spomenik, namreč tako imenovano: „Arca Sanctissimi“. Ta znamenit umo-

tvor, v gotskem slogu iz kamna izklesan je stal na evangeljski strani presbiterija in je služil v shrambo Najsvetejšega. Sekovski škof Eberlein je o priliki svoje vizitacije l. 1617. našel v Ptujski cerkvi presv. rešnje Telo shranjeno „a cornu altaris summi dextero in tabernaculo decentissimo, exterius sculptis imaginibus inauratis usque ad mediam chori fornicem, deinde picturis usque ad supremitatem fornicis exornatum, interius rubro holoserico decentissime circumvestitum“. Da si je vladika takrat naročil, da se ima Najsvetejše v bodoče shranjevati na altarji v posebnem tabernakelji — „ligneo fabrefacto rotundo. . . inaurato depicto“, je vendar naročil, naj se zaradi tega „Arca Sanctissimi“ nikar ne odstrani, ampak naj ostane „ob majus ecclesiae ornamentum“. Pa ta „kinč cerkve“ je bil l. 1809. odstranjen in žalibog tudi razrušen.

Istega leta (1809.) dne 30. marca je nadžupnik Frauenberger po dokončani sv. meši, katero je služil pri Turniščah pod milim nebom, blagoslovil deželni brambovec Mariborskim od Jožefa kneza Dietrichsteinskega podarjeno zastavo. Pri tej svečanosti je zbrano občinstvo v izbornem govoru navduševal za cesarja in domovino.

Za krasno sliko na prednjem altarji, predstavljajočo smrt sv. Jurija, farnega patrona, daroval je blagi nadžupnik 1100 gld. Tudi v svoji oporoki od dne 16. novembra 1809 na cerkev ni pozabil, ampak jej je sporočil 2000 gld. za nov tabernakelj in 600 gld. za cerkvena oblačila. Za se in svoje napravil je letno ustanovo, v Graškem konviktu pa s precejšnjo glav-

nico zagotovil enemu gojencu brezplačno stanovanje in hrano.

Ti in drugi čini kažejo dovolj njegovo plemenito srce, pa kaj, da so nekateri obrekljivi jeziki vsako njegovo še tako blago delo slabo sodili in sumničili ter mu s tem marsikatero britko uro pripravili.

Dne 19. julija leta 1811. je Ptuj obiskal Sekovski škof Janez Friderik grof Waldstein ter je birmal ondi 346 oseb. Kmalu na to, dne 9. septembra leta 1811 zadel je nadžupnika Frauenbergerja mrtvoud in še tistega dne, nekaj čez 8. zvečer je izdihnil blago dušo. Zasluge tega ponižnega in pobožnega duhovnika so se prav spoznavale in cenile še le po njegovi smrti.

Njegovi telesni ostanki počivajo na mestnem pokopališču, kjer ima neznaten nagrobni kamen z napisom:

„Aspicite Cineres Iosephi FraVenberger Mori reCorDare. Inter oves pastor fatigatus dulce quiescit, Gregem ut Domino sisteret ipse suo“.

34. Karol Jožef Kellner, častni kanonik Sekovski, okrožni dekan in nadžupnik. (1812—1821.)

Narodil se je dne 18. marca l. 1751. ob 6 zvečer v Dornavskem gradu, kjer je njegov oče Jožef Karol Kellner bil večletni oskrbnik.¹⁾ V sedmem letu svoje starosti je zgubil drago mater Ano Marijo, roj. Miller, ki je v najlepši dobi svojega življenja dne 3. decembra 1757 umrla ter je bila drugi den položena v žerf žalostne Matere božje v Ptujski mestni cerkvi. Ko se je

¹⁾ Krstna knjiga župnije sv. Ožbalda zunaj Ptuja.

oče dne 4. maja l. 1760. zopet oženil z Gradčanko Evo Lizo, roj. Kiffer¹⁾, poslal je sina Karola Jožefa k avguštincem v Poljano (Pöllau) na Nemškem. Ondi je z izvrstnim uspehom dovršil svoje študije in bil 2. aprila 1774 v mešnika posvečen. Prvih 13 let je kaplanoval v Poljani, od koder je dne 17. aprila 1777 prišel v Ptuj, da je k zadnjemu počitku sprevodil svojega očeta, ki je bil dva dni poprej v Gospodu zaspal.²⁾ Pokopali so ga najbrž na strani njegove prve soproge v žerf žalostne Matere božje. Na severni strani farne cerkve v Ptujih nahaja se v steno vzdana marmornata plošča z napisom:

„Wohin? Wanderer, — Steh still und lies:
Der Wohledelgebohrne Herr Karl Joseph Kelner
ist den 15. April 1777 im 63. Jahre seines
Alters selig verschieden.

Fragest, was er war?

Ein treuer Knecht, der das hochgräfliche Attemsische Gut St. Marxen und Dornau 38 Jahre löblich verwaltet; ein frommer Christ, dessen Tugend langwährende Leiden geprüft, ein kluger Sterblicher, der die Verwaltung 3 Jahre vor seiner Auflösung freywillig abgelegt, für sich und die Seinigen einen Jahrtag gestiftet und seiner Seele noch in der Zeit Vorsehung gemacht hat.“

Iz Poljane je Karol Jožef Kellner prišel l. 1787. za kaplana v Pöllauberg, od tam pa čez eno leto za provizorja v Miessenbach. L. 1789. je postal župnik v Blumavi, l. 1808. pa dekan v Poljani. Od tam je l. 1812. prišel za nadžupnika in okrožnega dekana v Ptuj, kjer

¹⁾ in ²⁾ Matrike Ptujске.

si je posebno kot okrajni šolski ogleda pridobil toliko zaslug, da ga je cesar Franc imenoval dne 10. julija 1820 častnim korarjem Sekovskim. Dne 23. avgusta t. l. umeščen se tega odlikovanja ni dolgo veselil, kajti že 11. avgusta l. 1821. končala mu je huda bolezen življenje.

Bil je goreč dušni pastir, slaven pridgar in izurjen v šolskih zadevah. Krasen, iz rudečega marmorja l. 1816. napravljen tabernakelj, za katerega je daroval 7234 gld. je najlepši spominek njegove gorečnosti.

35 Jožef Meglič, kn. šk. Sekovski svetovalec, okrožni dekan in nadžupnik. (1822 do 1842.)

Narodil se je dne 9. februarija l. 1778. v Pohorskem pri Slivnici h. št. 41 kot zak. sin Jakoba in Kunigunde Meglič.¹⁾ Dne 4. sept. l. 1802 v mešnika posvečen je kaplanoval v Hočki dekaniji do 1. avgusta 1807, ko je bil imenovan župnikom pri sv. Janži na Dravskem polji. Zaradi bolehnosti se je že 12. novembra 1808 župniji odpovedal in se podal v pokoj. Ker pa je čez eno leto zopet celo ozdravel, šel je koncem leta 1809 za župnika v Žetale. Od tam se je dne 23. aprila 1817 preselil v Lembah, kjer je župnikoval do Jurijevega 1822. Takrat je prevzel mu vsled posredovanja nadvojvode Ivana od cesarja Franca podeljeno nadžupnijo v Ptuji, katero je vodil 20 let. O njegovem delovanju v Ptuji piše Sim. Povoden²⁾ tako-le:

¹⁾ Krstna knjiga župnije Slivničke.

²⁾ Hauptpfarrliches Geschichten-Buch, str. 14 in 15.

in der Propst!

. . . S. Majestät Franz I. Oesterreichs
 Erbkaizer verliehen ihm zwar die hiesige Stadt-
 und Hauptfarrey schon am Ende des Kellne-
 rischen Sterbejahres, tratt sie aber erst 1822
 an und liess sich den 23. April feierlich in-
 stalliren. Bestritt bis jetzt die Kosten der ver-
 besserten Kuratenwohnung in Wurmberg, steu-
 erte bey zur Bauführung der Kirche, der
 Schul-, Pfarrhof- und Wirthschaftsbauten zu
 St. Lorenz in Windischbücheln, wie auch zu
 St. Margareth nächst Meretinzen Vieles bey:
 noch mehr erst zur Tilgung jener Wuhrbauten-
 schuld, welche auf der pfarrlichen Pf.ünde
 lastend sein Vorfahrer aus Mangel des Ver-
 lasses nicht tilgen konnte. Von Strassen- und
 anderen derley Kommunbeyträgen nichts zu
 melden, half er manchen Bedürfnissen des Pfarr-
 houses selbst ab, und erwirkte von der hohen
 Länderstelle, dass ihm nebst der Erneuerung
 eines Schüttbodens fürs Getreid auch die Her-
 bauung der übrigen Wirthschaftsbauten gnädigst
 bewilligt wurde. Aus seiner Betriebsamkeit er-
 hielt die Stadtpfarrkirche 1833 ein in der Fasten
 aufzustellendes Bild des gekreuzigten Erlösers:
 das Jahr zuvor aber kamen zur Kirche sechs
 tücherne, rothe Mäntel für Windlichtträger,
 dann das grosse und kleine Treppenverdeck
 theils am Hochaltare, theils auch an jenen Stüh-
 len, die zur Zeit eines feyerlichen Amtes von
 der Geistlichkeit besetzt werden. Nach solchen
 schon erfolgten Vorthätigkeiten hoffen wir nicht
 vergeblich, dass bey längerer Dauer seines hirt-
 lichen Daseyns noch Mehreres für Kirche und
 Nachfolger geschehen werde. Nur zu bedauern
 ist es, dass der sechzehnjährige seit 1833 ver-

lorene Holzstreit mit der Attemsischen Herrschaft in Wurmberg ein sehr empfindlicher Verlust aus Schuld der Vorfahrer sowohl, als des Vertheidigers einer so gerechten Sache jetzt und künftig bleiben werde.“

Omeniti nam je še, da je dne 29. junija l. 1826. Sekovski knezoškof Roman Sebastijan Zängerle posvetil v mestni cerkvi glavni altar sv. Jurija, v katerega je vložil relikvije sv. mučenikov Kolumba, Deodata in Felicissime.⁴⁾

Nadžupnik Jožef Meglič je v drugi polovici l. 1842. šel v pokoj in je umrl kot zlato-mešnik v Mariboru dne 30. marca 1858.

36. Franc Cvetko, kn. šk. duhovni svetovalec, okrožni dekan in nadžupnik. (1843 do 1848.)

Temu slavnemu rodoljubu je zibelka tekla v Dornavi h. št. 19 zunaj Ptuja, kjer je kot zak. sin Jožefa Cvetko, kmeta in Neže, roj. Šešerko dne 14. septembra l. 1789 luč sveta zagledal.²⁾ Ko je Ptujsko ljudsko šolo z naj-

¹⁾ Dotična listina, ki je svoje dni visela pri glavnem altarji, se glasi: „Auno Domini MDCCCXXVI die XXIX. Junii Ego Romanus Sebastianus episcopus Seccoviensis, nec non administrator episcopatus Leobienensis, Imperii Austriacii Princeps consecravi Altare hoc in honorem s. Georgii et Reliquias Sanctorum Martyrum Columbi, Deodati et Felicissimae in eo inclusi et singulis Christifidelibus hodie unum annum et in die anniversario consecrationis huiusmodi ipsum visitantibus quadraginta dies de vera indulgentia in forma Ecclesiae consueta concessi.

L. S.

Romanus

Jacobus Stopper
Consil. Secret^{us}.

²⁾ Krstna knjiga župnije sv. Petra in Pavla v Ptuj.

boljšim uspehom dovršil, poslali so ga stariši na gimnazijo v Maribor, kjer je tudi jako dobro napredoval in bil poseben ljubljenelec prof. dr. Gottweiss-a, ki je v bistrem mladenči vzbudil ljubezen do pesništva. V knjižici izdani od dr. Murka: „Fabule in pesme Leopolda Volkmera“ nahajate se na konci dve pesmi Cvetkovi, katerih ena opeva lepoto Štajarske dežele, druga pa dogodek iz življenja cesarja Franca.

Modroslovske šole je Cvetko obiskoval v Gradci, ter se posebno prikupil slavnemu zgodovinarju prof. A. Schnellerju, ki ga je vzgojil v izvrstnega zgodovinarja.

Po dovršenih modroslovskih študijah je stopil v Graško bogoslovnico, kjer se je tudi v bogoslovskih naukih izmed vseh odlikoval. Kot bogoslovec drugega leta je bil od prof. Schnellerja, ki je zaradi bolezni moral svoja predavanja opustiti, zaznamovan za najsposobnejšega, ki bi ga mogel nadomestovati. In res je Cvetko potem predavanja Schnellerjeva tako izvrstno nadaljeval, da ni le vseh poslušalcev obdržal, ampak še več jih je pridobil in celo častniki in uradniki so ga hodili poslušat. Z enako dobrim uspehom je kot bogoslovec tretjega leta nadomestoval na vseučilišči prof. dr. Wisenauerja iz cerkvenega prava.

Posvečen je bil v mešnika dne 18. sept. 1. 1813. pri sv. Andraži na Koroškem, ker v Gradci takrat ni bilo škofa.

Kot novomešniku zložil in posvetil mu je Štefan Modrinjak, takrat župnik pri sv. Tomaži znamenito pesem, katero tukaj objavimo po izvorniku v Ptuji najdenem.

„Amico Zvetkoni.

- Z. Zadnji človek je na sveti,
Ki svoj rod za nič drži;
Zapstonj so mu rožni cveti
Njemu nikaj ne diši.
- V. V nadrih matrnih se 'zhrani
V njeni reji se zredi;
Mačoho oslapno brani
Mater pa za nič drži.
- E. Erjav kakti Judaž bodi,
Naj te pes za plotom je,
Med Slovence naj ne hodi,
Ki je prav Slovenec ne.
- T. Ti prijatelj Cvetko jesí,
Materne dežele cvet,
Z Dornavske, kamenske vesi,
Z lukom zrejen, pa oplet.
- K. Kokol nesi med pšenicoj,
Ščipek raseš 'zmed kopriv;
Kokol 'ztrga se že z klicoj,
Ščipek pa je ves pikljiv.
- O. O, kak ja želim vam vživat
Dugo podmesečni svet.
Primic, Šmigoc, Cvetko vivat,
Dosti, dosti dugo let!

(Cecinit pro anno 1813, St. Modrinjak.)“

O novem letu 1814 nastopil je Cvetko prvo kaplansko službo v Ljutomeru, od koder se je oktobra t. l. preselil k sv. Lovrenci v Slov. goricah. Ondi je namesto zanikernega in v iz-

vrševanji svojih dolžnostij nemarnega učitelja Jožefa Štuhec-a podučeval precej časa otroke v šoli, kar naddekan Karol Jožef Kellner v svojem poročilu do škofijstva l. 1816. posebno omenja. Od tam je 5. septembra l. 1821 odšel k sv. Marjeti na Pesnici, kjer pa ni dolgo kaplanoval, kajti že 11. januarja l. 1823. je prevzel župnijo v Lembahu. Kot župnik v Lembahu je do leta 1826. oskrboval tudi Hočko dekanijo in bil ves čas svojega 20letnega ondotnega župnikovanja tudi komisar za izpite iz veronauka na gimnaziji Mariborski.

Marca 1843 je bil po posredovanju blagega nadvojvode Ivana, s katerim se je bil v Pekrah seznanil, imenovan nadžupnikom in okrožnim dekanom v Ptuji, kjer so ga 23. aprila t. l. inštalirali. Ondi je že v naslednjem letu 1844. obhajal z veliko slovesnostjo sv. misijon v spomin na tisočletni obstanek Ptujске fare. O tej redki svečanosti prinesla je „Stiria“ l. 1844. obširno poročilo, ki se v slovenskem prevodu glasi:

„Tisočletnica mestne farne cerkve sv. Jurija v Ptuji.“

Po ukazu cerkvenega zbora Tridentinskega (Ses. 13. cap. 5.) imajo se v katoliški cerkvi v časih tudi posebne slovesnosti napraviti, da se po njih verniki božjih dobrot v posebni meri spomnijo in svojemu Gospodu in Zveličarju dolžno hvalo dajo. Taka svečanost se je obhajala v Ptuji od 16. do 23. junija 1844 o priliki tisočletnega jubileja farne cerkve. Sedanja farna cerkev v Ptuji je namreč že pred tremi

leti dosegla tisočletno starost, ker je bila že l. 840 postavljena in, ker je bil Oton, škof Ptujski ravno umrl, od Luiprama, nadškofa Solnograškega tretjo nedeljo po binkoštih na čast sv. Juriju posvečena. Če je že na sebi bilo primerno, preteklo tisočletno dobo cerkve s posebnim obhajilom sklenoti, vzpodbujala je k temu še boljše lepa priložnost, ki se je ponudila za dušno zveličanje veliko tisoč ljudi kaj stori. V ta namen je visokočastiti okrožni dekan Franc Cvetko pri velečastitem Sekovskem ordinarijatu poprosil, da mu sprosi popolne odpustke, na čegar prizadevanje so sv. Oče Gregor XVI. res 2. maja 1844 podelili popolne odpustke od 3. do 4. nedelje po binkoštih vsem tistim, ki v tem času mestno farno cerkev v Ptuj obiščejo, se spovejo, sv. Obhajilo prejmejo in na namen sv. katoliške cerkve molijo. Ko je dne 8. junija t. l. sledil še z Dunaja najvišji „Placetum regium“, bila je jubilejska svečanost po celi dekaniji in v bližnjih krajih oznanjena; zlasti pa so bile fare, odtrgane svoje dni od nadfare Ptujске povabljene, k svoji materi priti in se jej zahvaliti, da so od nje zadobile luč sv. vere, ob enem pa tudi, da bi verni svoje duše posvetili v tem nadfarni cerkvi odločenem času izveličanja.

Tako je prišel 15. junij, predvečer sv. jubileja. Častitljiva, starodavna cerkev je bila praznično okinčana. Velika vrata so kinčale tri vrste zelenih, s cvetljicami pretkanih vencev in nad vrati se je lesketal z zlatimi črkami primeren napis iz sv. pisma: „In beneplacito Altissimi mille anni“. (Ecel. 41, 6.) Tako so bili tudi v cerkvi stebri z lepimi venci oviti.

Prižnica pa je bila razun drugih primernih kinčev z rudečim damaškom pregrnjena, ki je bil obšit z zlatimi križi, znamenji vere, ki se z onega torišča oznanja. Pri vходу v presbiterij je viselo zgoraj iz nežnih cvetljic sešito znamenje vere, upanja in ljubezni. Na obeh straneh pa so visela lična pregrinjala, kakor bi romarjem oznanjevala: Tu je sedež Najvišjega; kdor se mu hoče približati, naj umije poprej svoje srce v kopeli sv. pokore.

Ta pregrinjala so bila iz rudečega blaga, z nekaterimi cvetljicami in zelenimi listi okinčana, ob enem pa prozorna, in ker je od druge strani lepa cerkvena malarija nasproti bliščala, videl se je skoz nje bogato okinčan marmornati veliki altar z brezštevilnimi lučicami čarobno razsvitljen. Pri tem pogledu so se srca topila in oko ni ostalo lahko suho.

V presbiteriji pa je visel zelen venec, ki je v belem podolgastem četverokotniku iz belih in rudečih cvetljic v velikih črkah imel številko „tisoč“, ter je na vsaki strani altarja do tal segal. Tudi pogled na to številko je naredil globok vtis. Človek gledajoč to veliko številko je čutil svojo ničevost, občutil pa je tudi veličastvo in velikost božjo, ki je ta tempelj skoz tisoč, — vmes prav viharjih — let s svojo mogočno roko varovala, ter krajše dobe časa in veke po svoji neskončni modrosti primerno deli. To je človek občutil pri tej veliki številki in videli smo vernike spoštljivo poklekati, da bi večnega in vsemogočnega Boga molili.

Ko je hiša božja bila za visoki praznik dostojno okinčana in pripravljena za delitev

božjih milosti, zadoneli so v starem in temotnem zvoniku slovesno in veličastno zvonovi in tako se je 15. junija od 6—7 zvečer pri vseh cerkvah velike dekanije jubilej z zvonjenjem naznanil. To zvonenje po celi okolici je bilo gniljivo do solz. Medeni jeziki zvonov so govorili z umrljivimi ljudmi tako glasno in močno o usmiljenju božjem, udarci zvonov so omehčali srca in so jih za sprejem božjih milosti pripravna storili.

Po pol osmih zvečer smo mil. višjega pastirja Sekovske škofije, Romana Sebastijana na Florijanskem trgu s šolsko mladino, veliko množico ljudstva in 45. duhovniki spoštljivo in veselega srca sprejeli in v cerkev sprevodili, kjer so mil. gospod po slovesnem blagoslovu na prižnico šli in s krepkim uvodnim govorom jubilej odprli. V nedeljo potem, — 16. junija — so služili mil. višji pastir slovesno sv. mešo in popoldne slovesne večernice, da bi ljudstvu in duhovnikom s svojo mogočno molitvijo Gospoda Boga naklonili in sv. blagoslov za uspeh bogoljubnega začetega dela podelili.

Komaj se je čas jubileja začel, komaj se je studenec sv. pokore in dragoceni zaklad popolnih odpustkov odprl, vreli so tisočeri od vseh strani, da bi s svojo vestjo mir naredili, svojih dušnih madežev se očistili in srce po grehih ranjeno ozdravili. Prišli so prebivalci med Muro in Dravo, od gornjih Slovenskih gor, iz Haloz, z gornjega Dravskega polja in tudi iz Celjskega okroga. Poleg nebrojnih romarjev, ki so prišli posamezni ali v manjših trumah, prišlo je 34 procesij z dušnimi pastirji ter so ta teden polnili ulice, trge in cerkve staro-

davnega Rimskega Petovija. Veličastno je bilo pogledati te procesije, ki so imele kot kinč veliko število belo oblečenih in venčanih devic, — nekatere do 400, — in so štele na tisoče vernih. To so bili slovesni slavohodi, veličastni sprevodi katoliške vere in deviške čednosti. Pri teh procesijah se je čutila moč katoliške vere, se je videlo veličastvo cerkvenih naredeb, se je kazala velika pobožnost vernih, ki so v tisočeri jeziki najgorkejše molitve in pesmi k Bogu usmiljenja pošiljali. Te molitve in hvalospevi pobožnega ljudstva in veličastno donenje zvonov, ki je verne po ulicah v cerkev spremljalo, je naredilo vtis, ki se ne da popisati. Vsi, ki so gledali procesije mimo idoče, so bili do solz ginjeni in še zdaj le s solznimi očmi o tem pripovedujejo. Čez vse ginljiva pa je bila prikazen častnega korarja in župnika pri sv. Marku, g. Andreja Ledenik-a v sredi svojih faranov, kako je 82 letni starček med majhnimi nedolžnimi deklicami v procesiji prišel. Ravno kakor je v oziru cerkve okoli nje bilo vse mlado, tako je stari, pa še čvrsti starček izmed mladine bil videti ter je tako na poseben način predočil starodavnosti praznik.

Da bi Ptujčane na dobrotnike mesta in zlasti mestne farne cerkve opomnil, služil je okrožni dekan, g. Franc Cvetko celi teden ob 6. zjutraj za nje sv. mešo z blagoslovom.

Vhod procesij je bil večidel ob 9. zjutraj končan; potem je sledila vsak den pridiga in potem slovesna sveta meša z leviti, katero je služil najstarejši prišlih župnikov: pridigovalo se je v tednu dopoldne in obe nedelji popoldne

slovenski, v nedeljo zjutraj in v torek in četrtek popoldne ob 6. pa nemški.

Po veliki meši hiteli so verniki, ki še doma niso bili pri spovedi, k spovednicam, da bi svoja srca grehov očistili in zgubljen dušni mir zopet zadobili. In res, pri celi svečanosti ne vem, ali bi bolje občudoval neumorno potrpežljivost spovednikov ali spokornost in gorečnost vernikov. Kajti od 4. zjutrej in pozno v noč, izvzemši kaki dve uri o poldne so vedno spovedali. Po sto vernikov je ostalo do 8. zvečer tešč, dokler jim ni bilo mogoče spoved opraviti in sv. Obhajilo prejeti. Drugi pa so po dva ali tri dni čakali, da jim je bilo mogoče, sv. zakramente prejeti in popolni odpustek zadobiti.

Duhovniki v celi okolici, ki niso v Ptujih spovedovali, so to doma v svojih cerkvah po celi den opravljali in le tako je razumljivo, da jih je v enem tednu toliko sv. spoved opravilo in sv. Obhajilo prejelo; kajti obhajanih je bilo 34.000, število romarjev pa do 50.000. In kako skesano so ti tisočeri svojo pobožnost opravili, kako pripravni so bili za dobro, to ve le Bog in vedna zamolčljivost spovednikov. Za duhovnike je bil ta teden nebeška žetev, za ljudstvo pa srečen čas obilnega blagoslova. Verni romarji so sicer mnogo truda in nadlog imeli, pa to jim je bilo obilno poplačano z dragocenim plačilom znotranjega mira in z zakladom popolnega odpustka. Spovedniki pa, katerih je bilo navadno vsak den po 35, ki so tudi brez povabila od daleč prišli, da bi v potu svojega obraza za Gospoda v spovednici delali, in ki so teže dneva voljno prenašali, bodo go-

tovo svoje obilno plačilo od večnega plačnika dobili.

Sklep tega za Ptuj tako imenitnega tedna je naredila v nedeljo, 23. junija popoldne ob 5. velika mestna procesija, ki je šla iz samostanske v mestno farno cerkev. Učenci, vse zadruga z banderami, vsi še navzoči duhovniki, katerih je bilo z domačimi 15 in skoro vsi prebivalci mesta so se pridružili tej veliki procesiji, v kateri se je rožni venec molil in so se litanije pele, in katera se je z vidno pobožnostjo po ulicah v farno cerkev pomikala. Sploh se mora v čast meščanov opomniti, da so ta, najbolje njem namenjeni čas milosti za duše dobro in marljivo porabili in se tudi izkazali s tem, da so tujce ljubeznjivo pod streho jemali. V prenočiščih so se slišale le molitve in pesmi. Govorili so o starosti cerkve, od razširjanja sv. vere in sploh o tem, kar se je v pridigah slišalo.

Pri vходу mestne procesije je bilo darovanje, potem slovesne večernice in „Te Deum,“ ki se je od vseh nemški pel. Ko je to minolo, oglasijo se mestni zvonovi, oznanujoč konec jubileja. Tako so tudi po vseh drugih cerkvah po dekaniji od 6—7 zvonili. Kako resno in milo je bilo to zvonjenje! Bilo je slovo sv. časa, bil je jok pretečenega veka! Takrat se je v marsikaterem pobožnem srcu vzbudila misel: „Tako zginejo časi in leta; pa kar se je v teku teh za Boga storilo, ostane vekomaj!“

Ta velikanska jubilejska svečanost bo pač v zgodovini Ptujkega mesta vednega spomina vredna. Tukajšnja okolica bode se nje še dolgo z veseljem spominjala. Naj se pa tudi meščani

v hvaležni molitvi spominjajo milostljivega višjega pastirja Romana Sebastijana, ki so to svečanost s svojo navzočnostjo počastili; — visokih in najvišjih oblastij, pod katerih varstvom se je jubilej obhajal; — dušnih pastirjev in duhovnikov iz okolice, ki so s srčnostjo, stovitnostjo in ljubeznijo težavno delo v imenu Gospodovem dokončali. Naj naposled tudi v prihodnje glas onega, ki je bil tega obhajila začetnik, ravno tako radi poslušajo in v djanji izvršujejo, kakor so pri tem jubileji njegovim besedam z veseljem sledili!“

Iz celega poročila, zlasti iz njegovega zadnjega stavka je razvidno, da poročevalec v „Stirio“ ni bil nikdo drug, nego nadžupnik Cvetko sam. Žalibog se mu konečno izražena želja ni izpolnila; — že čez kratek čas se Ptujčani niso več zmenili za besede svojega nadžupnika. V burnih letih 1847 in 1848 je moral Cvetko zavoljo svojega trdnega značaja in cerkvenega duha v Ptuj veliko pretrpeti in vsled tega je prosil za faro Ljutomersko, katero je dne 30. julija 1848 tudi dobil. V Ljutomeru je kot župnik in dekan pastiroval do 6. avgusta 1854.; potem pa je stopil v pokoj. Zadnja leta je preživel v Mariboru pri svojem vnuku, poznejšem stolnem dekanu, Jožefu Kostanjevcu, pri katerem je dne 5. julija 1859 umrl.

Najbolje priljubljen predmet mu je bila zgodovina, zraven pa se je marljivo bavil s slovanskimi jeziki, zlasti staroslovensko je dobro poznal. Slovanski učenjaki, ki so se za slovensko narečje zanimali, so ga večkrat obiskovali; z Dobrovskim in prof. Kuhanskim je pismeno občeval o slovenskih zadevah. V Lem-

bahu se je seznanil z nadvojvodo Ivanom, ki je imel v Pekrah, Lembaške fare vinograd in ostal je ž njim vedno v prijateljski zvezi.

Kot cerkven govornik je Cvetko tako slovel, da si je med duhovniki pridobil častno ime „slovenski Ciceron.“ Svoje pridige je vselej napisal in se jih vestno naučil. Njegove rokopise pa je zadela navadna osoda slovenskih pisateljev, da so se po smrti raznesli in pokončali. Le nekaj pridig se je slučajno rešilo iz zapuščine rajnega J. Kostanjevca. Te je v „Slov. prijatelji“ l. 1879. in 1880. priobčil g. Ivan Skuhala, takrat ravnatelj dijaškega semenišča in profesor bogoslovja.

Svoje posvetno premoženje je Cvetko sporočil na sedem štipendij revnim slovenskim dijakom ter si tudi v tem oziru zagotovil blag spomin.¹⁾

37. Jakob Standegger, kn. šk. Sekovski in Lavantinski konsistorijalni svetovalec, nadžupnik, dekan, okrajni šolski ogleda, častni korar Lavantinski, ud c. kr. kmetijske družbe in zgodovinskega društva za Štajarsko, odlikovan z zlatim križem za zasluge s krono. (1850—1863.)

Rojen dne 30. junija l. 1788. v Nebovi, župnije sv. Petra niže Maribora je bil kot tretjeletnik v mešnika posvečen pri sv. Andrašu v Lavantinski dolini dne 18. septembra 1813. Po dovršenih bogoslovskih študijah je l. 1814. prišel za kaplana v Lembah, od tam pa l. 1817. v Maribor. Ondi je kaplanoval do 1. julija 1823. ko je nastopil župnijo v Kamci. Čez

¹⁾ Slov. prijatelj, 1878, str. 523—525.

12 let (22. sept. 1835) se je preselil v Zavrče, kjer je župnikoval do Jurijevega l. 1846., ko je menjal z dekanom Filipom Vavpotičem in odšel v Slivnico. L. 1850. je dobil nadžupnijo Ptujsko, v katero ga je dne 4. maja t. l. slovesno vpeljal okrožni dekan Mariborski, Jožef Pihler.

V Ptuji je Standegger našel župnijska in gospodarska poslopja precej zanemarjena, pa vsled njegovega prizadevanja dovolila je vlada za popravo 1045 gld. 19 kr. Ker pa ta svota še ni zadostovala, moral je nadžupnik precej iz lastnega premoženja priložiti, da je mogel najpotrebnejše poprave izvršiti. Tudi za olepšavo mestne cerkve je takoj po nastopu svoje službe veliko žrtvoval, zato pa ga je Sekovski knezoškof Jožef Otmar vitez Rauscher, ki je l. 1851. v Ptuj prišel in ondi 1. in 2. avgusta birmal, očitno pohvalil in ga svoje popolne zadovoljnosti zagotovil. Tudi Rauscherjev naslednik, Otokar Marija grof Attems je o priliki delitve sv. birme v Ptuji dne 23. avgusta 1854 priznal njegove zasluge za cerkev in šolo ter ga počastil zlasti s tem, da je drugi den obiskal Mestni vrh, ki se je vladiki zelo dopadel.

Zaradi obilnih zaslug, katere si je Standegger kot okrajni šolski ogleda v šolstvu pridobil, mu je svitli cesar Franc Jožef I. dne 24. aprila 1854 podelil zlati križec s krono, Sekovski knezoškof Otokar Marija pa ga je v priznanje njegovega vseskozi izvrstnega delovanja imenoval dne 4. novembra 1856 svojim konsistorijalnim svetovalcem. Isti častni naslov mu je o priliki slovesnega vhoda v novo stolno cerkev v Mariboru dne 1. septembra 1859 po-

delil tudi Lavantinski knezoškof Anton Martin Slomšek, ki ga je že v naslednjem letu 1860 dne 14. februarja imenoval še častuim korarjem Lavantinskim ter ga dne 23. marca t. l. z obilno asistencijo v to novo častno službo vpe-ljal. Pa teh častnih odlikovanj se ni dolgo veselil, kajti že 16. aprila 1863 se je vlegel k večnemu počitku. Na mestnem pokopališči ima spominek z napisom:

„Hier unter seinen Schäflein ruht der
hochwüird: Herr Jakob Standegger,

Ehrendomherr des Lavanter Domkapt.,
Dechant. Haupt- u. Stadtpfarrer zu Pettau seit
23. April 1850.

Geb. am 30. Juni 1788,

gest. am 16. April 1863.

Gott gib ihm den ewigen Frieden.“

38. Ivan Vošnjak, doktor bogoslovja,
kn. šk. Lav. konsistorijalni svetovalec, nad-
župnik, dekan in prvi inf. prošt Ptujski
(1863—1877).

Porojen pri sv. Martinu v Šaleški dolini
24. junija 1819 je z izvrstnim uspehom dokončal
šole v Celji in Gradci in je bil 4. avgusta 1842
pri sv. Andrašu na Koroškem v mešnika po-
svečen. Potem je dovršil še višje študije na
Dunaji, kjer so ga l. 1847. imenovali za dok-
torja sv. pisma. Na to je prišel za kaplana k
Novi cerkvi. Pa že v naslednjem letu 1848 so
mu izročili službo nemškega pridigarja in rav-
natelja mestne šole v Celji. Čez četrta leta
(1852) so ga v Celovec poklicali ter ga ime-
novali špirituala v duhovnem semenišči. Dne
1. aprila 1859 je postal korar Lavantinske ško-
fije in višji ogleda ljudskih šol, pa kakor nje-

govemu predniku Jožefu Rozmanu, delala je slednja služba tudi njemu toliko sitnob, da bi se nje kaj rad prej ko prej iznebil. Zato se je l. 1863. oglasil za nadžupnijo Ptujsko, katero je tudi dobil. Z veliko slovesnostjo je bil dne 8. avgusta t. l. vpeljan kot nadžupnik v starodavno župnijsko cerkev v Ptuji. Ker pa je slednja vsled prošnje Ptujčanov bila s papeževim pismom od dne 22. septembra 1863 povzdignjena v proštijo, postal je nadžupnik Ptujski ob enem inf. prošt „cum usu insignium Pontificalium,“ naj bi ta znamenja škofovske časti oživila in ohranila spomin na nekdanjo slavno dobo škofijstva v Ptuji. Ono, za zgodovino Ptujске cerkve preimenitno papeževo pismo se glasi:

„Pius PP. IX.

Ad perpetuam rei memoriam. Dignum sane est Romano Pontifice, illustria catholicae Religionis monumenta ab injuria temporum et vetustatis oblivione vindicare, ut Christianus populus in illa advertens animum ad languescentem in dies fidem fovendam augendamque inflammetur. Quam ob rem, si qua Nobis se offerat occasio, Sacrarum Aedium in pristinam dignitatem, decusque revocandarum, id, quantum cum Domino possumus, praestare satagimus. Iam vero, cum compertum habeamus Parochialem et quondam Praeposituralem Ecclesiam in honorem S. Georgii civitatis Petovii Lavantinae Dioecesis, amplitudine et antiquitate esse maxime insignem, Petovium autem olim Episcopali sede, Sancto Victorino Martyre nobilitata po-

tissimum, celebre oppidum fuisse, in id consilii devenimus, ut suptam Parochialem Ecclesiam, quod Lavantini Antistitis et Petoviensium incolarum vota postulabunt, pristinae dignitatis memoria ad Praeposituralem honorem denuo eveheremus, et Praeposito suo Pontificalium insignia tribueremus. Quae cum ita sint, dicti Lavantini Antistitis et Petoviensium civium precibus adnuentes, certa scientia et matura deliberatione Nostra, Aucte Aplica per hasce Litteras Parochialem Ecclesiam Sancto Georgio dicatam in oppido Petovii Dsis Lavant. Praepositurae titulo, et dignitate honestamus augeamus, omnesque et singulos, quibus hae Nostrae Litterae favent a quibusvis excommunicationis et interdicti, aliisque ecclieis sententiis, censuris et poenis quovis modo, vel quavis de causa latis, si quas forte incurrerint, hujus tantum rei gratia absolventes, et absolutos fore censentes, dictae Eccliae Praeposito legitime instituto, nunc et pro tempore existenti, Pontificalium usum eadem Aucte Nostra Aplica concedimus et impertimus, ad normam Decreti Congregationis S. R. E. Cardinalium Ritibus Ecclesiae cognoscendis praepositae, a fel. rec. Pio Papa VII. Praedre Nostro approbati per Constitutionem Applicam IV. Nonas Julias An. MDCCXXIII. datam, quam quidem Constitutionem tamquam hic insertam, et ad verbum haberi volumus expressam. Decernentes praetes Nostras Litteras firmas, validas et efficaces existere, et fore suosque plenarios et integros effectus sortiri et obtinere, et memoratae Ecclesiae Praeposito plenissime suffragari. Non obstantibus Benedicti XIV. Praedris Nostri super

divisione Materiæ aliisque Applicis Constitutionibus, nec non dtae Ecclesiae etiam juramento, confirmatione Aplica, vel quavis firmitate alia roboratis statutis et consuetudinibus, ceterisque contrariis quibuscunque. Datum Romae apud Sanctum Petrum sub Annulo Piscatoris die XXII. Septemb. MDCCCLXIII.

Pontificatus Nostri Anno Decimo octavo.

Pro Domino Card. Paracciani Clarelli
J. B. Brancaloni Castellani substit. "

Polnih 14 let je dr. Ivan Vošnjak z hvalvedno gorečnostjo plodonosno pastiroval v tej novi časti in brezdvomno bi pri svoji telesni čvrstosti deloval še nekaj let, ko bi ga ne bila ugonobila pljučna vnetica. Po kratki a zelo mučni bolezni je v Gospodu zaspal dne 17. novembra 1877 popoldne nekaj pred tremi. Dne 19. t. m. dopoldne je bil sprevod, veličasten in sijajen, kakoršnega človek nima priložnosti kedaj biti videti. Zbralo se je od blizo in daleč 60 duhovnikov, eden celo iz daljne Ljubljane, namreč preč. g. dr. L. Klofutar, častni korar in profesor bogoslovja, rajnega dolgoletni osebni prijatelj; bila sta navzoča 2 infulirana prelata, Mariborski stolni prošt in Celjski opat, 4 korarji, 4 dekani, 20 župnikov, 1 gvardijan, 2 beneficiata, 2 vikarja, 23 kaplanov in 2 minorita. Prišla je iz okolice ogromna množica ljudstva, tako da jim je prostorna mestna cerkev skoraj pretesna postajala. Sprevod je vodil Mariborski stolni prošt Fr. Sorčič, slovo prosil je kanonik preč. g. Kosar in slovesno mrtvaško sv. mešo popeval preč. g. M. Modrinjak, takrat kanonik in profesor pastirne v Mariboru. Spreveda se je udeležila mladež

vseh mestnih šol z ravnatelji in učitelji vred, zastopani so bili pri njem vsi c. kr. uradi, častništvo pijonirskega bataljona in mestno starešinstvo. Celo mesto je bilo na nogah in starodavni Ptuj je kaj lepo pokazal, da je slavnega pokojnika v resnici ljubil in spoštoval.

„Bil je pa rajni, — pisal je „Slov. Gospodar, ¹⁾ iz katerega smo te-le podatke posneli, — zares blago in plemenito srce, kakoršna se le redko nahajajo, izvanrednih dušnih sposobnostij, vselej zvest in veren katoličan, vnet rodoljub. Pohlevnost in tiha ponižnost so bile nja najlepše čednosti; njegovo ljubeznivost hvalijo vsi, ki so imeli kedaj priložnost občevati z njim in reči smemo, da v celem svojem življenji nikogar žalil ni. Njegove radodarnosti in ljubezni do ubogih najlepši dokaz je to, da je pri svojih lepih dohodkov zapustil le celó malo premoženja. V svoji oporoki pravi, da ni bila nikoli njegova želja, zapuščati veliko imetja, le to želi, naj bi se po njegovi smrti nihče za njim ne hudoval. Ni si nabiral zemeljskih, pač pa si je, — upamo, nabral toliko več nebeških, nemenljivih zakladov. Prerano vzela ga je nemila smrt, nja žlahtno in plemenito srce zakriva mrzli grob, — ali nja spomin ostane neizbrisljiv. Bodi mu zemljica lahka! Naj v miru počiva!“

Na mestnem pokopališči se nad njegovo gomilo vzdiguje ličen spominek iz belega marmorja z naslednjim kratkim napisom:

¹⁾ 1877. št. 48, str. 390.

„Reverendissimus Dominus
 Joannes Vošnak,
 Dor. Sacrae Theologiae, I. Praepositus Ecclesiae
 Petoviensis per 14 annos.
 Obiit 17. Nov. 1877.
 aetatis suae 58 annorum.
 R. I. P.“

39.

Velečastni gospod
Matija Modrinjak,

vitez reda železne krone III. vrste, konsistorijalni svetovalec, inf. prošt, nadžupnik in dekan.

Domovina tega odličnjaka, s katerim dolgo vrsto slavnih Ptujskih nadžupnikov vredno končamo, je slavno znano Središče, prijazen, že od nekdanj vseskozi naroden trg ob hrvaškogogerski meji, ki je cerkvi in državi rodil že mnogo zaslužnih mož.

Porojen dne 22. januarja 1824 ob 8. zaran je Matija Modrinjak dobil prvi šolski poduk v domači šoli, druge študije pa je z izvrstnim uspehom dovršil v Varaždinu in v Gradcu, kjer ga je Sekovski knezoškof Roman Sebastijan Zängerle kot bogoslovca tretjeletnika na Jakobovo l. 1847. v mešnika posvetil. Po dokončanih bogoslovskih študijah je 13. avgusta 1848 nastopil kaplansko službo v Mahrenbergu, katero je z mladeniško vnemo v splošno zadovoljnost predstojnikov opravljal blizo 9 let, potem pa se je dne 12. maja 1857 preselil na odkazano mu kaplanijo pri predmestni župniji D. Marije v Mariboru. Od tod je koncem marca

1859 šel kaplanovat v mestno župnijo, a že 1. septembra t. l. si ga je nepozabljiv knezoškof Anton Martin Slomšek o priliki svoje preselitve s Koroškega v Maribor izvolil za svojega dvornega kaplana ter mu ves čas svojega življenja zelo naklonjen ostal. Po smrti tega blagega vladike je Modrinjak isto službo opravljal tudi pri novem knezoškofu Jakobu Maksimilijanu Stepišniku, kateri ga je v dokaz posebnega zaupanja že dne 2. februarja 1863, — takoj po konsekraciji imenoval svojim konsistorijalnim svetovalcem. Dne 14. maja 1866 je postal dekan in župnik v Jarenini, od koder je že 1. maja 1868 prišel za kanonika v Maribor. Ondi je prevzel profesuro pastirne in kateketike, katero je blizo 10 let s toliko gorečnostjo opravljal, da si je pri vseh učencih zagotovil blag spomin.

Z najvišjim odlokom od dne 18. avgusta 1878 od svitlega cesarja Franca Jožefa I. prezentiran na nadžupnijo Ptujsko je bil 18. sept. t. l. od rajnega knezoškofa Jakoba Maksimilijana v prošta posvečen in dne 29. t. m. v Ptujih slovesno umesčen.

Ni namen teh vrst, njegovega marljivega in koristnega delovanja nadrobneje opisovati; — to naj ob svojem času stori spretnejša roka, le to naj tukaj omenimo, da je po njegovem blagem trudu mestna cerkev bila slogu primerno prav okusno naslikana in da je dobila ne le krasen križev pot, ampak tudi lepe altarne svetilnike več dragocenih mešnih oblačil in baldahin, ki bi delal čast vsaki škofovski cerkvi.

Njegove vsestranske zasluge za cerkev in državo priznal je tudi svitli cesar Franc Jo-

žef I., ki ga je l. 1883. odlikoval z redom železne krone III. vrste ter mu s tem podelil pravico do viteškega stana. Dotična diploma se glasi:

„Nos Franciscus Josephus primus, divina favente clementia Austriae Imperator, Apostolicus Rex Hungariae, Rex Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Slavoniae, Galiciae, Lodomeriae et Illyriae, Archidux Austriae, Magnus Dux Cracoviae, Dux Lotharingiae, Salisburgi, Styriae, Carinthiae, Carnioliae et Bukovinae, superioris et inferioris Silesiae, Magnus Princeps Transsilvaniae, Marchio Moraviae, Comes Habsburgi et Tirolis etc. etc. Austriaci Imperialis Ordinis Coronae ferreae Magnus Magister.

Quum recuperatis Divino favente Numine Insubriae olim Austriacae nec non Venetiarum ditionibus Noster Augustissimus amatissimusque Avus gloriosae memoriae Franciscus I. Imperator equestrem ordinem de ferrea antiqui Regni Longobardici Corona nuncupatum, in tres classes divisum condere, atque adpositis legibus instruere et firmare decrevisset, haud alius animo Sui consiliisque Suis scopus fuit, quam ut praeclaris de Caesare ac Patria meritis semet efferentis viri, qui vel in rerum sacrarum, militarium ac politicarum procuratione, vel utilium scientiarum amplificatione vel rerum ad publicam felicitatem comparandam inventione vel aliis denique pro communi utilitate dextere egregieque gestis haud vulgarem sibi laudem et apud concives existimationem pepererunt condignum operibus suis praemium reciperent sicque alii ad eos imitandos extimularentur. Idcirco est, cur et Nos Augustissimi

Avi Nostri intentionibus inhaerentes hujusce Ordinis splendorem non tantum tueri, sed et delectu dignorum, ut illius albo accenseantur virorum magis magisque augere volentes Te quoque meminimus fidelem et dilectum nobis

Mathiam Modrinjak,

Consiliarium consistorii Principis Episcopi Lavantini, Praesulem infula ornatum nec non parochum principalem urbis Petovii in Styria atque decanum.

Recordantes enim praeclara illa merita, quae muneribus Tuis insigniter non minus quam fidelissime fungendo comparare Tibi studuisti, Te publico hoc singularis benevolentiae Nostrae pignore ac meritorum Tuorum praemio ornare voluimus. Idcirco Te fidelem et dilectum Nobis Mathiam Modrinjak in Equitum numerum imperialis Ordinis Nostri Coronae ferreae tertiae classis Rescripto Nostro die nona mensis Septembris anni millesimi octingentesimi octogesima tertia dato retulimus adeoque Te hujus Ordinis Equitem tertiae classis fecimus et creavimus, volentes Te omnibus iis honoribus, juri- bus et praerogativis uti, frui et gaudere, quae huic gradui dicti Ordinis juxta tenorem sanctionum die prima mensis Januarii anni millesimi octingentesimi decimi sexti ab Augustissimo Avo Nostro editarum competunt. In quorum fidem ac robur praesentes literas propria manu subscripsimus appressoque Imperiali Nostro sigillo communiri jussimus.

Dabamus Vienna die trigesimo mensis Novembris anno reparatae salutis millesimo

octingentesimo octogesimo tertio, Regnorum
Nostrorum trigesimo quinto.

Franciscus Josephus m. p.

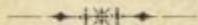
L. S.

Carolus L. B. Mecséry
Ordinis Cancellarius.

Ad mandatum sacrae Caesarae et Regiae
Apostolicae Majestatis Austriaci Imperialis Or-
dinis Coronae ferreae Magni Magistri proprium.

Alexander ab Hillenbrad
Ordinis secretarius."

Naj ljubi Bog nadžupniji Ptujski še mnogo
let ohrani blagega in za vse dobro vnetega
dušnega pastirja.

Kazalo.

	Stran
Uvod	3
I. Škofija Ptujška.	
1. Početek in razvoj krščanstva v Ptuji	6
2. Propad krščanstva v Ptuji	13
3. Zopetno pokristjanjenje Ptuja	
a) Prvi poskusi	16
b) Pokrajinski škofi	18
c) Sv. Metod v Ptuji	25
II. Nadduhovnja Ptujška.	
33	
Vrsta župnikov in nadžupnikov v Ptuji	
a) Pred reformacijo	36
1. Magiser Henrik	39
2. Ortolf	40
3. Konrad	41
4. Jakob	41
5. Henrik	41
6. Ulrik	42
7. Ditrih	42
8. Rudolf „de Soin“	44
9. Henrik	45
10. Janez	46
11. Konrad	47
12. Janez Wygoltinski	48
13. Janez Rauchenberger	53
14. Vincencij	53
15. Janez Yssernhart	57
16. Tomaž Meruli	57
17. Janez Kerrer	59
18. Alež Daniel	59
19. Andrej Egker	59
20. Jakob Radkerspurger	59

	Stran
b) Reformacija ali cerkveni razdor	64
21. Matija Fabri	68
22. Pankracij Feldner	70
23. Peter Lubše	73
24. Gašpar Unhold	74
25. Boštjan Kobelj	78
26. Janez Ripšer	88
c) Po reformaciji	103
27. Janez Egidij baron Aldringen	106
28. Ciprijan pl. Collonia	111
29. Andrej Doringer	129
30. Jožef Maksimilijan Heipl	136
31. Franc Ignacij grof Inzaghi	139
32. Gregor Jožef Plohel	153
33. Jožef Frauenberger	167
34. Karol Jožef Kellner	170
35. Jožef Meglič	172
36. Franc Cvetko	174
37. Jakob Standegger	185
38. Ivan Vošnjak	187
39. Veleč g. Matija Modrinjak	192

